

Nr 104

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa statsbidrag på skolväsendets område m.m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkterna 201, 230 och 231 samt 300 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1957, föreslagit riksdagen att anvisa vissa anslag för budgetåret 1957/58 till allmänna läroverkens kassor samt till byggnadsarbeten m.m. inom det allmänna skolväsendet och vid yrkesskolor.

I propositionen nr 122 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 15 mars 1957, framlagt förslag rörande vissa driftbidrag och vissa anläggningsbidrag till kostnader för kommunernas skolväsen.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft vissa i det följande redovisade motioner.

Beträffande den av departementschefen förebragta utredningen, i den mån den icke medtagits i utskottets redogörelse, får utskottet hänvisa till ovan nämnda statsrådsprotokoll för den 3 januari 1957 och den 15 mars 1957.

I. Vissa statsbidrag på skolväsendets område

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 122 föreslagit riksdagen att

A. beträffande driftbidrag inom skolväsendet

a) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statsbidrag till skolskjuts- och inackorderingsverksamheten i folk- och fortsättningskolan, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1958/59;

b) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för vissa statsbidrag till verksamheten på försöksskolornas högstadier, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1958/59;

B. beträffande anläggningsbidrag inom det allmänna skolväsendet

a) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statsbidrag till permanenta skollokaler, att tillämpas i fråga om byggnadsföretag, beträffande vilket ansökan om statsbidrag ingivits till statlig myndighet efter utgången av februari 1957;

b) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statsbidrag till provisoriska skollokaler, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1957/58;

C. beträffande anläggningsbidrag inom yrkesskolväsendet

godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till engångskostnader för centrala och lokala yrkesskolor, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1957/58.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sunne* och *Sundelin* (I: 362) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström* och herr *Jacobsson* i *Tobo* (II: 444), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att elever vid de frivilliga påbyggnadsklasserna i folkskolan måtte erhålla likartade möjligheter till fria skolskjutsar och inackorderingsbidrag som elever vid folkskolor eller vid realskolor och vissa andra läroanstalter;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sunne* och *Anderberg* (I: 36) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ahlsten* och *Jansson* i *Kalix* (II: 39), i vilka hemställts, såvitt här är i fråga, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i villkoren för kommunerna att utfå byggnadsbidrag till kommunala högre skolor, att beslut om terminsavgifternas borttagande icke behöver föreligga;

dels en inom första kammaren av herr *Arrhén m. fl.* väckt motion (I: 123), vari hemställts,

1) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka vikten av att nu pågående utredningar på området påskynda och snarast avsluta sitt arbete för att möjliggöra åtgärder från Kungl. Maj:ts och riksdagens sida;

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att, under den tid då utredningar på området pågå, allvarliga föreställningar om betydelsen och nödvändigheten av att sparsamhet och ekonomisk planering iakttages utgå till alla myndigheter inom den offentliga sektorn under särskilt hänsynstagande till förhållandena på skolbyggnadsområdet;

3) att riksdagen i övrigt måtte beakta vad i motionen anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sundelin* och *Lindblom* (I: 284) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 327), i vilka hemställts, såvitt här är i fråga,

a) att riksdagen beslutar att anslag för inredande av verkstadslokaler vid folkskolor från och med budgetåret 1958/59 skall utgå efter samma bestämmelser som gäller vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola;

b) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om åtgärder i syfte att underlätta uppförandet av gymnastikanläggningar vid skolor, uppförda under tiden 1942—1952;

c) att riksdagen — likaledes i denna skrivelse till Kungl. Maj:t — framhåller vikten av att en mindre restriktiv praxis anlägges från och med budgetåret 1958/59 i fråga om tillståndsgivning till gymnastikanläggningar vid för folkskolan aktuella skolbyggen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 361) och den andra inom andra kammaren av herr *Wachtmeister m. fl.* (II: 447), i vilka hemställts, såvitt här är i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte vid fastställande av bidragsunderlag i enlighet med 1945 års kungörelse angående statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet och 1956 års kungörelse angående statsbidrag till byggnadsarbeten vid vissa högre skolor iakttaga sträng återhållsamhet;

dels en inom andra kammaren av herr *Andersson* i *Ronneby m. fl.* väckt motion (II: 599), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 122 måtte antingen avslå vad däri föreslagits rörande ändring av grunderna för beräkning av bidragsunderlaget för permanenta skollokaler inom det allmänna skolväsendet eller, vid bifall i princip till förslaget härom, avsevärt höja enhetsprisbeloppet och göra detsamma indexreglerat genom tillämpning av byggnadskostnadsindex;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Anderberg m. fl.* (I: 474) och den andra inom andra kammaren av herr *Jacobson* i *Vilhelmina m. fl.* (II: 600), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 122 måtte avslå vad däri föreslagits rörande ändring av grunderna för beräkning av bidragsunderlaget för skollokaler inom det allmänna skolväsendet.

Inledning

Samtliga nu utgående statsbidrag till primärkommunerna för driftkostnader på skolväsendets område, vilka regleras genom av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser, har från förenklingssynpunkt behandlats av allmänna statsbidragsutredningen. Huvuddelen av dessa bidrag upptogs till

granskning i utredningens betänkande »Förenklad statsbidragsgivning» (SOU 1956: 8). De övriga har behandlats i följande särskilda promemorior, nämligen promemoria den 29 mars 1956 rörande förenklad statsbidragsgivning till högstadiet vid försöksverksamhet med 9-årig enhetsskola, promemoria den 18 juni 1956 angående förenkling av vissa statsbidrag under åttonde huvudtiteln samt promemoria den 4 juli 1956 angående statsbidragen till skolmältider. Den sistnämnda promemorian har av utredningen direkt överlämnats såsom arbetsmaterial till sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område, vilka har att från vidare synpunkter än allmänna statsbidragsutredningen pröva statsbidragsgivningen till bland annat skolmältidsverksamheten. Sistnämnda utredningsarbete har ännu inte slutförts och dess resultat kan således ej redovisas i förevarande sammanhang.

Allmänna statsbidragsutredningens synpunkter och förslag i nyssnämnda betänkande, i vad de gäller statsbidragen under åttonde huvudtiteln, har med undantag för bidragen till skolskjutsar och inackordering, redovisats och tillsammans med övriga i betänkandet framförda förslag blivit föremål för Kungl. Maj:ts ställningstagande i proposition den 8 mars 1957, nr 112, på föredragning av chefen för finansdepartementet.

Med hänsyn till att bidragen till skolskjutsar och inackordering genom skolöverstyrelsens försorg var föremål för översyn av särskilda den 22 december 1954 tillkallade sakkunniga, ansåg statsbidragsutredningen det icke erforderligt att den framlade fullständiga förslag på denna punkt utan begränsade sig till att som underlag för överstyrelsens vidare överväganden redovisa synpunkter på förenklingsmöjligheterna (SOU 1956: 8, s. 81—94). Med skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 oktober 1956 har skolöverstyrelsen överlämnat en av folkskolinspektören i Älvsborgs läns västra inspektionsområde Verner Engström och ledamoten av riksdagens andra kammare Olof Wiklund på överstyrelsens uppdrag gjord utredning angående statsbidrag till skolskjutsar, inackordering m. m. jämte däröver avgivna yttranden av bland andra statens folkskolinspektörer. Över denna utredning har infordrade utlåtanden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, statens sakrevision, länsstyrelserna i Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt av allmänna statsbidragsutredningen. Härjämte har yttranden avgivits av svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund.

Över förutnämnda promemoria rörande förenklad statsbidragsgivning till högstadiet vid försöksverksamhet med 9-årig enhetsskola har infordrade utlåtanden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, statens organisationsnämnd, skolöverstyrelsen efter hörande av vissa folkskolinspektörer och skolstyrelser, överstyrelsen för yrkesutbildning, statens pensionsanstalt, överståthållarämbetet, som i ärendet hört Stockholms stad, samt sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område. Yttranden

har därjämte inkommit från svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund och Sveriges skolkamerala förening.

Även förenämnda promemoria om förenkling av vissa statsbidrag under åttonde huvudtiteln har remissbehandlats. Härvid har infordrade utlåtanden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, statens sakrevision, skolöverstyrelsen, som hört vissa folkskolinspektörer, överstyrelsen för yrkesutbildning, sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område, länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Gävleborgs och Norrbottens län. Yttrandet har avgivits av svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund.

I detta sammanhang anmäles jämväl vissa förslag om statsbidrag till kommunernas kapitalutgifter för skolväsendet.

I brev till statskontoret den 1 juni 1956 angående anslag för budgetåret 1956/57 till yrkesundervisningen m. m. fäste Kungl. Maj:t överstyrelsens för yrkesutbildning uppmärksamhet på vad statsutskottet i utlåtandet 1956: 53 s. 81—83 anfört beträffande byggnadsbidrag till vissa yrkesskolor samt anbefalldes överstyrelsen att inkomma med förslag till närmare utformning m. m. med avseende å byggnadsbidrag till lokala yrkesskolor och sådana centrala yrkesskolor, som nu inte är berättigade till dylikt bidrag. Överstyrelsen har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 oktober 1956 avgivit förslag i ämnet. Häröver har infordrade utlåtanden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, allmänna statsbidragsutredningen och sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område. Yttrandet har i ärendet avgivits av svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund.

Den 13 december 1956 har sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område överlämnat betänkande och förslag rörande statsbidrag till byggnader för det allmänna skolväsendet m. m. De sakkunniga, som med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades den 10 april 1952, har varit överdirektören C. W. Curtman, ordförande, ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukarna L. D. Cassel och L. A. Widén, ledamöterna av riksdagens första kammare, hemmansägaren N. I. Johansson och chefredaktören A. K. Gillström, ävensom kanslirådet E. Reuterswärd.

På grund av särskilt uppdrag har de sakkunniga den 20 januari 1953 avgivit förslag rörande statsbidragen till skoldistrikt, i vilka försök med 9-årig enhetsskola bedrives, och den 4 september 1954 förslag angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare (SOU 1954: 27). De sakkunniga, som därefter upptagit frågan om statsbidrag till skolbyggnader, har, sedan utredningsarbetet i denna del nu slutförts, överlämnat nyssnämnda betänkande med förslag i ämnet. Häröver har infordrade utlåtanden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen,

som i ärendet hört vissa statens folkskolinspektörer, överstyrelsen för yrkesutbildning, byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, statens byggnadsbesparingsutredning, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Kristianstads, Skaraborgs, Gävleborgs och Norrbottens län. Härjämte har yttranden avgivits av svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund.

För arbetet på rationalisering av skolbyggnadsverksamheten och därvid uppnådda resultat har skolöverstyrelsen efter samråd med statens nämnd för byggnadsforskning, statens byggnadsbesparingsutredning samt sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område avlämnat särskild redogörelse den 11 oktober 1956.

Statsbidrag till skolskjutsar, inackordering m. m.

Statsbidrag till skolskjutsar

Gällande bestämmelser

Allmänna bestämmelser. Statsbidrag till skolskjutsar utgår i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen 1947: 346 till kostnaderna för anordnande av skolskjutsar åt skolpliktiga barn.

Bidrag kan utgå:

a) då genom anordnande av skolskjuts besparingar i det allmännas utgifter för skolväsendet i övrigt uppstår,

b) då medelst skolskjuts undervisning kan beredas barn i skola av högre form än den, de annars skulle tillhöra, eller eljest förbättring av skolväsendet kan ernås, under förutsättning dels att den skolorganisation, som föranleder skjutsanordningen, prövas lämplig och inte medför oskäliga kostnader för statsverket, dels att skolvägens längd gör skolskjuts erforderlig och dels att skolförbättringen inte kan på annat sätt åstadkommas med lägre kostnader,

c) då allenast lång eller besvärlig skolväg åberopas såsom skäl.

Statsbidrag utgår med åtta tiondelar av skoldistriktets styrkta verkliga kostnader för skjutsarna. Därest den utanordnande myndigheten finner, att kostnaderna överstiger vad som kan anses efter ortens förhållande skäligt eller att skjutsning kunnat utan avsevärd olägenhet anordnas för lägre kostnad genom anlitande av annat färdmedel än det använda, skall dock statsbidraget av myndigheten minskas till åtta tiondelar av den kostnadssumma, för vilken myndigheten anser skjutsning skäligen ha bort kunna anordnas.

Skjutsanordning med anlitande av järnväg, motorfordon, hästskjuts, båt eller annat lämpligt forskaffningsmedel, som inte framföres av lärjunge själv, benämnes egentlig skolskjuts, och skjuts med fordon, som framföres av lärjungen själv, benämnes självskjuts.

Egentliga skolskjutsar. Egentlig skolskjuts kan utföras antingen av särskild entreprenör eller av skoldistriktet i egen regi. Distriktet skall tillse att kostnaderna för skjutsarna inte överstiger vad som föranledes av gängse priser på orten. Där så utan avsevärd olägenhet kan ske,

skall skjutsningen utföras med anlitan­de av de regelbundna kommunika­tionslinjerna. Då nytt avtal om skjutsning på entreprenad skall ingås, skall anbud infordras genom på lämpligt sätt utfärdad kungörelse. Skjutsarna skall ordnas på ett för barnens hälsa och säkerhet betryggande sätt.

Ansökan om statsbidrag till skolskjutsar ingives till statens folkskol­inspektör och skall vara åtföljd av uppgifter i enlighet med formulär, som fastställts av skolöverstyrelsen. Före ingivande av ansökan skall beslut ha fattats om anordnande av skolskjuts och distriktet ha beviljat erforderligt anslag därtill. Om särskilda skäl därtill föranleder kan inspektören över­lämna ansökningen till skolöverstyrelsen för prövning och avgörande. I annat fall skall han med iakttagande av de av skolöverstyrelsen meddelade anvisningarna avgöra ärendet. Därest inspektören icke bifallit ansökningen, äger skoldistriktet hänskjuta frågan till skolöverstyrelsen.

Rekvision av statsbidrag till skolskjutsar skall vara avfattad i enlighet med av skolöverstyrelsen fastställt formulär. Om skjutsningen ombesörjts av distriktet i egen regi skall rekvisitionen vara åtföljd av uppgifter om de verkliga kostnaderna. Har skjutsningen utförts på entreprenad, skall entre­prenörens kvitto på upp­buret belopp bifogas, ävensom, då nytt avtal in­gått, de avgivna anbuden.

S j ä l v s k j u t s a r. Vid självskjuts skall den kostnad, varå statsbidrag utgår, för varje dag lärjunge besökt skolan utgöra högst 50 öre, om skol­vägens längd överstiger 7 km, och högst 40 öre, om skolvägens längd upp­går till 7 km och skolskjuts prövas erforderlig.

Ansökan skall, sedan beslut om anordnande av självskjutsar fattats och anslag beviljats av distriktet, göras hos statens folkskolinspektör. Framställ­ningen skall vara åtföljd av uppgifter enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär. Ärendet kan av inspektören överlämnas till skolöverstyrelsen för prövning och avgörande.

Beträffande rekvisitionen tillämpas de för egentliga skolskjutsar gällande bestämmelserna.

De sakkunnigas förslag

a) Allmänna förutsättningar för statsbidrag

De sakkunniga föreslår, att statsbidrag till skolskjutsar skall medgivas under en enda förutsättning, nämligen att barnens skolväg på grund av sin längd eller särskilda besvärlighet gör skolskjuts erforderlig.

En prövning av skolorganisationens lämplighet och skälighet med hän­syn till kostnaderna skall således inte ske först när ansökan om bidrag till skolskjutsar inkommit utan i samband med att organisationsplanen fast­ställs eller avvikel­se från denna medgives.

b) Skolvägens minimilängd som förutsättning för statsbidrag

I nu gällande kungörelse om statsbidrag till anordnande av skolskjutsar har icke någon minimilängd för skolväg fixerats såsom bidragsvillkor, utan endast vissa grundsatser angetts för bedömning av skolskjutsbehovet.

Enligt de sakkunnigas mening bör de i skolöverstyrelsens nu gällande an­visningar rörande skolskjutsar åt skolpliktiga barn angivna avståndsgrän-

serna — minst 3 km för barn i klasserna 1—3 och minst 4 km för barn i högre klasser — intagas i författning. De sakkunniga menar dock, att den medgivande myndigheten fortfarande bör ha möjlighet att i beslutet föreskriva andra avståndsgränser, exempelvis då fråga är om enbart barn i sjunde eller högre klasser eller enligt företedda läkarintyg klena barn samt då skolvägens beskaffenhet kan ge anledning till modifikation av normalavståndsgränserna.

De sakkunniga föreslår, att i författning intages en bestämmelse av följande innebörd: Därest intet annat föreskrives i meddelat beslut om statsbidrag till skolskjutsar, utgår statsbidrag för lärjungar i klasserna 1—3 med minst 3 km:s skolväg och för lärjungar i högre klasser och i fortsättningskola med minst 4 km:s skolväg.

I sin diskussion av denna fråga erinrar de sakkunniga om att statens sakrevision i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1952 ansett, att skolvägens minimilängd för elever i folkskolans sjunde och högre klasser utan olägenhet skulle kunna ökas till 5 km för att skolskjuts skulle få anordnas med statsbidrag.

De sakkunniga anser sig för sin del inte böra förorda en generell höjning av skolvägens minimilängd för sjunde och högre klasser. Den besparing, som skulle vinnas genom att avvisa lärjungarna i sjunde och högre klasser från anordnad bilskjuts anser de sakkunniga vara obetydlig. De uttalar dock, att de finner det rimligt, att en 5-kilometersgräns tillämpas i sådana fall, där skjutsning av dessa lärjungar skulle kräva insättande av särskild skjuts eller dubbling av anordnad skjuts.

c) *Skjutskostnaderna*

De sakkunnigas förslag under denna rubrik innebär, att den nu gällande ovillkorliga föreskriften om anbudsförfarande, då avtal om skjutsning på entreprenad skall träffas, skall utgå ur författningen.

d) *Statsbidragets storlek*

Sedan 1935 har statsbidraget till skolskjutsar i princip utgått med 80 % av distriktets verkliga kostnader. De sakkunniga föreslår nu en generaliserande beräkning av statsbidraget till skjutsar med särskilt insatta fordon enligt ett system, vars innebörd framgår av det följande. Till skolskjutsar med ordinarie kommunikationsmedel bör bidrag enligt de sakkunnigas mening alltjämt utgå med 80 % av skoldistrikts verkliga kostnader för skjutsarna.

Statens sakrevision föreslog i den förenämnda skrivelsen 1952 en jämkning av statsbidragets storlek och anförde därvid att den återhållande effekt, som avsetts genom att låta kommunen bära en viss del av skjutskostnaderna, i många fall uteblir. Den rationellaste anordningen för att

åstadkomma en ändring häri vore att låta kostnaderna till lika delar falla på staten och kommunen, vilket var förhållandet före år 1935. Revisionen föreslog emellertid endast att statsbidraget skulle begränsas till 2/3 av den verkliga respektive skäliga kostnaden för viss skjuts med möjlighet i vissa fall att höja bidraget till 3/4 av dessa kostnader. Härigenom skulle enligt revisionens mening skapas betingelser för en ökad ekonomisering vid handläggningen av dessa ärenden.

I sitt betänkande angående förenklad statsbidragsgivning (SOU 1956: 8) har allmänna statsbidragsutredningen, vad beträffar statsbidragen till skolskjutsar, begränsat sig till att som underlag för skolöverstyrelsens vidare överväganden framlägga vissa synpunkter rörande möjligheterna att förenkla statsbidragsgivningen. I betänkandet redovisas olika av utredningen prövade metoder för en generaliserande beräkning av statsbidraget till skolskjutsar med iakttagande av den s. k. status quo-principen. Av sina överväganden och beräkningar fann utredningen framgå, att en automatiserad statsbidragsprövning, som helt skulle befria statliga myndigheter från prövning av skjutsorganisation och skjutskostnader, icke skulle kunna genomföras utan avsevärda förskjutningar av det nuvarande statsbidragsstödet till de skilda skoldistrikten. Om däremot en statlig prövning av skolskjutsorganisationen bibehölls skulle enligt utredningens mening en generaliserande kostnadsberäkning kunna genomföras så, att statsbidraget till alla skoldistrikt för skolskjutsar med särskilt insatta fordon kunde utgå med visst belopp per skjutskilometer jämte ett visst belopp per barn och skjuts.

Beträffande skolskjuts med ordinarie kommunikationsmedel och självskjutsar ifrågasatte allmänna statsbidragsutredningen icke någon ändring i det nuvarande systemet för bidragsberäkningen.

Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle en generaliserande beräkning av statsbidraget till skolskjutsar med särskilt insatta fordon förenkla såväl skoldistriktens som de granskande myndigheternas handläggning av skolskjutsärendena. Systemet antages dessutom i högre grad än en nedsättning av statsbidragsandelen, som sakrevisionen föreslagit, öka intresset från skoldistriktens sida att hålla skjutspriserna vid rimlig nivå. De sakkunniga ansluter sig i princip till den av utredningen framlagda kombinerade beräkningsmetoden, som de emellertid anser böra i vissa avseenden modifieras och kompletteras, bland annat för att få en bättre överensstämmelse mellan bidrag till långa och korta skjutsar. I sådant syfte har de sakkunniga bland annat föreslagit, att statsbidraget per skjutsat barn differentieras med hänsyn till körsträckans längd.

e) *Statsbidragets begränsning till belopp motsvarande inackorderingskostnaden*

De sakkunniga föreslår, att statsbidrag till kostnaderna för skolskjutsar i de enskilda fallen icke skall kunna utgå med högre belopp, än som beräk-

nas skola ha utgått om ifrågavarande barn under motsvarande tid i stället inackorderats för sin skolgång, varvid antalet inackorderingsdagar skall anses uppgå till 1,2 gånger antalet skjutsdagar.

Enligt av de sakkunniga i annat sammanhang framlagt förslag skall inackorderingsbidraget utgå med 3 kronor per barn och dag. Om skjutsning anordnas under högsta antalet dagar, 214, skulle skjutsbidraget sålunda kunna utgå med högst ($3 \times 1,2 \times 214 =$) 771 kronor per barn och läsår.

Detta förslag ansluter sig i princip till för närvarande tillämpad praxis, grundad på skolöverstyrelsens anvisningar.

f) *Begreppen »skolväg» och »skola» m. m.*

Begreppen »skolväg» och »skola», vilka inte är definierade i gällande skolskjutskungörelse, bör enligt de sakkunnigas mening bestämmas i författning. De sakkunniga föreslår, att med skolväg bör avses den kortaste användbara väg, som lärjungen, om skolskjuts icke vore anordnad, skulle ha att färdas till den skola, till vilken han i vederbörlig ordning hänvisats för sin undervisning, samt att med skola bör jämsättas arbetsplats, till vilken lärjunge hänvisats för praktisk yrkesorientering eller för undervisning i yrkesämnen, yrkeskunskap eller arbetskunskap.

Om undervisning i visst ämne finnes lämpligen böra förläggas till annan skola än den, där barnen vanligen undervisas, bör statsbidrag enligt de sakkunnigas mening principiellt kunna utgå till för anordningen erforderliga skolskjutsar.

Då redan enligt gällande bestämmelser varje »lämpligt fortskaffningsmedel» kan komma i fråga som statsbidragsberättigad skolskjuts föreslår de sakkunniga vidare, att olika tänkbara fortskaffningsmedel inte uppräknas i författningen.

Av de sakkunnigas övriga förslag torde ytterligare böra redovisas, att de sakkunniga icke kunnat ansluta sig till den av allmänna statsbidragsutredningen förordade begränsningen av ansökningsförfarandet utan föreslår, att nu tillämpade regler i detta hänseende alltjämt skall gälla. Senaste tidpunkten för statsbidragsansökan föreslås dock framflyttad från den 1 mars till den 1 april.

Slutligen må nämnas, att de sakkunniga särskilt understryker, att vid tillämpning av det av dem föreslagna bidragssystemet inte längre skulle vara erforderligt att vid rekvisition av bidrag till särskilt insatta skolskjutsar bifoga uppgifter och verifikationer avsedda att styrka de verkliga kostnaderna för skolskjutsverksamheten.

g) *Skolvägsersättning*

De sakkunniga, som anser att bestämmelser om skolvägsersättning förr eller senare blir nödvändiga av rättviseskäl, föreslår, att nuvarande bestämmelser om självskjutsersättning ersättes med bestämmelser om skolvägs-

ersättning, som bör utgå oberoende av vilken klass elev tillhör och oberoende av färd sätt, men under förutsättning dels att färdvägen från hemmet till skolan eller från hemmet till skjutshållplatsen är så lång att skolskjuts eller inackordering eljest vore motiverad, dels ock att egentlig skolskjuts ej är anordnad på vägsträckan i fråga.

Enligt de sakkunnigas förslag bör vidare skolvägsersättningen bestämmas till 70 öre per dag om väglängden överstiger 5 km, och 50 öre, om väglängden uppgår till högst 5 km. Statsbidraget föreslås utgå med 80 procent av skoldistriktets kostnader.

Ur de sakkunnigas motivering härför inhämtas bland annat följande.

För närvarande kan i regel statsbidrag utgå för anordnande av skolskjutsar åt barn i klasserna 1—3 med minst 3 kilometers skolväg och barn i högre klasser med minst 4 kilometers skolväg. I verkligheten anordnas emellertid inte, och kan inte anordnas, skolskjutsar åt samtliga barn som har ovannämnda skolvägar och som enligt en numera allmänt förekommande uppfattning är »berättigade» till skolskjuts. Anledningen härtill kan vara att det gäller enstaka barn, att vägen inte är framkomlig med bil, att bilar inte finns tillgängliga i tillräcklig utsträckning, att föräldrarna inte gör anspråk på skolskjutsar etc. Ibland måste barnen av liknande skäl gå långa sträckor från hemmet till skjutshållplatsen. Här är ofta anledningen till att barnen inte kan hämtas närmare hemmet den, att skjutssträckorna och skjutstiderna måste hållas nere för att inte väntetiderna för vissa barn skall bli alltför långa eller en del av barnen skall få sin skoldag alltför utsträckt.

Ett särskilt känsligt problem uppstår ofta när skolstyrelsen i syfte att rationalisera och förbilliga skolskjutsväsendet sätter in större fordon, t. ex. buss, lejd eller distriktets egen, i stället för personbilar. Dessa senare har kanske hämtat vissa barn närmare hemmet än vad bussen kan göra. En del »avstickare» och »biskjutsar» måste ej sällan slopas vid sådan omorganisation av skolskjutsväsendet, som dock i andra avseenden kan medföra mycket betydande förbättringar och dessutom en i vissa fall högst avsevärd besparing.

Det finns alltså en hel del barn, som är »skjutsberättigade» men för vilka egentlig skolskjuts inte anordnas och inte kan anordnas.

För att få en ungefärlig uppfattning om hur många barn det i detta hänseende kan röra sig om har de sakkunniga inhämtat uppgifter för läsåret 1954—55 från 23 inspektionsområden. De inkomna uppgifterna har sammanställts i tabellerna 1—3.

Tabell 1. Antal barn med ett vägvstånd från hemmet till skolan respektive från hemmet till den plats, där barnen stiger på skjutsen, av

Klass	3—4 km	4—5 km	5—6 km	6—7 km	7—8 km	över 8 km
1—3	3797	718	145	33	4	3
4—6	—	1526	199	69	15	16
7—9	—	553	133	65	35	8
S:a	3797	2797	477	167	54	27

Tabell 2. Antal barn, för vilka egentlig skolskjuts eller inackordering icke anordnats, med ett vägvstånd från hemmet till skolan av

Klass	3—4 km	4—5 km	5—6 km	6—7 km	7—8 km	över 8 km
1—3	3011	601	115	30	4	2
4—6	—	1268	167	61	14	16
7—9	—	391	104	38	31	1
S:a	3011	2260	386	129	49	19

Tabell 3. Antal barn, för vilka egentlig skolskjuts anordnats, med ett vägvstånd från hemmet till den plats, där barnen stiger på skjutsen, av

Klass	3—4 km	4—5 km	5—6 km	6—7 km	7—8 km	över 8 km
1—3	786	117	30	3	—	1
4—6	—	258	32	8	1	—
7—9	—	162	29	27	4	7
S:a	786	537	91	38	5	8

Förslag om sådan ändring av bestämmelserna om statsbidrag till självskjuts att dels ersättning skulle kunna utgå även för lärjungar i lägre klass än sjunde och dels att ersättningsbeloppen skulle höjas har i olika sammanhang framförts av flera folkskolinspektörer. I skrivelsen till Kungl. Maj:t den 5 september 1952 tog statens sakrevision också upp frågan huruvida ersättning för självskjuts lämpligen torde utgå till elever i lägre klass än den sjunde. Enligt revisionens mening talade emellertid främst ekonomiska skäl mot en sådan utvidgning av bestämmelserna.

Efter att ha erinrat om detta revisionens ställningstagande anför de sakkunniga bland annat följande.

Enligt vår uppfattning torde dock anordningen med självskjutsar för barn även i lägre klass än sjunde medföra en besparing jämfört med egentliga skolskjutsar. Vid bibehållande av 4 km som gräns för erhållande av statsbidrag till självskjuts skulle självskjutsersättningen för 11 barn och 40 öre per barn och dag uppgå till 4 kronor 40 öre per dag, medan egentlig skolskjuts enligt länstaxan skulle betinga en kostnad per dag av omkring 11 kr. För ett mindre antal barn liksom för en längre sträcka skulle jämförelsen utfalla ännu förmånligare för självskjutsarna. Även om självskjutsersättningen höjdes till 60 öre, skulle kostnaden per dag i det anförda exemplet uppgå till endast 6 kronor 60 öre. Ur ekonomisk synpunkt synes sålunda i princip intet vara att erinra mot den ifrågasatta utvidgningen.

Sakrevisionen synes ha utgått från att en utvidgning av självskjutsbestämmelserna skulle komma att utnyttjas för barn, som nu har långa skolvägar men för vilka egentlig skolskjuts eller inackordering av olika skäl icke

anordnas. En hel del sådana fall finns, trots att kraven på skolskjuts blir allt allmännare. Denna grupp av barn, tillhörande klasserna 1—6, kommer således inte i åtnjutande av någon hjälp eller ekonomisk kompensation för långa skolvägar. Det kan inträffa att flera barn i samma familj eller samma by måste ta sig fram till skolan utan hjälp av skolskjuts, men att ersättning utgår endast till den eller de som tillhör sjunde eller högre klass.

Barnen i klasserna 1—6 med långa skolvägar har hittills bildat en bortglömd grupp när det gäller ersättning för utebliven skolskjuts. Sådan ersättning är motiverad därav, att de behöver, förutom cyklar, skidor etc., bättre utrustning beträffande skodon, regnkläder o. d. Ersättningen skulle givetvis av målsmännen också kunna användas till hästskjuts, bilskjuts etc. vid dålig väderlek eller särskilt besvärligt väglag.

Enligt nuvarande bestämmelser utgår statsbidrag för skjuts med fordon, som framföres av lärjunge själv. Om vid något tillfälle vägen är svårframkomlig eller cykeln trasig, så att lärjungen måste skjutas till skolan eller nödgas gå dit, skall statsbidrag sålunda rätteligen inte utgå. En kontroll över färdsettet är praktiskt ogenomförbar. Vi anser det därför principiellt oriktigt att färdsettet föreskrives, då barnen själva tar sig fram till skolan.

Om de av de sakkunniga föreslagna normerna tillämpats läsåret 1954/55 skulle det sammanlagda ersättningsbeloppet för hela riket uppgått till cirka 1,9 miljoner kronor och statsbidraget till cirka 1,5 miljoner kronor. Från den senare summan skulle avgå för läsåret 1954/55 utgående statsbidrag för självskjutsar, beräknat till cirka 65 000 kronor.

Vad anordningen med skolvägersättning skulle innebära ifråga om besparingar anser de sakkunniga det vara vanskligt att yttra sig om och inskränker sig i detta avseende till följande uttalande.

På längre sikt torde man i varje fall kunna räkna med en ej obetydlig besparing beträffande kostnaderna för egentliga skolskjutsar. Dels kan krav på ytterligare skolskjutsar i åtskilliga fall beräknas utebli och dels kan många s. k. avstickare och biskjutsar undvikas, om viss skolvägersättning utgår. Det senare är synnerligen angeläget, när det gäller att rationalisera och förbilliga skolskjutsväsendet, t. ex. genom insättande av bussar i stället för personbilar.

Slutligen erinrar de sakkunniga om att det i vissa fall kan vara lämpligt att begränsa antalet skjutsdagar och framhåller, att det torde gå lättare att göra detta, om skolvägersättning utgår under den tid av läsåret, då egentliga skolskjutsar ej är anordnade.

Statsbidrag till inackordering av skolbarn

Gällande bestämmelser

Statsbidrag till skoldistrikt för bestridande av kostnaderna för inackordering av skolpliktiga barn i distriktet tillhörande skolhem eller i enskilda hem utgår enligt bestämmelserna i kungörelsen 1943: 538, vilken innehåller i huvudsak följande.

För skolbarn i klasserna 1—3, som är bosatt minst 4 km från närmaste skola, samt för skolbarn i klass 4 eller högre klass, som är bosatt minst 6 km från närmaste skola, utgår statsbidrag utan ansökningsförfarande för den tid vederbörande skolstyrelse finner inackordering erforderlig, dock ej för flera dagar än läsåret omfattar. För skolbarn, som är bosatt på kortare avstånd från närmaste skola, kan statsbidrag efter ansökan utgå för det antal dagar, som bestämmes av folkskolinspektören eller, i vissa fall, av skolöverstyrelsen.

Beträffande barn i sjunde eller högre klass avses med närmaste skola, sådan av A-form eller B1-form och beträffande barn i specialklass närmaste skola där undervisning i specialklass av ifrågavarande slag är anordnad.

Statsbidrag utgår även för inackordering av lärjungar i fortsättnings-skola för vilka centraliseringsbidrag icke kan erhållas.

Som villkor för erhållande av statsbidrag gäller bl. a., att skoldistriktet tillser, att barnen under inackorderingstiden erhåller god tillsyn och vård, att kostnaderna inte blir större än som föranledes av gängse priser på orten, samt att vederbörande lärare för noggranna anteckningar om antalet inackorderingsdagar för varje inackorderat barn.

Statsbidrag utgår med åtta tiondelar av distriktets verkliga kostnader för inackordering. Finner den utanordnande myndigheten dessa kostnader överstiga vad som kan anses efter ortens förhållanden skäligt, skall reducering av statsbidraget ske. Vid inackordering i skolhem bestämmer Kungl. Maj:t det belopp, som skall anses motsvara inackorderingskostnaderna.

Då ansökan om inackorderingsbidrag erfordras, skall sådan ingivas till folkskolinspektören. Avslår inspektören framställningen kan distriktet hän-skjuta frågan till skolöverstyrelsen.

De sakkunnigas förslag

De sakkunniga föreslår, att enda förutsättningen för statsbidrag till kostnaderna för inackordering skall vara lång eller besvärlig skolväg, att behovet av inackordering således skall bedömas enligt samma normer som behovet av skolskjutsar, att statsbidrag skall utgå utan ansökningsförfarande, att författningen i ämnet inte skall innehålla statsbidragsvillkor, som hänför sig till skolans organisation, samt att statsbidraget skall utgå till alla skoldistrikt med samma belopp, nämligen med 3 kronor per barn och inackorderingsdag. Bidrag skall ej utgå för elever, som kan medfölja anordnad skolskjuts.

I sin motivering för dessa förslag uttalar de sakkunniga inledningsvis, att inackordering och skolskjutsar synes böra utgöra två likvärdiga alternativa anordningar för att underlätta barnens skolgång, då behov därav föreligger, varav följer att bestämmelserna bör vara i möjligaste mån likformiga.

Beträffande det föreslagna statsbidragsbeloppet av 3 kronor per barn och inackorderingsdag anför de sakkunniga bland annat följande.

Vi ansluter oss till allmänna statsbidragsutredningens förslag, att statsbidrag till inackordering av skolbarn, såväl i enskilda hem som i skolhem, utgår till skoldistrikt med samma belopp per barn och inackorderingsdag.

Beträffande inackordering i skolhem utgör för närvarande det av Kungl. Maj:t fastställda belopp, som vid beräkning av statsbidrag skall anses motsvara inackorderingskostnaden, 3 kronor per dag om barnbespisning ej är anordnad vid skolan samt i annat fall 2,50 kronor per dag. Motsvarande statsbidragsbelopp blir 2,40 kronor respektive 2 kronor per barn och dag.

Följande tabell visar antalet inackorderingsdagar i enskilda hem, utanordnat statsbidrag samt inackorderingsbidrag i medeltal per barn och dag läsåret 1954/55 dels för varje län, där statsbidrag för inackordering i enskilda hem utgått, och dels för hela riket.

Tabell 4. Inackordering av skolbarn i enskilda hem läsåret 1954/55

Län	Antal inackorderingsdagar	Utanordnat statsbidrag kronor	Statsbidrag i medeltal per barn och dag kronor
Älvsborgs län	214	307.20	1,44
Gotlands län	962	2 266.40	2,36
Kronobergs län	942	2 385.20	2,53
Hallands län	1 813	4 688.80	2,59
Blekinge län	2 290	6 268.80	2,74
Västerbottens län	60 792	169 522.88	2,79
Kristianstads län	3 227	9 110.80	2,82
Jämtlands län	44 989	129 021.28	2,87
Gävleborgs län	12 501	36 265.34	2,91
Skaraborgs län	8 635	25 315.60	2,93
Värmlands län	10 954	32 327.20	2,95
Kalmar län	12 979	39 096.80	3,01
Västernorrlands län	17 850	54 100.20	3,03
Kopparbergs län	14 307	43 667.05	3,05
Södermanlands län	5 892	17 990.60	3,05
Östergötlands län	6 404	19 642.—	3,07
Norrbottnens län	93 336	289 581.59	3,10
Stockholms län	15 968	54 640.60	3,42
Västmanlands län	610	2 221.60	3,64
Örebro län	2 598	9 783.—	3,77
Göteborgs och Bohus län	3 658	14 080.—	3,85
Jönköpings län	497	2 004.—	4,03
Samtliga	321 418	944 841.36	2,94

Av tabellen framgår, att statsbidrag för inackordering i enskilda hem i medeltal utgick med 2,94 kronor per barn och inackorderingsdag. Inackorderingskostnaden per barn och dag uppgick sålunda i medeltal till 3,68 kronor.

Rörande statsbidragsansökan anför de sakkunniga.

Det kan ifrågasättas, om ansökan alls är behövlig när det gäller inackorderingsbidrag. Bidrag bör utgå under samma förutsättningar som statsbidrag till skolskjutsar. Någon risk för att inackordering anordnas i sådant

fall då skjutsning skulle ställa sig billigare för statsverket torde knappast finnas. Inackordering är en nödfallsutväg, som tillgripes endast om annat sätt att underlätta skolgången inte lämpligen kan komma i fråga. Vi föreslår, att statsbidrag till inackordering utgår utan ansökningsförfarande.

Fortsättningsskolans centralisering

De sakkunnigas förslag

De sakkunniga *föreslår* att kungörelserna 1932: 589 och 1946: 295 angående statsbidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet skall upphöra att gälla samt att statsbidrag till inackordering, skolskjutsar och skolvägsersättning skall utgå för fortsättningsskolans elever enligt samma grunder som för eleverna i folkskolan, dock att statsbidrag för de förra eleverna skall kunna rekvireras utan föregående ansökningsförfarande.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

De förslag, som i det föregående närmare redovisats, rör skolskjutsorganisationen, inackorderingsverksamheten och fortsättningsskolväsendets centralisering. Jag har funnit de sakkunnigas olika förslag i huvudsak välmotiverade och anser att ställning till flertalet av dem bör kunna tagas nu. Ändringar av gällande bestämmelser torde dock inte böra träda i kraft förrän den 1 juli 1958, d. v. s. samtidigt med den omläggning av vissa driftbidrag till primärkommunerna, som i annat sammanhang föreslagits av Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för finansdepartementet.

Beträffande den för skolskjutsverksamheten centrala frågan om *generaliserande grunder för beräkning av statsbidrag till vissa skjutskostnader* anser jag dock, att kompletterande utredning och därav eventuellt följande modifikationer i det av de sakkunniga föreslagna bidragssystemet måste vidtagas, innan spörsmålet om en omläggning av bidragsberäkningen på denna punkt slutligt prövas. Jag skall till en början uppehålla mig något vid denna fråga. Det är uppenbart att, såsom förhållandena utvecklas på skolskjutsområdet, ansträngningar måste göras för att hålla det allmännas kostnader för verksamheten nere och för att förenkla statsbidragssystemet så mycket som möjligt. När det gäller kostnaderna bör visserligen klart framhållas, att de besparingar av lärarlöner och andra utgifter, som göres genom skolskjutsarna, är större än skjutskostnaderna, men det motsäger inte, att utgifterna måste hållas på en i och för sig skälig nivå.

Skjutsning av skolbarn anordnas på i huvudsak tre sätt: med ordinarie kommunikationsmedel, med särskilt insatta fordon, som tillhandahålles av entreprenör, samt med särskilt insatta fordon, som äges av skoldistriktet. Huvuddelen av skolskjutsarna utföres av entreprenörer med bil eller buss. Enligt min mening måste varje övervägande av möjligheterna att minska det allmännas kostnader för skolskjutsverksamheten grundas på en säker kännedom dels om vad som skall anses vara skälig kostnad för skjutsar,

som utföres på entreprenad, dels om hur det i förhållande till dylika skjutsar från kostnadssynpunkt ställer sig med skjutsar i distriktens egen regi, där sådana är möjliga. Dessa förhållanden synes emellertid inte tillräckligt klarlagda. Sakrevisionen framhöll i den tidigare nämnda skrivelsen till Kungl. Maj:t den 5 september 1952, att av revisionen utfört granskningsarbete givit vid handen, att prissättningen per sträckkilometer vid entreprenadskjutsarna varit mycket ojämn beroende på olika konkurrensförhållanden. Enligt revisionens uppfattning hade tydliga tendenser till kartellbildning eller annat missbruk av en tillfällig monopolställning yppat sig. De sakkunniga uttalar för sin del, att entreprenörerna i vissa fall betingar sig priser, som är alltför höga och som till och med avsevärt överstiger beställningstaxan, utan att vägens beskaffenhet åberopas såsom skäl. Dessa uttalanden, vilka dock inte stöddes på redovisat material, tyder på att kostnaderna för entreprenadskjutsar i vissa fall är högre än vad som från det allmänna synpunkt får anses rimligt. Samtidigt har såväl sakrevisionen som de sakkunniga givit uttryck åt den uppfattningen, att skjutsar i distriktens egen regi under vissa förhållanden kan anordnas billigare än entreprenadskjutsar och således utgör ett korrektiv mot oskäligen kostnader.

Det har från olika håll sagts, att det enda verkligt effektiva medlet att sänka skjutskostnaderna skulle vara att ändra kostnadsfördelningen mellan stat och kommun så, att det i större utsträckning än för närvarande bleve ett påtagligt kommunalt intresse att hålla kostnaderna nere. Jag finner det sannolikt, att man på denna väg skulle kunna uppnå lägre kostnader i sådana fall, där verksamheten icke är rationellt ordnad, men jag anser inte det förhållandet vara tillräckligt skäl för att nu föreslå någon väsentligt ändrad avvägning i stort av statens och kommunernas andel i kostnaderna för skolskjutsverksamheten. Å andra sidan är det uppenbarligen olämpligt att fastställa ett bidragssystem, som bygger på status quo-principen, innan det klarlagts i vilken utsträckning de gjorda antagandena om förekommande oskäligen skjutspriser är riktiga. Det torde nämligen vara klart, att när det gäller skolskjutsbidraget ett accepterande av status quo-linjen inte får innebära ett godkännande av vilken faktisk kostnadsnivå som helst, utan att ett generaliserande system bör utformas så, att den avsedda kostnadsfördelningen åstadkommes på en skälig eller normal prissättning.

Jag vill här framhålla, att en generaliserande beräkning av skjutsbidragen är svårare att genomföra än beträffande flertalet andra statsbidrag. Allmänna statsbidragsutredningen har också uttalat, att en sådan beräkning måste bli förhållandevis grov och således ofrånkomligen medföra avvikelser från vad som följer vid en tillämpning av gällande system. Trots de svårigheter som sålunda har förelegat, anser jag, att de båda system för beräkning av statsbidrag till kostnader för särskilt insatta skolskjutsar, som framlagts av allmänna statsbidragsutredningen och de sakkunniga, är i princip godtagbara. Den överarbetning av statsbidragsutredningens förslag, som de sakkunniga gjort, synes innebära en förbättring såtillvida som systemet med ett differentierat bidragsbelopp per barn i förhållande till skjutssträckans längd betyder, att hänsyn i större utsträckning tagits till att de längre skjutsarna i regel är proportionellt sett dyrare för kommunerna än de kortare. Detta ger ett för de glesbebyggda distrikten mera rättvisande resultat än allmänna statsbidragsutredningens förslag.

Min obenägenhet att utan ytterligare utredning biträda de sakkunnigas förslag grundar sig, förutom på vad jag förut framhållit, även på att jag

anser att det material på vilket förslaget bygger — 35 undersökta kommuner — är för litet. I denna uppfattning har jag styrkts genom vissa under ärendets fortsatta beredning inom eklelesiastikdepartementet företagna stickprovsundersökningar rörande några norrlandsdistrikt. Det har därvid visat sig, att avvikelserna från status quo skulle bli väsentligt större än vad som rimligen bör kunna accepteras från kommunernas sida, så länge det inte klart utretts och kan påvisas, att avvikelserna beror på onormalt höga skjutskostnader, som kan nedbringas genom en av ett generaliserande beräkningssystem stimulerad rationalisering av verksamheten. Huruvida de otillfredsställande resultat, som den föreslagna metoden sålunda befunnits kunna ge vid en jämförelse med nuvarande faktiska kostnader, skulle inträffa i någon mera betydande utsträckning om metoden allmänt genomfördes, liksom vilken anledningen därtill i så fall kunde vara, är en fråga på vilken svar endast kan erhållas genom en ytterligare undersökning.

Vid den kompletterande utredningen, vilken alltså bör omfatta ett bredare undersökningsmaterial, bör alltså såsom utgångspunkt tagas önskvärdheten av en förenkling av statsbidragsberäkningen. Att nedbringa de nuvarande och för framtiden förutsedda kostnaderna för skolskjutsverksamheten är emellertid lika angeläget. Den av de sakkunniga föreslagna beräkningsmetoden bör utprövas på ett större antal skoldistrikt samtidigt som ytterligare överväganden bör ske av vad som i olika fall kan anses vara skäligen kostnader för entreprenadskjutsar och skjutsar i kommunal regi. Alltefter vad undersökningen utvisar bör övervägas vilken grad av generalisering som är lämplig och i vad mån en generaliserande metod bör kompletteras med regler som, även om de skulle minska förenklingseffekten, direkt syftar till att pressa ner kostnadsnivån. Såsom nyss framhållits bör inriktningen på status quo-linjen icke utan vidare grundas på de faktiska kostnaderna i dagens läge utan i stället avse status quo vid skäligen eller normala skjutskostnader.

Jag ämnar föranstalta om denna kompletterande utredning och är i avvaktan på resultatet därav inte beredd att nu taga ställning till de sakkunnigas förslag om övergång till en generaliserande beräkning av statsbidraget till skolskjutsar med särskilt insatta fordon. Jag räknar emellertid med att om möjligt för 1958 års riksdag skall kunna läggas fram förslag i detta avseende.

Jag övergår så till de sakkunnigas övriga förslag rörande skolskjutsverksamheten.

Enligt de sakkunnigas mening bör det enda villkoret för statsbidrag till kostnaderna för skolskjutsar vara, att skolvägen är lång eller besvärlig. Detta betyder, att de nuvarande bestämmelserna om prövning av besparing och av skolorganisationens lämplighet och skälighet med hänsyn till kostnaderna icke skall ske i samband med prövningen av statsbidrag till skolskjutsar utan i samband med att skolorganisationen i kommunen fastställs. För denna uppfattning har de sakkunniga anfört goda skäl och från remissmyndigheternas sida har inga invändningar rests. Då den föreslagna åtgärden enligt min mening är ändamålsenlig, ansluter jag mig helt till de sakkunnigas uppfattning på denna punkt.

I anslutning till vad de sakkunniga föreslagit om *skolvägens minimilängd* som förutsättning för statsbidrag, förordar jag att såsom huvudregel föreskrives, att statsbidrag till skolskjuts skall utgå för elever i klass 1—3 med minst 3 kilometers skolväg och för elever i högre klasser med minst 4 kilo-

meters skolväg. Undantagsvis bör den myndighet, som skall medgiva statsbidrag till skolskjuts, äga föreskriva andra avståndsgränser, exempelvis för enligt företedda läkarintyg klena barn eller då skolvägens svåra beskaffenhet kan motivera sådant medgivande. För bidrag till skjutsar för elever i sjunde eller högre klasser anser jag den undantagsregeln böra tillämpas, att en 5-kilometersgräns skall gälla i sådana fall, där skjutsning av dessa lärjungar kräver insättande av särskild skjuts eller dubbling av redan anordnad skjuts.

Då det synes vara ådagalagt, att den nuvarande bestämmelsen om obligatoriskt *ambudsförfarande* inte längre fyller någon påvisbar funktion, har jag intet att erinra mot att bestämmelsen upphäves. Vad de sakkunniga föreslagit rörande *begreppen »skolväg» och »skola» m. m.* torde vidare i allt väsentligt böra beaktas vid ändring av författningsbestämmelserna.

Beträffande *skjutsbidragets begränsning till belopp motsvarande inackorderingskostnaden* har de sakkunniga föreslagit, att det statsbidragsbelopp som skulle ha utgått om vederbörande elev under den tid, skolskjuts varit anordnad, i stället inackorderats för sin skolgång, undantagslöst skall utgöra det maximala statsbidraget till skolskjuts. Antalet inackorderingsdagar skall därvid anses utgöra 1,2 gånger antalet skjutsdagar, vilket medför ett högsta skjutsbidrag av 771 kronor per barn och läsår.

Ehuru detta förslag anknyter till en nu tillämpad praxis, anser jag inte, att de sakkunnigas mening på denna punkt helt bör följas, då en invändning av den art svenska stadsförbundet rest häremot enligt min mening är befogad. Jag förordar därför, att regeln om inackorderingskostnaderna som norm för maximibidrag till skolskjuts något uppmjukas.

En begränsning av statsbidraget enligt de sakkunnigas förslag får praktisk betydelse, då fråga blir om skjutsar för mycket få barn över relativt långa sträckor, skjutsar således som är oekonomiska och även enligt min mening regelmässigt bör föranleda, att vederbörande elever i stället inackorderas eller i varje fall att statsbidraget begränsas till vad som skulle utgått vid inackordering. En sådan tillämpning av reglerna om bidragsgivningen sker nu och har, såvitt mig är bekant, inte föranlett några principiella invändningar från kommunernas sida, då den ju faktiskt innebär, att ett om än begränsat bidrag kan utgå även i fall, där skjuts från statens synpunkt rätteligen inte borde vara bidragsberättigad. Emellertid kan fall uppkomma, där speciella förhållanden gör det obilligt att låta kommunen stå för en mer än normal del av skolskjutskostnaden, även om statsbidraget till denna skulle överskrida bidraget till inackorderingskostnad. Jag föreslår därför, att fullt statsbidrag undantagsvis skall kunna utgå, då särskilda skäl gör det motiverat att frångå begränsningen av bidraget till vad som skulle utgått vid inackordering.

Då en generaliserande beräkning av statsbidraget till kostnaderna för skolskjutsar medelst *reguljära trafikmedel* inte torde vara genomförbar, bör statsbidraget till sådana skjutsar även i fortsättningen beräknas på grundval av de faktiska kostnaderna.

I samband med behandlingen av skolskjutsfrågan har de sakkunniga lagt fram ett förslag om *skolvägsersättning* och därmed infört ett i sammanhanget helt nytt begrepp. Förslaget, som jag av denna anledning återgivit tämligen utförligt i det föregående, kan emellertid principiellt sett sägas endast innebära en vidgad rätt till ersättning för självskjuts, varvid man dock skulle ta bort det i realiteten inte upprätthållna kravet att elev, som

uppbär sådan ersättning, verkligen använder sig av någon form av skjuts. Skolvägsersättning skulle således kunna utgå under den enda förutsättningen att elevens skolväg vore av viss längd och att egentlig skolskjuts ej anordnats på vägsträckan.

Såsom ett motiv för förslaget om skolvägsersättning har åberopats den besparing av kostnader för egentliga skolskjutsar, som enligt de sakkunnigas mening kan förväntas följa av dess förverkligande. Huruvida reella besparingar skulle bli ett resultat härav, synes mig emellertid vara tämligen ovisst. Likaledes synes det vara tveksamt om förslagets genomförande skulle få den följd att det i konkret mening underlättade elevernas möjligheter att ta sig fram och tillbaka från skolan eller avlastade föräldrarna någon verklig ekonomisk börda, förorsakad av elevernas skolvägar. Skolvägsersättningen skulle, såsom de sakkunnigas förslag utformats, väl närmast få karaktär av ekonomisk kompensation till elevernas föräldrar för elevernas långa skolvägar och inte av bidrag till några verkliga kostnader, eftersom garantier inte skulle finnas och knappast heller kunna skapas för att ersättningarna motsvarades av åtgärder för underlättande av elevernas skolgång.

Jag har emellertid övervägt, om inte de skäl de sakkunniga anfört till stöd för förslaget om skolvägsersättning kunde motivera, att de nuvarande bestämmelserna om ersättning till kostnader för självskjutsar utsträcktes till att gälla för elever i den obligatoriska skolans alla klasser. En beräkning av kostnaderna härför ger vid handen, att statens utgifter skulle öka med omkring 1,16 miljoner kronor per år, utan att någon häremot svarande besparing i kostnaderna för egentliga skolskjutsar med säkerhet kan sägas uppstå. Med hänsyn till kostnadsstegringens omfattning och då fråga nu i första hand är om förenklingar i statsbidragsgivningen till olika ändamål och inte om omprövning av bidragens storlek, har jag inte i detta sammanhang ansett mig böra föreslå någon ändring i gällande bestämmelser om ersättning till självskjutsar.

De sakkunnigas uppfattning att *inackordering* och skolskjutsar bör vara två likvärdiga alternativa anordningar för att underlätta barnens skolgång kan jag helt och hållet dela. De förslag, som de sakkunniga framlagt för att få en likformig reglering av dessa båda anordningar till stånd, biträder jag med det undantaget att jag i likhet med skolöverstyrelsen avstyrker en allmän bestämmelse, som skulle hindra statsbidrag till inackordering i fall då elev kunde medfölja anordnad skolskjuts. Jag anser det nämligen naturligt, att möjligheter skall finnas att ta hänsyn till sådana undantagsfall, där inackordering av speciella skäl kan vara nödvändig, trots att skolskjuts är anordnad. Som skolöverstyrelsen framhållit, kan det på goda grunder antagas, att inackordering i dylika fall endast tillgripes, då tvingande skäl är för handen.

Det föreslagna generella bidraget av 3 kronor per elev och inackorderingsdag finner jag vara väl avvägt mot bakgrunden av den kostnadsfördelning — 80 procent för staten och 20 procent för kommunerna — som nu tillämpas. Någon avvikelse från det enhetliga bidragsbeloppet kan jag ej tillstyrka, då den åsyftade förenklingsvinsten till väsentlig del ligger i det enhetliga beloppet och således skulle gå förlorad vid en differentiering av detta. Av samma skäl anser jag mig också böra avvisa skolöverstyrelsens förslag att statsbidraget skulle begränsas till högst distriktets verkliga kostnader, vilket skulle kräva redovisning och granskning i samband med stats-

bidragsrekvisitionen på ett sätt som helt strider mot tanken bakom förslagen om förenkling av statsbidragsgivningen genom generaliserande beräkningar.

Statsbidrag till sådana skolskjuts- och inackorderingskostnader, som är en direkt följd av *fortsättningsskolväsendets centralisering* i ett distrikt, utgår enligt andra grunder än till kostnaderna för skjutsning och inackordering av elever i folkskolan. De invecklade bestämmelserna i den så kallade centraliseringskungörelsen avsåg ursprungligen att ge till resultat en täckning till hundra procent av ett distrikts kostnader för centralisering av fortsättningsskolan, men på grund av olika omständigheter har det faktiska läget nu blivit, att ett sådant resultat sällan inträffar. De sakkunniga redovisar sålunda, att bidragsprocenten till inackorderingskostnader för de olika folkskolinspektionsområdena redovisningsåret 1953/54 varierade från 100 till 37 och att distriktet i genomsnitt erhöll endast 58,5 procent i bidrag för detta ändamål. Även till kostnaderna för skolskjutsar, som anordnats till följd av centraliseringsåtgärder, varierade bidragsprocenten och uppgick i genomsnitt till 87. Medelbidraget till centraliseringskostnaderna redovisningsåret 1953/54 utgjorde 75 procent av distriktens verkliga kostnader. Det är således, som de sakkunniga framhåller, tydligt att statsbidragssystemet enligt centraliseringskungörelsen numera leder till orättvisa resultat de olika distrikten emellan.

Något annat skäl att ha särskilda bestämmelser om bidrag till skolskjutsar och inackordering, som föranledes av fortsättningsskolans centralisering, än att det ansetts, att bidraget skall utgå med belopp, som skiljer sig från dem som anses lämpliga i fråga om den egentliga folkskolan, torde inte finnas. Då hundraprocentsregeln i realiteten är övergiven och bestämmelserna för åtskilliga distrikt, i synnerhet i glesbebyggda trakter, resulterar i bidrag efter en låg procentsats, synes det lämpligt att i enlighet med de sakkunnigas förslag nu åstadkomma större enhetlighet i bidragstilldelningen genom att bidrag till skolskjutsar och inackordering får utgå efter samma grunder för fortsättningsskolans elever som för folkskolans. Gällande bestämmelser om centraliseringsbidrag och självskjutsbidrag i fortsättningsskolan bör således upphävas och i stället folkskolereglerna beträffande skolskjutsar och inackordering göras tillämpliga beträffande fortsättningsskolan. Härigenom vinnes givetvis också en väsentlig förenkling av statsbidragssystemet.

Några nämnvärda *utgiftsförändringar* följer icke av de förslag som jag här framlagt.

Såsom jag inledningsvis angivit bör de av mig förordade ändringarna av grunderna för statsbidrag till skolskjutsar och inackordering i folk- och fortsättningsskolan tillämpas från och med redovisningsåret 1958/59. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående föreslagit. Därvid bör självfallet övervägas vilka förenklingar som kan genomföras i proceduren såväl i fråga om ansökningsförfarandet som med avseende på förskotts- och statsbidragsrekvisitioner. Det bör sålunda vara möjligt bland annat att borttaga det särskilda ansökningsförfarandet för statsbidrag till skolskjuts med ordinarie trafikmedel och för inackorderingsbidrag ävensom att förenkla förskottsberäkningen genom att som huvudregel låta förskott för ett visst redovisningsår utgå i ett fixerat förhållande till det slutliga statsbidraget för det närmast föregående redovisningsåret.

Statsbidrag till försöksverksamhet på enhetsskolans högstadium

Utredningens förslag

Statsbidrag till kostnaderna för det egentliga folkskoleväsendet

I sitt betänkande Förenklad statsbidragsgivning (SOU 1956: 8) har utredningen framlagt förslag om ett nytt system för statsbidragsgivningen till kommunerna ifråga om bland annat lärarlönerna inom folkskoleväsendet. Härför har närmare redogjorts i förutnämnda proposition den 8 mars 1957. Sammanfattat innebär förslaget följande.

De nuvarande olika bidragsformerna till lönekostnader sammanföres till ett enhetligt reglerat bidrag. De faktiska lönekostnaderna skall ej utgöra underlag för statsbidraget utan utgångspunkten skall vara en på generaliserande grunder beräknad kostnadssumma. För varje statsbidragsberättigande lärartjänst skall i denna summa ingå ett belopp motsvarande årslönen i vederbörande befattningshavares löneklass vid vårterminens början. Som hel statsbidragsberättigande tjänst skall räknas varje för redovisningsåret inrättad distriktsöverlärar-, skolhemsföreståndarinne-, folk- och småskollärartjänst samt ordinarie övningslärartjänst. Lönekostnaderna för extra ordinarie övningslärares och timplärares tjänstgöring skall inräknas i bidragsunderlaget med $1/30$ av årslönen i respektive löneklass för varje veckotimme, som undervisningen omfattat.

Utöver de nämnda till tjänster och löneklasser knutna kostnaderna skall i bidragsunderlaget inräknas belopp motsvarande sådana merkostnader, som uppkommer vid vissa tjänstledigheter längre tid än 30 dagar, samt utbetalade kallortstillägg och finskspråktillägg. Av det på detta sätt beräknade bidragsunderlaget skall statsbidrag utgå med 100 procent, dock att liksom nu gäller beträffande bidraget till folkskollärarlönerna visst belopp skall avdragas per lärartjänst. Avdraget har avpassats så, att kostnadsfördelningen mellan stat och kommun blir densamma som enligt gällande system (status quo-principen). Hänsyn har därvid tagits, förutom till lönekostnadernas nuvarande fördelning, också till att enligt det föreslagna systemet kompensation tillika skall givas för femton indragna särskilda till kommunerna utgående driftbidrag. De sålunda av utredningen beräknade avdragen uppgår till respektive 100, 300, 500, 700 och 900 kronor per tjänst i hyresgrupperna 1—5.

Statsbidrag till kostnaderna för försöksskolornas högstadier

Utredningen anser, att det föreligger ett synnerligen starkt behov av att förenkla bidragsgivningen till kommuner för kostnader i samband med försöksverksamhet med nioårig enhetsskola på högstadiet.

I fråga om sättet att åstadkomma en förenkling rekommenderar utredningen samma generaliserande metod för beräkning av bidragsunderlaget som den föreslagit beträffande bidrag till det egentliga folkskoleväsendet, när denna metod kan tillämpas så snart lärarnas löner är knutna till löneklasssystemet. I detta hänseende anser utredningen förutsättningarna vara i stort sett desamma på högstadiet som inom folkskolan i övrigt. När det gäller frågan om storleken av avdragsbeloppen för högstadiets lärartjänster måste emellertid uppmärksammas, att bidragsreglerna i vissa avseenden är gynnsammare beträffande högstadiet än inom folkskoleväsendet i övrigt. Utredningen anför härom.

Denna omständighet skulle, om särskilda beräkningar av det slag som redovisats i det tidigare betänkandet (SOU 1956: 8) företagits, ha medfört, att lägre avdragsbelopp skulle ha erhållits för försöksdistrikten än för folkskolan i övrigt. Sådana särskilda avdragsbelopp skulle emellertid vara svåra att beräkna och medföra olägenheter ur förenklingssynpunkt. Med hänsyn härtill synes det vara lämpligast att direkt tillämpa folkskolebidragets avdragsbelopp. Härigenom kommer samma relation mellan statens och kommunernas kostnader, som råder inom det nuvarande folkskoleväsendet, även att erhållas på försöksskolans högstadium. Den bidragsförlust, som försöksdistrikten härigenom åsamkas, bör lämpligen kunna täckas genom förstärkning av försökskostnadsbidraget.

Beträffande tillämpningen av den generaliserande beräkningsmetoden framhåller utredningen, att några svårigheter att tillämpa denna vid beräkningen av bidragsunderlaget för lönekostnaderna på högstadiet ej föreligger i fråga om de lärarkategorier, som åtnjuter lön enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser och är inordnade i löneklasssystemet. Så är fallet beträffande samtliga kategorier utom yrkeslärarna, vilkas löneförmåner bestämmas efter överenskommelse mellan berörda parter i varje skoldistrikt. Med den utformning statsbidragssystemet för yrkeslärarna fått kan lönekostnaderna för dessa lärare enligt utredningens mening inte direkt inordnas i det generaliserande systemet. De överväganden av olika möjligheter att inpassa nämnda lönekostnader i det generaliserande bidragssystemet som utredningen gjort leder enligt dess mening fram till att yrkeslärartjänster och delar därav bör inräknas i bidragsunderlaget efter lönekostnaderna i en och samma löneklass, oberoende av vilken ersättning som faktiskt utbetalas till den enskilde läraren. Utredningen framhåller dock, att den faktiska löneklassen givetvis bör läggas till grund för bidragsberäkningen, därest en lönereglering framdeles kommer till stånd. Utredningen anför vidare.

Jämfört med 1955 års löner motsvarar de nuvarande i statsbidragsbestämmelserna angivna bidragsbeloppen ungefär arvodena per veckotimme i TC 20, vilket innebär att de utgör ca 1/30 av årslönerna enligt löneklass 20. Av preliminära uppgifter avseende läsåret 1955/56, som försöksdistrikten under hösten 1955 lämnat till skolöverstyrelsen, framgår, att de av skoldistriktet till yrkeslärare utbetalade arvodena i regel ej överstiga

arvodena enligt nämnda löneklass. I ett distrikt var dock de utbetalade ersättningarna för samtliga de arvoderade timmarna högre än vad som motsvarar löneklass 20. Enligt utredningens mening föreligger ej anledning att ändra den nuvarande bidragsnivån med hänsyn till de uppgifter, som förelegat om försöksdistriktens kostnader för här berörda lärare. Bidrag synes således generellt böra beräknas efter löneklass 20. Efter denna löneklass bör bidrag utgå även för veckotimmar, som lärare vid annan skola fullgör i yrkesämne i form av fyllnadstjänstgöring och för vilka ersättning skall utbetalas av försöksdistriktet till den skola, där tjänsten är placerad. Skulle det av närmare erfarenheter rörande kostnaderna för yrkeslärarnas löner framgå, att dessa i allt för hög grad avviker från bidragslöneklassen, bör en omprövning av densamma företagas.

Såsom en annan för högstadiet speciell lönekostnad, som ej är knuten till löneklass, framhåller utredningen de arvoden utöver lön enligt löneklass, som utgår till studieledarna. Om denna kostnad anföres följande.

Då det här är fråga om en begränsad kostnad som varierar med antalet läraravdelningar, skulle det kunna vara möjligt att bortse från densamma vid beräkning av bidragsunderlaget och i stället kompensera skoldistriktet för den uppkomna bidragsförlusten genom viss uppräknig av försökskostnadsbidraget. I förevarande fall synes emellertid en sådan anordning vara mindre lämplig. Den nuvarande metoden för bestämmande av arvodets storlek efter prövning av Kungl. Maj:t torde vara en övergångsform och komma att ersättas med bestämmelser av generell karaktär. I en av skolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t ingiven framställning föreslås, att studieledarna skola erhålla en extra ersättning med belopp motsvarande skillnaden mellan deras löneklasslön som lärare och lönen enligt en med hänsyn till antalet läraravdelningar fastställd högre löneklass. Vid genomförande av ett sådant förslag, som utredningen för sin del vill förorda, skulle studieledararvodet automatiskt komma att inräknas genom att vederbörande befattningshavares lön inräknades i bidragsunderlaget med hänsyn till den löneklass som erhålles efter tillägg av de löneklasser, som studieledararvodet motsvarar.

Skulle den nuvarande anordningen bestå, synes med hänsyn till att arvodena bestämmas av Kungl. Maj:t bidraget liksom hittills böra utgå med belopp motsvarande distriktens kostnader, d. v. s. som tilläggsbidrag i likhet med vad fallet är för finskspråktillägg och kallortstillägg.

Som ett bidrag av så speciell karaktär att det ej bör inordnas i lärarlönebidraget betraktar utredningen bidraget till skoldistriktens kostnader för fortlöpande avgifter till statens pensionsanstalt för lärarna i läroämnena. Då det är en onödig omgång att skoldistriktet först skall inbetala dessa avgifter för att därefter via en bidragsrekvisition återfå exakt det inbetalade beloppet föreslår utredningen att ersättning för avgifterna tillgodoföres pensionsanstalten direkt från vederbörligt riksstatsanslag. (Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.)

Enligt utredningens mening skulle det, som förut antytts, vara lämpligt att genom försökskostnadsbidraget kompensera försöksdistriktet även för vissa merkostnader, till vilka bidrag för närvarande utgår

i annan form; i första hand för de belopp, som kommunerna nu tillföres i den formen att avdrag ej göres från statsbidraget till försöksdistrikts kostnader för lärare i läroämnena på högstadiet. Enligt utredningens beräkningar skulle ett enhetligt bidragssystem komma att per tjänst på högstadiet medföra en bidragsförlust motsvarande i hyresgrupperna 1—5 respektive 730, 962, 1 124, 1 364 och 1 605 kronor. Per elev räknat skulle dessa belopp i hyresgrupperna 1—5 motsvara respektive 49, 64, 75, 91 och 107 kronor. Det nuvarande försökskostnadsbidraget, 15 kronor per elev i stad eller köping och 22 kronor per elev i landsbygdsdistrikt, skulle således behöva förstärkas med nämnda belopp som kompensation för i jämförelse med nuläget föreslagna oförmånligare bidragsregler i vad gäller lönebidraget till lärarna i läroämnena på högstadierna. En förstärkning med just de fem angivna beloppen skulle emellertid enligt utredningens mening göra försökskostnadsbidraget synnerligen komplicerat. Utredningen avvisar av detta skäl till en början tanken på att vid inläggande av avdragskompensationen i försökskostnadsbidraget införa en hyresgruppdifferentiering och anför därefter följande.

Det enhetliga belopp med vilket försökskostnadsbidraget bör förstärkas synes böra beräknas som ett medeltal av de för de olika hyresgrupperna erhållna beloppen. Med hänsyn till att kommunerna i hyresgrupp 1 innefattar en något större del av landets folkmängd än hyresgrupperna 3, 4 och 5 tillsammans, synes beloppet i hyresgrupp 2 utgöra lämplig utgångspunkt för beräkning av kompensationen. Det nuvarande bidraget per elev kommer härigenom att uppräknas med 64 kronor. Jämfört med den förstärkning som skulle ske vid en differentiering på olika hyresgrupper medför den angivna medelberäkningen, att kommunerna i hyresgrupp 1 erhåller ökat bidrag och kommunerna i hyresgrupp 3, 4 och 5 minskat bidrag.

En enhetlig avdragskompensation aktualiserar frågan huruvida skillnaden i försökskostnadsbidrag mellan landsbygdsdistrikt och övriga distrikt kan anses motiverad, om beloppen förstärkes så som förut angivits. De distrikt, som erhåller det mindre bidraget, tillhör i flertalet fall någon av hyresgrupperna 3—5 och skulle förlora på att avdragskompensationen göres enhetlig. Å andra sidan torde ett stort antal skoldistrikt med ett nuvarande försökskostnadsbidrag på 22 kronor tillhöra hyresgrupp 1, där kommunerna av samma anledning gör en vinst. Sannolikt skulle en viss utjämning åstadkommas om den nuvarande differentieringen av försökskostnadsbidraget slopades. Detta kan lämpligen ske genom att de nuvarande båda beloppen på 15 och 22 kronor ersättes med ett genomsnitt av dessa två belopp, d. v. s. 18 kronor. Den omfördelning av försökskostnadsbidraget, som härigenom uppkommer, torde som nämnts närmast motverka de förluster och vinster som skulle föranledas av en enhetlig avdragskompensation. Så skulle exempelvis vara fallet för en stad i hyresgrupp 3, där förlusten per elev skulle bli $(75 - 64 =) 11$ kronor, medan följden om differentieringen upphör skulle bli en vinst av $(18 - 15 =) 3$ kronor per elev.

Enligt dessa generaliseringar erhålles ett för samtliga skoldistrikt enhetligt försökskostnadsbidrag av $(64 + 18 =) 82$ kronor.

Beräkningen av avdragsbeloppet för folkskolebidraget skedde med beaktande av att de särskilda arvoden, som utgår för undervisning i engelska

och för undervisning i avdelningar, i vilka ingår klass 7 eller högre klasser, ej som för närvarande skulle inräknas i bidragsunderlaget. För att kompensera skoldistriktet för denna förlust, minskades kommunandelen med visst belopp per tjänst. Enligt 42 § 2 mom. Allmänna försökskolebestämmelser utgår ej några arvoden av detta slag för tjänstgöring på försöksdistriktets högstadier. Då enligt det föregående samma avdragsbelopp förutsatts skola tillämpas på försöksskolans högstadium som inom folkskolan i övrigt, bör en justering av bidragstilldelningen ske genom försökskostnadsbidraget.

Den omständigheten att några arvoden för nämnda ändamål ej utgår å försöksskolans högstadium skulle medföra en bidragsvinst av 179 kronor per tjänst å försöksskolans högstadium. Uträknat per elev utgör detta 12 kronor. Efter justering med detta belopp skulle försökskostnadsbidraget således uppgå till $(82 - 12 =) 70$ kronor.

Då ej tillämpningen av folkskolebidragets regler i övrigt kan anses böra medföra någon justering av försökskostnadsbidraget, föreslår utredningen, att bidraget bestämmes till 70 kronor per elev.

Till försöksdistrikt, för vilket högstadieverksamheten av olika skäl medför särskilt betungande ekonomiska konsekvenser, må efter prövning av Kungl. Maj:t utgå extra försökskostnadsbidrag. Utredningen föreslår, att denna möjlighet att erhålla ett förstärkt bidrag bibehålles.

Departementschefen

Departementschefen har anfört bland annat följande.

När det gäller statsbidragen till *lönekostnaderna för försöksskolornas högstadier*, delar jag utredningens av remissmyndigheterna understödda uppfattning om behovet av en förenkling av statsbidragsgivningen. I fråga om sättet att åstadkomma en sådan förenkling ansluter jag mig till förslaget, att samma generaliserande metod för beräkning av bidragsunderlaget skall komma till användning som chefen för finansdepartementet i förutnämnda proposition den 8 mars 1957 förordad för folkskoleväsendet i allmänhet.

Några tekniska hinder mot att tillämpa den generaliserande metoden för beräkning av bidragsunderlaget föreligger, som utredningen framhållit, inte så länge det är fråga om lärarkategorier, vilka åtnjuter lön enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser och är inordnade i löneklasssystemet. Utanför dessa kategorier faller emellertid, när det gäller försöksskolornas högstadier, yrkeslärarna, vilkas avlöningsförmåner bestämmes efter överenskommelse mellan berörda parter i varje skoldistrikt. Den av utredningen föreslagna lösningen av frågan hur bidraget till dessa lärare skall anpassas till en generaliserande beräkningsmetod kan jag inte helt ge min anslutning.

Enligt utredningens mening bör, så länge yrkeslärarna ej inpassats i det statliga lönesystemet, yrkeslärartjänsterna och delar därav inräknas i bidragsunderlaget efter lönekostnaderna i en och samma löneklass, oberoende av vilken ersättning som i verkligheten utbetalas till den enskilde

läraren. De i nu gällande bidragsbestämmelser angivna bidragsbeloppen per veckotimme till avlöning åt yrkeslärare motsvarar rent matematiskt ungefär $1/30$ av årslönen enligt löneklass 20. Då utredningen beträffande bidraget till kostnaderna för det egentliga folkskoleväsendet förordat, att timlärartjänstgöring, vilken lärarkategori det än gäller, skall inräknas i bidragsunderlaget med $1/30$ av årslönen i respektive löneklass för varje veckotimme, som undervisningen omfattat, och att detta även skall gälla lärarna i läroämnen på högstadierna, har utredningen ansett sig böra föreslå, att bidragsunderlaget, när det gäller statsbidraget till kostnaderna för avlöning åt yrkeslärare, generellt skall beräknas efter löneklass 20 med avdragsbelopp för varje fullt 30-tal veckotimmar.

De nuvarande bestämmelserna om statsbidrag till yrkeslärare på försöksdistriktens högstadier går tillbaka på ett av mig i propositionen 1955: 120 framlagt förslag. Jag framhöll därvid, efter en redogörelse för de olika omständigheter som borde beaktas vid överväganden av denna fråga, att statsbidragsbeloppen per veckotimme borde avvägas till kronotal som utgjorde $1/35$ av ett belopp mellan 22 och 23 löneklasserna samt att det borde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om de jämkningar av dessa belopp, som kunde påkallas av ändringar i den för statstjänstemännen gällande allmänna lönenivån. Talet $1/35$ motiverades bland annat med den variation av det genomsnittliga antalet veckotimmar som kunde tänkas förekomma vid den förberedande yrkesundervisningen för att full tjänstgöring skulle anses vara för handen. Jag angav skalan 21,5—45 veckotimmar beroende på lärarkompetensen. Riktpunkten vid bestämmelsernas utformning var dels att en mera genomgripande reglering för försöksskolornas yrkeslärare ej borde vidtagas, innan frågan om en tjänste- och löner reglering för de kommunala yrkesskolornas lärare prövats, dels ock att försöksdistriktet tills vidare skulle erhålla statsbidrag till avlöning åt yrkeslärare med belopp motsvarande distriktets samtliga kostnader för ändamålet.

Enligt min mening bör vid statsbidragsavvägningen såsom genomsnitt för full tjänstgöring, när det gäller nu ifrågavarande yrkeslärare, allttjämt räknas med omkring 35 veckotimmar. En tillämpning av den av utredningen föreslagna generaliserande beräkningsmetoden är också väl möjlig, utan att den år 1955 beslutade formen för beräkning av statsbidrag till kostnaderna för avlöning av yrkeslärare behöver frångås. Som utredningen framhåller, kan visserligen inte de verkliga lönekostnaderna för yrkeslärarna direkt inordnas i det generaliserande systemet, men lika väl som yrkeslärartjänster och delar därav enligt utredningens förslag skulle kunna inräknas i bidragsunderlaget efter lönekostnaderna i en och samma löneklass, oberoende av vilken ersättning den enskilde yrkesläraren faktiskt erhållit, torde i bidragsunderlaget kunna såsom lönekostnader inräknas av Kungl. Maj:t efter samma grunder som nu fastställda *belopp per veckotimme* för yrkeslärares undervisning. Därvid bör för varje fullt 35-tal veckotimmar verkställas avdrag med för varje statsbidragsberättigande tjänst fastställt avdragsbelopp. Som jag förut framhållit är de nuvarande bidragen per veckotimme avsedda att i princip helt täcka distriktets kostnader för avlöning åt yrkeslärarna.

Om man inräknar lönekostnaderna för yrkeslärare i bidragsunderlaget enligt den princip jag här förordat eller på det sätt utredningen föreslagit, synes från förenklingssynpunkt vara utan nämnvärd betydelse.

Beträffande *arvoden till studieledare* i försöksdistrikten föreslår utredningen att statsbidraget såsom hittills bör utgå med belopp motsvarande distriktets verkliga kostnader, d. v. s. som tilläggsbidrag i likhet med vad utredningen föreslagit och chefen för finansdepartementet i förutnämnda proposition den 8 mars 1957 förordat i fråga om finskspråktillägg, kallortstillägg m. m. Jag anser för egen del, att arvodeskostnaderna för studieledarna i försöksdistrikten tills vidare bör inräknas i bidragsunderlaget på sätt utredningen föreslagit.

Den av utredningen föreslagna omläggningen av *inbetalningarna av förlöpande pensionsavgifter* för lärarna i läroämnena på så sätt, att ersättning för avgifterna tillgodoföres statens pensionsanstalt direkt från vederbörligt riksstatsanslag, är rationell och torde böra genomföras.

Jag har hittills huvudsakligen uppehållit mig vid möjligheterna att efter generaliserande grunder beräkna det underlag på vilket statsbidrag skall utgå i nu förevarande fall. Utredningsförslaget innebär också, att från bidragsunderlaget skall dragas samma belopp per bidragsberättigande tjänst eller del av tjänst som föreslagits, när det gäller statsbidrag till kostnaderna för den egentliga folkskolan. Då statsbidrag till kostnaderna för de till högstadiet knutna lärarna i läroämnena samt för lönekostnader till yrkeslärare och arvodeskostnader till studieledare nu utgår med 100 procent skulle härigenom för kommuner med högstadier uppstå en bidragsförlust. Kompensation härför skall enligt utredningens förslag givas genom en förstärkning av nu utgående *försökskostnadsbidrag*.

Jag anser att detta förslag bör följas. Förutom den förenkling i bidragsgivningen som vinnes genom omläggningen, ernås den fördelen, att man får enhetliga grundläggande bestämmelser om bidrag till lönekostnaderna för folkskoleväsendet i dess helhet och därutöver ett särskilt bidrag, enkelt att beräkna, som skall kompensera skoldistrikt med försöksverksamhet för de speciella kostnader som föranledes av försöksverksamheten. Då försöksverksamheten är slutförd torde i första hand detta bidrag böra bli föremål för omprövning vid ställningstagandet till fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för en genomförd enhetsskola. I nuvarande läge gäller det endast att göra en teknisk omräkning av försökskostnadsbidragets storlek i syfte att kompensera försöksdistrikten för eljest inträffande bidragsförluster på grund av omläggningen av statsbidraget till lärarlönekostnaderna.

Allmänna statsbidragsutredningen har beräknat, att ett enhetligt statsbidragssystem skulle medföra en bidragsförlust per tjänst å högstadiet av respektive 730, 962, 1 124, 1 364 och 1 605 kronor. Enligt en i förutnämnda proposition den 8 mars 1957 lämnad redovisning för en inom finansdepartementet gjord kompletterande undersökning av verkningarna av en tillämpning av utredningens förslag skulle nämnda bidragsförlust i stället uppgå till 719, 962, 1 142, 1 378 och 1 614 kronor i respektive hyresgrupp. De förekommande skillnaderna är dock så obetydliga, att de vid oförändrade förhållanden i övrigt i och för sig icke hade behövt påverka utredningens beräkningar av det belopp per elev med vilket försökskostnadsbidraget bör uppräknas för att kompensera de uppkommande bidragsförlusterna. Jag tillmäter inte heller skillnaderna någon annan betydelse än att jag anser dem motivera en viss mindre avrundning uppåt av det försökskostnadsbidrag per elev som jag ämnar föreslå. Sedan utredningens förslag framlagts har nämligen inträffat en annan omständighet, som klart inverkar

på försökskostnadsbidragets storlek och som fordrar ett frångående av utredningens belopp för försökskostnadsbidraget. Jag syftar på den träffade löneöverenskommelsen enligt vilken vissa nu utgående särskilda arvoden för undervisning i klass 7 och högre klasser i folkskolan avses skola slopas från den 1 juli 1957. Den bidragsvinst per tjänst på försöksskolans högstadium, som försöksdistrikt skulle göra därigenom att några arvoden för nämnda undervisning ej utgår för undervisning på högstadium och vilken vinst av utredningen beräknats till 179 kronor per tjänst eller 12 kronor per elev, reduceras på grund av de sålunda ändrade förhållandena till 55 kronor per tjänst eller till i avrundat tal 4 kronor per elev.

Utredningen har ansett, att försökskostnadsbidraget bör förstärkas med ett för de olika hyresgrupperna enhetligt belopp per elev, vilket, beräknat som ett medeltal av de för de olika hyresgrupperna erhållna beloppen, skulle uppgå till 64 kronor. De båda belopp, 15 eller 22 kronor, varmed försökskostnadsbidraget nu beräknas per elev beroende på om skoldistriktet omfattar landskommun respektive stad eller köping, skulle vidare ersättas med ett enda belopp, nämligen 18 kronor, vilket utgör ett genomsnitt av de båda nuvarande beloppen. Ett för samtliga skoldistrikt enhetligt försökskostnadsbidrag av $(64 + 18 =)$ 82 kronor skulle härigenom erhållas. Härifrån har utredningen dragit de förut nämnda 12 kronorna per elev, vilket skulle eliminera den bidragsvinst försöksdistrikt beräknats göra på grund av att några arvoden, motsvarande de särskilda ersättningarna till lärare, som undervisar i engelska och i avdelningar, omfattande 7 eller högre klass i den egentliga folkskolan, ej utgår för undervisning på högstadiet. Således har utredningen kommit fram till att föreslå ett för alla försöksdistrikt enhetligt försökskostnadsbidrag av $(82 - 12 =)$ 70 kronor per elev.

Som jag nyss nämnde, har omständigheter numera inträffat, som reducerar den bidragsvinst försöksdistrikten skulle gjort vid lika avdragsbelopp för lärartjänster inom folkskolan i allmänhet och för tjänster på enhetsskolans högstadium till 4 kronor. Försökskostnadsbidraget per elev skulle följaktligen, med tillämpning av utredningens principer för beräkningen av beloppet men med iakttagande av de något ändrade förutsättningar som nu föreligger, uppgå till $(82 - 4 =)$ 78 kronor.

De i förhållande till utredningen något annorlunda avdragsbelopp per tjänst som erhållits vid de inom finansdepartementet gjorda kompletterande beräkningarna motiverar, som jag nyss framhöll, någon uppräknig av beloppet 78 kronor, vilket framräknats på grundval av utredningens avdragsbelopp. Vidare torde samma praktiska skäl, som motiverar en avrundning av de föreslagna avdragsbeloppen per bidragsberättigande lärartjänst till närmaste tiotal kronor, föreligga för en avrundning av nu ifrågasvarande belopp. Jag föreslår därför, att försökskostnadsbidraget skall utgå med ett till 80 kronor per elev och redovisningsår bestämt belopp.

Utredningen har slutligen föreslagit, att den nuvarande möjligheten att erhålla *extra försökskostnadsbidrag* bibehållas. Någon anledning att för närvarande borttaga denna möjlighet anser jag inte föreligga.

De ändringar i statsbidragsgivningen till verksamheten på försöksskolornas högstadier, som jag förordat, torde i anslutning till vad som anförts i förutnämnda proposition den 8 mars 1957 böra tillämpas från och med redovisningsåret 1958/59. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag här föreslagit.

Statsbidrag till kommunala gymnasier m. fl. ändamål

Departementschefen har anfört följande.

Ändringar av gällande regler för statsbidragsgivning till kommuner för driften av kommunala gymnasier, handelsgymnasier, lokala yrkesskolor, folkbibliotek och centralbibliotek samt för statsbidragsgivningen avseende folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m. är enligt allmänna statsbidragsutredningens mening inte påkallade från förenklingsynpunkt. Denna uppfattning har inte motsagts av någon av de hörda remissmyndigheterna och jag har för egen del inte heller funnit anledning till erinran mot utredningens ståndpunkt.

Av de nu aktuella statsbidragen återstår så tre bidrag inom folkskoleväsendet, vilka alla är av likartad speciell beskaffenhet, nämligen bidrag till vissa fullbordade byggnadsarbeten, vissa äldre undervisningslokaler och vissa tjänstebostäder. Såsom framgår av den tidigare redogörelsen har de karaktär av övergångsbidrag och utgår med bestämda årsbelopp under en period av 20—25 år. Statsbidraget till vissa fullbordade byggnadsarbeten utbetalas utan särskild rekvisition. De senast beviljade av dessa bidrag kommer att utgå till och med budgetåret 1978/79. I några fall synes bidrag av detta slag ännu inte ha börjat utgå. Av de övriga bidragen kommer de sista att upphöra med utgången av budgetåret 1971/72. Såsom framgår av den tidigare redovisningen är antalet bidrag ganska betydande och de föranleder givetvis ett visst arbete för såväl kommunala som statliga myndigheter. Den mest radikala förenklingsåtgärden är självfallet att, såsom utredningen förordat, avlösa de årliga bidragen — vilkas sammanlagda nuvärde kan beräknas till drygt 35,5 miljoner kronor vid en räntefot av 4 procent — genom en kapitalanvisning. En dylik åtgärd kan emellertid — sett från förenklingsynpunkt — icke anses vara av den betydelse, att den i nuvarande läge motiverar ett beslut om en engångsutgift av denna storleksordning för statsverkets del. Jag är således icke för närvarande beredd att tillstyrka utredningens förslag på denna punkt. Vid den översyn av statsbidragsförfattningarna på folkskoleväsendets område, som kommer att ske i anledning av i annat sammanhang framlagda förslag om ändringar av bidragsgivningen till primärkommunerna, bör emellertid beaktas möjligheterna att i fråga om här förevarande bidrag åstadkomma förenklings beträffande rekvisition och utbetalning av bidragen.

Statsbidrag till vissa byggnadsarbeten inom skolväsendet

Inledning

1952 års sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område tillkallades på grund av behovet att ompröva grunderna för statsbidragen till folkskoleväsendet, sedan förskjutningar i ursprungligen avsedd kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna med anledning av

ändrade ekonomiska förhållanden gjort en sådan omprövning påkallad. Denna skulle enligt direktiven för de sakkunniga omfatta tre bidrag, nämligen bidragen till skolmåltider samt till anskaffande av skollokaler och tjänstebostäder. Omprövningen skulle avse såväl formerna för statens bidragsgivning som kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Med hänsyn till allmänna statsbidragsutredningens arbete borde i fråga om formerna för statsbidragsgivningen endast sådana ändringsförslag upptagas som föll inom ramen för gällande bidragssystem. När det gällde kostnadsfördelningen borde noga beaktas den aktuella ekonomiska situationen för staten och primärkommunerna. Översynen borde inte avse ett automatiskt återställande av tidigare gällande kostnadsfördelning. Beträffande den del av uppdraget, som gällde skollokalerna, uttalades i direktiven, att de sakkunniga syntes böra undersöka, om sådana åtgärder i samband med byggande av skolhus vore möjliga, som kunde medföra lägre kostnader för skollokalerna utan att berättigade krav på kvalitet och god standard ur pedagogisk synpunkt eftersattes. Slutligen betonades i direktiven, att frågorna om statsbidragsgrunderna och om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun vore de viktigaste och borde behandlas i första hand.

Genom beslut den 16 december 1955 överlämnade Kungl. Maj:t till de sakkunniga för kännedom och efter rättelse riksdagens skrivelse 1954: 380 i anledning av väckta motioner (I: 95 och II: 214) om utredning av möjligheterna att bygga billigare skolor.

I nämnda motioner underströks vikten av att besparingar genomfördes i fråga om skolbyggandet såväl genom standardisering som på annat sätt. Vidare påpekades, att det i direktiven åt de sakkunniga givna uppdraget att undersöka huruvida åtgärder var möjliga, som kunde medföra ett förbilligande av skollokalerna utan att kvalitet och god standard ur pedagogisk synvinkel eftersattes, var att anse som ett sekundärt utredningsuppdrag, medan själva bidragsfrågorna var det väsentliga. Motionärerna ville att åtgärderna för förbilligande av skolbyggandet skulle undersökas i första hand och att de sakkunniga för att kunna utföra detta uppdrag skulle utrustas med erforderlig expertis.

Statsutskottet underströk i sitt utlåtande nr 166 angelägenheten av att skolbyggnadsverksamheten förbilligades och att största möjliga antal skollokaler utvanns inom den för ändamålet bestämda byggnadskvoten utan att därför berättigade anspråk på standard och ändamålsenlighet eftersattes. Utskottet uttalade bland annat följande.

Utskottet finner det angeläget, att vid den nu aktuella översynen av grunderna för statsbidraget till skolbyggnader statsbidragsbestämmelserna utformas så, att ett nedbringande av anläggningskostnaderna stimuleras. Det synes för övrigt önskvärt, att bestämmelserna om skolbyggnadsverksamheten framdeles fortlöpande anpassas efter de resultat, som forskningsverksamheten på området kan ge. Utskottet har inhämtat, att samarbete äger rum mellan de sakkunniga samt skolöverstyrelsen och statens byggnadsbesparingsutredning. Jämväl de erfarenheter, som vinnas i den genom

statens nämnd för byggnadsforskning bedrivna verksamheten, torde komma att tillvaratagas. Med hänsyn härtill kan det förväntas, att de statsbidragssakkunniga vid utformningen av sitt förslag beträffande statsbidragsgrunderna kommer att beakta de erfarenheter i fråga om möjligheterna att bygga billigare skolor, som vid förslaget avlämnande kan ha vunnits genom det pågående samarbetet på området. Utskottet finner det angeläget att översynen av statsbidragsgrunderna icke fördröjes genom en, på sätt i motionerna åsyftas, markerad turordning mellan de olika utredningsuppgifterna.

I propositionen 1956: 123 angående skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m. underströks likaledes den synnerliga angelägenheten av att skolbyggnadsverksamheten i möjligaste mån förbilligas och att därmed största möjliga antal skollokaler utvinnes inom den disponibla skolbyggnadskvoten (s. 156).

Av det senast anförda framgår, att frågan om förbilligande av skolbyggnadsverksamheten kommit i förgrunden på ett annat sätt än som var fallet då 1952 års statsbidragssakkunniga tillkallades. Möjligheterna att genom olika utformning av statsbidragsbestämmelserna pressa ned skolbyggnadskostnaderna — alltså inte endast att minska statens utgifter — är emellertid begränsade och måste kompletteras genom åtgärder av byggnadsteknisk art. Sedan statsbidragssakkunniga tillkallades, har också uppdraget att utreda möjligheterna att genom åtgärder inom det byggnadstekniska området förbilliga uppförandet av bland annat skolbyggnader lämnats åt en särskild utredning, statens byggnadsbesparingsutredning. Samma spörsmål är även föremål för skolöverstyrelsens och statens nämnds för byggnadsforskning uppmärksamhet. För arbetet på rationalisering av skolbyggnadsverksamheten och för hittills uppnådda resultat har skolöverstyrelsen redogjort i skrivelse den 11 oktober 1956, vilken publicerats i Aktuellt från skolöverstyrelsen 1956: 33.

Samtidigt med 1952 års sakkunniga har allmänna statsbidragsutredningen bedrivit sitt utredningsarbete rörande förenklad statsbidragsgivning till primärkommunernas kapitalutgifter, och resultatet härav har framlagts i ett tidigare nämnt, den 3 december 1956 dagtecknat betänkande. Då däri behandlats sättet för bidragsunderlagets bestämmande vid statsbidrag till skolbyggnader ävensom frågan om den tekniska utformningen av reglerna för fastställande av statsbidragsprocenten, således hela den formella sidan av frågan om bidragsgrunderna, har 1952 års sakkunniga låtit sitt betänkande delvis få formen av ett utlåtande över allmänna statsbidragsutredningens förslag. Sedan de sakkunniga tagit ställning till dessa, har de prövat den materiella sidan av bidragsgivningen, d. v. s. avvägt fördelningen av skolbyggnadskostnaderna mellan stat och kommun och framlagt förslag därom.

Allmänna statsbidragsutredningen har i sitt nyssnämnda betänkande tagit upp tjuguen anläggningsbidrag till behandling, varav sex avser skolvä-

sendet, och närmare undersökt vilka åtgärder som bör vidtagas för att åstadkomma rationella förhållanden inom denna del av statsbidragssystemet. En viss enhetlighet i de nu förekommande olika metoderna för bidragsberäkningen föreslås liksom förenklade bidragsregler. Remissbehandlingen av betänkandet har emellertid ännu inte avslutats, varför på utredningens betänkande grundade förslag torde kunna föreläggas först 1958 års riksdag.

Då anläggningsbidrag för närvarande inte utgår till primärkommunerna för yrkesskolbyggnader, har denna fråga fallit utanför allmänna statsbidragsutredningens uppdrag. Statsbidragsakkunnigas uppdrag, som ursprungligen endast rörde statsbidragsförhållanden på folkskolväsendets område, har däremot under hand utvidgats till att omfatta även en undersökning av möjligheterna att åstadkomma ett för yrkesskolbyggnader och skolbyggnader inom det allmänna skolväsendet likartat system för bestämmande av bidragsunderlaget.

Förslag till utformning av bestämmelser om statsbidrag till lokaler för yrkesskolväsendet har som förut nämnts framlagts av överstyrelsen för yrkesutbildning.

Det allmänna skolväsendet

Då statsbidragsakkunnigas förslag bygger på allmänna statsbidragsutredningens överväganden och förslag i det förenämnda betänkandet av den 3 december 1956, i de delar detta rör skolbyggnadsverksamheten, redogöres först härför i ett särskilt avsnitt och därefter för statsbidragsakkunnigas ställningstaganden.

a) Allmänna statsbidragsutredningens förslag

Beträffande riktlinjerna för bidragsunderlagets bestämmande är det enligt utredningens mening i första hand kravet på enkelhet, som bör skänkas beaktande. Önskvärt är vidare, att reglerna innefattar garanti för en viss värdebeständighet hos bidragen. I den mån kravet på enkelhet därmed icke åsidosättes bör av lokala förhållanden beroende variationer i kostnader för likartade anläggningar beaktas. Slutligen bör bidragsreglerna givas en sådan utformning, att kommunerna redan före en anläggnings påbörjande kan med viss säkerhet uppskatta storleken av ett eventuellt statsbidrag eller härom erhålla besked av vederbörande myndighet.

Enligt utredningens uppfattning kan de angivna fordringarna bäst tillgodoses, om såsom bidragsunderlag tages de före anläggningens utförande beräknade kostnaderna för densamma. För beräkningen torde i allmänhet kunna angivas eller eljest tillämpas enhetspriser av mer eller mindre detaljerad bestämning. Såsom enheter kan ifrågakomma kvadratmeter golvyta, elevantal m. m. Värdebeständighet för enhetsbeloppen kan nås genom till-

lämpning av det allmänna byggnadskostnadsindexet. För beaktande av lokala kostnadsvariationer föreslår utredningen tillämpning av det av bostadsstyrelsen utarbetade ortsindexet för bostadsbyggnader. Beträffande mera komplicerade anläggningar, exempelvis sådana i vilka en större centralköksanläggning eller institutionsbyggnad ingår, bör bidraget kunna fastställas på de på förhand individuellt beräknade kostnaderna. Då det är fråga om bidrag till kostnaderna för ombyggnad, bör bidraget alltid fastställas på detta sätt.

Utredningen har låtit göra vissa undersökningar rörande verkningarna av en enhetsprismetod i fråga om bidragen till byggnader för folkskoleväsendet och till byggnader för vissa högre skolor. Undersökningarna avser nybyggnader och har utförts med utgångspunkt i att enhetspriset beträffande dessa bidrag skall anknytas till golvytans storlek (kvadratmeterpris). Av undersökningarna har framgått, att det efter enhetspris beräknade bidragsunderlaget i allmänhet icke mera väsentligt avviker från de belopp, som av skolöverstyrelsen godkänts såsom bidragsunderlag. Räknat efter prisläget den 1 januari 1956 anser utredningen att enhetspriset bör bestämmas till 1 000 kronor per kvadratmeter nettogolvyta. Samma enhetspris bör tillämpas vid tillbyggnad. I nettogolvytan skall inräknas ytan av undervisningslokaler, lokaler för förvaring av undervisningsmateriel och redskap, administrationslokaler samt skolmåltidslokaler. Golvytan i förbindelseleder, kapprum och omklädnadsrum med tillhörande lokaler för sanitära ändamål, skyddsrum och panncentraler skall icke inräknas i nettogolvytan. Med det föreslagna enhetspriset skulle bidragsunderlaget bli i medeltal 6 procent lägre än när de beräknade verkliga kostnaderna enligt prisläget den 1 januari 1956 legat till grund för bidragsunderlaget.

I det föreslagna enhetspriset av 1 000 kronor har utredningen ej inräknat något bidrag till inventarienkostnader. I fråga om andra inventarier än sådana som är avsedda för skolverkstäder föreslår utredningen, att bidraget skall utgå med ett icke indexreglerat belopp av 30 kronor per kvadratmeter av den golvyta som inräknats i nettogolvytan. Härvid skulle bidragsstödet bli av ungefär samma omfattning som för närvarande. Till kostnaderna för inventarier för skolverkstäder föreslås bidrag skola utgå på belopp, som bestämmas från fall till fall.

Beträffande *procentsatsen* för ett statsbidrag framhåller utredningen, att den antingen kan vara enhetligt bestämd eller ock differentierad med hänsyn till någon för kommunernas ekonomi väsentlig faktor, i vilket senare fall såsom utgångspunkt för differentieringen tages den *procentsats*, som bör gälla för normalfallen. Utredningen har emellertid från sina synpunkter inte funnit det möjligt att angiva mera bestämda riktlinjer i fråga om avvägningen av *procentsatsens* storlek. Syftet med differentieringen bör inskränkas till att den statsunderstödda verksamheten vid lika kostnad per invånare skall ge samma kostnad per skattekrona. I enlighet härmed bör

skatteunderlaget (antalet skattekronor per invånare) ensamt utgöra differentieringsgrund. En sådan differentiering kan matematiskt uttryckas genom en enkel formel, vars innebörd kan sägas vara, att en kommuns andel av en viss kostnad skall över- respektive understiga den för normalkommunen gällande andelen i samma proportion som kommunens skatteunderlag över- respektive understiger skatteunderlaget i normalkommunen. Med skatteunderlaget i en normalkommun — normalskatteunderlaget — avser utredningen det antal skatte-kronor per invånare, som erhålles, om antalet skatte-kronor för hela landet divideras med hela landets invånarantal.

Såväl den enskilda kommunens skatteunderlag som normalskatteunderlaget skall beräknas såsom medeltalet av de skatteunderlag, vilka framgår ur taxeringsbesluten under de tre kalenderår, som, bortsett från det bidragsåret närmast föregående kalenderåret, senast förflutit. Genom denna regel kommer — i motsats till vad som är fallet med nuvarande skatteunderlags-differentierade bidrag — förändringar i normalskatteunderlaget i stort sett att icke påverka statsbidragsprocenten i de enskilda fallen utan de differentierade bidragens värdebeständighet kommer automatiskt att bevaras. Den föreslagna formeln ser ut på följande sätt:

$$\text{Statsbidraget} = 100 - \frac{\text{kommunens skatteunderlag} \times \text{normalkommunandelen}}{\text{normalskatteunderlaget}}$$

Såsom exempel på formelns tillämpning kan anföras: Om en kommun har ett skatteunderlag av 20 kronor per invånare och normalskatteunderlaget är 38 kronor per invånare samt normalbidragsprocenten fastställts till 40 blir normalkommunandelen lika med 60 procent och statsbidraget uträknas enligt formeln på följande sätt $100 - \frac{20 \times 60}{38} = 68,4$ eller avrundat 68 procent.

Av praktiska skäl måste vid formelns tillämpning vissa begränsningar införas. Med hänsyn till önskemålet att kommunerna själva ej bör svara för en alltför ringa kostnadsandel bör, oavsett resultatet genom formeln, högsta bidraget vara 80 procent. Nedåt bör principiellt sett formeln få full tillämpning intill 0 procent. Med hänsyn till rådande bidragsförhållanden liksom till önskemålet om statligt inflytande anser utredningen dock att en högre gräns än 0 för vissa bidragsområden kan komma att framstå som önskvärd.

Enligt utredningens mening bör formeln icke kompletteras med någon latitudbestämmelse, som gör det möjligt att med hänsyn till särskilda omständigheter höja eller sänka den enligt formeln framräknade procent-satsen.

Om normalbidragsprocentens storlek framhåller utredningen bland annat följande.

Skall kostnadsrelationen mellan staten och kommunerna vara den i propositionen 1945: 367 angivna, d. v. s. motsvara en hälftindelning, bör nor-

malbidragsprocenten fastställas till 50. På grund av den allmänna skatteunderlagsstegringen är dock procenttalet 50 icke det procenttal, som för närvarande i verkligheten gäller för en normalkommun. Normalskatteunderlaget uppgick år 1955 till 38,5 skattekronor per invånare. En kommun med detta skatteunderlag hänföres enligt den gällande bidragsskalan till latituden med de lägsta procentsatserna, vilken latitud gäller då skattekrontalet per invånare överstiger 17. Då gränserna för denna latitud är 35 och 45, synes man kunna anse procenttalet mitt emellan dessa gränser, d. v. s. 40 som den nuvarande malbidragsprocenten. De kommuner, vilka har ett högre skatteunderlag än 17 skattekronor per invånare, är flertalet av landets kommuner och representerar ett sammanlagt skatteunderlag, vilket är obetydligt lägre än det totala skatteunderlaget i hela riket. Detta innebär, att staten för närvarande svarar för omkring 40 procent av kostnaderna för ifrågavarande verksamhet. Om formeln införes, skulle detta visserligen medföra en större spridning av kommunerna över statsbidragsskalan, därvid kommuner med lågt skatteunderlag komme att erhålla högre och kommuner med högt skatteunderlag lägre bidrag än för närvarande. Med den metod, som förordats för normalskatteunderlagets beräkning, kommer emellertid malbidragsprocenten att alltid — i stort sett — angiva statens andel av de totala kostnaderna. Om malbidragsprocenten fastställs till 40, kommer därför kostnadsfördelningen att bli ungefär densamma som för närvarande.

Beträffande bidrag till provisoriska skollokaler erinrar utredningen om att de nuvarande maximala bidragsbeloppen fastställdes år 1948 och framhåller, att en uppräknig av dessa belopp erfordras för att deras realvärde skall återställas. Utredningen föreslår, att bidraget skall utgå med ett fixerat men indexreglerat belopp per klassrum, som inkluderar både byggnads- och inventariiekostnader.

De båda nuvarande bidragen till kostnader för elevhem föreslås sammanförda till ett enda bidrag att utgå med ett fixerat belopp per elev, vilket belopp skulle inkludera både byggnads- och inventariiekostnader samt indexregleras. Det belopp per elev, på vilket bidragsberäkningen skulle grundas, föreslår utredningen att det uppdrages åt skolöverstyrelsen att närmare beräkna.

Som resultat av ett genomförande av de nu återgivna förslagen framhåller utredningen sammanfattningsvis, att i den mån beräkningen av bidragsunderlaget kommer att grundas på enhetspriser eller då procentbidrag ändras till fixerade bidrag vissa av de för närvarande mest tidsödande och arbetskrävande momenten vid myndigheternas prövning av bidragsansökningar bortfaller. Sålunda kommer någon granskning av kostnadsberäkningar och arbetsbeskrivningar ej att erfordras. Ej heller blir det behövt att efter en anläggnings färdigställande granska räknenskaperna för företaget. Vid en förenkling av bidragsberäkningen skulle det enligt utredningens mening även bli möjligt att i viss utsträckning decentralisera ärendenas handläggning.

Till grund för utredningens förslag om ett enhetspris för bestämmandet av bidragsunderlaget har legat vissa undersökningar och beräkningar, vilka utförts av byggnadsrådet H. A. Brunberg, skolöverstyrelsens arkitekt C. Björklund samt undervisningsrådet M. Hulteberg såsom särskilt tillkallade experter. Om dessa undersökningar, vilka redovisats i särskilda, av experterna utarbetade och i betänkandet intagna promemorior, framhåller utredningen i huvudsak följande.

Vid byggnadsrådet Brunbergs första undersökning har 8 skolbyggnadsobjekt med en byggnadsvolym av mellan 1 700 och 12 000 kubikmeter detaljkostnadsberäknats. Denna undersökning har icke omfattat gymnastik-, samlings- och bespisningslokaler. På grundval av undersökningsresultaten har uträknats medelvärden per kvadratmeter nettoyta dels för stomkostnaden och dels för inredningskostnaden. Medelvärdet för stomkostnaden utgör 975 kronor per kvadratmeter. För inredningskostnaden anges olika medelvärden för olika slag av lokaler. De erhållna medelvärdena har här efter tillämpats såsom enhetspris för att få fram den beräknade kostnaden för sammanlagt 27 byggnadsföretag. De framkomna beräknade kostnaderna har jämförts med de av skolöverstyrelsen godkända bidragsunderlagen samt den verkliga kostnaden, när denna varit känd.

Den gjorda jämförelsen giver vid handen, att enhetspriserna i 17 fall ger ett lägre och i 10 fall ett högre värde än den av skolöverstyrelsen godkända kostnaden. I 14 av de förstnämnda 17 fallen är avvikelserna, räknad på den av skolöverstyrelsen godkända kostnaden, lägre än 20 procent, i några fall endast ett par procent. För de 3 återstående byggnadsföretagen i denna grupp utgör avvikelserna mellan 22 och 27 procent. Vad angår de 10 byggnadsobjekt, för vilka det av skolöverstyrelsen godkända bidragsunderlaget är lägre än det enligt enhetsprismetoden erhållna, är avvikelserna i 7 fall mindre betydande. I de tre återstående fallen uppgår differensen till respektive 19, 20 och 27 procent.

Enligt en senare av byggnadsrådet Brunberg gjord undersökning har detaljkostnadsberäkningar efter Stockholms-priser utförts rörande gymnastiksal och bespisningslokaler. Dessa beräkningar har resulterat i följande kostnader per kvadratmeter golvyta, nämligen 1 356 kronor för mindre gymnastiksal och 1 240 kronor för större gymnastiksal samt 1 115 kronor för mindre bespisningslokal och 887 kronor för större bespisningslokal. Kvadratmeterpriset för gymnastiksalarna är beräknat på salarnas nettogolvytan men inkluderar kostnaderna jämväl för till salarna hörande biutrymmer, medan motsvarande pris för bespisningslokaler är beräknat på matsalens och ekonomilokalernas sammanlagda nettogolvytan. Därest vid uträkningen av kvadratmeterpriset för gymnastiksalarna hade medtagits även ytan av biutrymmer, skulle kvadratmeterpriset ha närmast sig de belopp, som erhållits för bespisningslokalerna. Utredningen vill dock framhålla, att den ifrågakommande detaljkostnadsberäkningen avsett endast två byggnadsobjekt beträffande envar av de undersökta lokaltyperna.

Vid arkitekten Björklunds undersökning har ett antal mindre objekt av olika typer jämförts med varandra för att utröna möjligheten att få fram ett allmängiltigt enhetspris per kvadratmeter nettogolvytan. De typer, som undersökts, har varit klassrumsbyggnad med två klasser, bygdeskola av B1b-form, gymnastikbyggnad och skolmåltidslokaler. Undersökningen har

givit vid handen, att ett enhetspris av 1 000 kronor per kvadratmeter ger en god överensstämmelse med de kostnader, som skolöverstyrelsen godkänt. Enhetspriset har därefter tillämpats på 100 av skolöverstyrelsen granskade och godkända skolbyggnadsföretag av olika typer med kostnader varierande mellan cirka 200 000 och 5 700 000 kronor. Byggnadskostnaden har i samtliga fall uppräknats till prisnivån den 1 januari 1956.

Den gjorda jämförelsen giver vid handen, att differensen mellan de på olika sätt beräknade bidragsunderlagen i 68 fall blir högst 10 procent, räknat på den av skolöverstyrelsen godkända kostnaden. I 78 fall blir bidragsunderlaget enligt enhetspris lägre och i 21 fall högre än den godkända kostnaden. I ett fall erhålles full överensstämmelse mellan bidragsunderlagen.

De företagna undersökningarna har avsett ett material, som torde få anses vara tillräckligt omfattande för att berättiga till en bestämd slutsats i fråga om enhetsprismetodens användbarhet. Enligt utredningens mening har av undersökningarna framgått, att metoden kan ligga till grund för bidragsunderlagets beräkande.

Vid bestämmande av enhetsprisets belopp bör beaktas, att priset ej endast skall vara en faktor i en räkneoperation utan även bör innefatta en anvisning rörande byggnadskostnadernas storlek. Genom priset bör anges, att ett väl planerat och utfört byggnadsföretag icke behöver draga större kostnad än som motsvarar detta pris. Enligt utredningens uppfattning bör bidragsunderlaget icke användas som regulator för kostnadsfördelningen mellan stat och kommun; denna fördelning bör i stället bestämmas genom procentsatsens storlek. Enhetspriset bör givetvis anpassas efter byggnadsteknikens förändringar. Då det synes kunna antagas, att utvecklingen går mot enklare och billigare byggnadsmetoder, är det särskilt ur sparsamhets-synpunkt av vikt, att byggnadsteknikens utveckling noga följes.

I den av undervisningsrådet Hulteberg och arkitekten Björklund framlagda promemorian har den statistiska utredningen baserats på ett enhetspris av 1 000 kr/m² nettogolvyta. Med denna prissättning blir enligt promemorian bidragsunderlaget i medeltal 6 procent lägre än när beräknade kostnader (prisläge den 1/1 1956) lagts till grund för detta. Då det emellertid icke kan uteslutas, att vid den nuvarande granskningen i statsbidrags-ärendena resurser ej funnits för exkludering av alla kostnadsfaktorer, vilka vid en restriktiv inställning framstår som icke oundgängligen nödvändiga, synes skäl föreligga att fastställa enhetspriset till ett belopp, vilket något understiger det genomsnitt, som erhålles med utgångspunkt från nuvarande bestämmelser.

I det angivna enhetspriset av 1 000 kronor har icke inräknats några inventarietkostnader. I promemorian föreslås, att särskilt anslag bör utgå endast ifråga om inventarier för gymnastiksalor och skolverkstäder. Utredningen anser, att det ur förenklings-synpunkt är motiverat, att särskilda bidrag till inventarietkostnader utgår endast i undantagsfall, då kostnaden är mera betydande och företer större variationer. Från denna utgångspunkt finner utredningen, att dylika bidrag bör utgå endast i fråga om inventarier till skolverkstäder.

Beträffande kostnaderna för övriga inventarier, till vilkas anskaffande bidrag utgår enligt nu gällande regler, finner utredningen naturligt, att hänsyn till kostnaderna tages vid bestämmande av statsbidraget för skolbyggnadsföretaget. För enkelhetens skull bör därvid så förfaras, att inventariebidraget utgår i form av ett visst belopp per kvadratmeter, som ingått i be-

räklandet av bidragsunderlaget för skolbyggnaderna. Enligt verkställda överslagsberäkningar skulle stödet till anskaffandet av inventarier bli av ungefär samma storlek som för närvarande, om nämnda belopp per kvadratmeter bestämdes till 30 kronor. Utredningen har förutsatt, att å detta belopp ej skall utgå något slag av index.

Ett enhetspris i form av pris per kvadratmeter kan tillämpas vid beräkning av kostnaderna för såväl nybyggnad som tillbyggnad. Om lokaler, för vilka statsbidrag utgår, kombineras med andra lokaler, behöver man icke beräkna kostnaden för hela byggnaden och därefter på något sätt fördela denna mellan de statsbidragsberättigande och övriga lokaler, utan beräknas statsbidraget direkt på grundval av nettoytan av de bidragsberättigande lokalerna. Vid ombyggnad torde däremot den individuellt beräknade kostnaden böra läggas till grund för bidragsunderlagets bestämmande.

Av vad som anförts rörande de företagna undersökningarna framgår, att tillämpningen av ett enhetspris i allmänhet medfört endast mera begränsade avvikelser från den faktiska kostnad, som i och för sig ansetts godtagbar. Med tanke även på de fall, där något större avvikelser förekommer, kan det emellertid frågas, huruvida icke möjlighet finnes att beakta sådana av den bidragstagande kommunens åtgöranden oberoende omständigheter, som kan antagas framkalla mera betydande kostnadsolikheter.

De omständigheter, som härvid kan komma i fråga, är främst de ortsmässigt betingade: klimatiska förutsättningar, markbeskaffenhet, arbetsmarknads- och kommunikationsförhållanden. Därjämte kan byggnadsobjektets storlek inverka.

Av dessa faktorer torde byggnadsobjektets storlek vara den minst betydande. Utredningens byggnadstekniska expert har anført, att det erfarenhetsmässigt syntes vara konstaterat, att man kunde framräkna en viss nedgång i enhetspriset för skolbyggnader upp till en storleksordning av omkring 5 000 kubikmeter. Ovanför denna gräns syntes enhetskostnaden vara tämligen konstant, dock att vid mycket stora anläggningar en uppåtgående tendens i vissa fall kunde göra sig gällande. Byggnadsobjektets storlek vore dock knappast en dominerande faktor med avseende å kostnadsvariationerna. Skolöverstyrelsens arkitekt har uttalat, att byggnadsobjektets storlek och byggnadstypen i flertalet fall icke syntes ha något deciderat inflytande på kostnaden per enhet. Utredningen vill härjämte framhålla, att man torde kunna utgå ifrån att de mycket stora skolorna av driftsekonomiska skäl komma att i allt större utsträckning undvikas. Enhetskolans genomförande medför å andra sidan, att de mindre skolornas antal begränsas. Med hänsyn till det anförda torde vid en eventuell enhetsprisreglering icke böra införas normer för gradering efter byggnadsföretagens storlek.

Vid beträffar de lokalt betingade variationsfaktorerna är dessa ofta så betydande, att utredningen finner sig böra förorda, att hänsyn härtill tages vid bidragsunderlagsberäkningen. Då i bostadsstyrelsens ortsindex beaktas såväl klimatiska olikheter som även andra förhållanden, vilka influerar på byggnadskostnadsläget i de olika orterna, synes bostadsstyrelsens index vara lämpligt som grundval för en kostnadsutjämning. Det bör framhållas, att de lokala förhållanden, som påverkar byggnadskostnadsnivån, torde göra sig gällande på ungefär samma sätt vare sig fråga är om bostadshus eller andra här avsedda byggnader.

Bostadsstyrelsens index upptager ungefär 700 orter. Indexberäkningen utgår från produktionskostnadsnivån i Västerås, vilken åsatts indextalet

100. Lägsta indextal är 85. Gränsen uppåt ligger i stort sett vid indextalet 110. Stockholm har indextalet 112 och Göteborg indextalet 110. Även några orter i Stockholms län har siffror på 110—112. I Norrbottens län är relationstalet lägst 104 och högst 142.

I kostnadsunderlaget för bostadsstyrelsens index ingår bland annat tomtkostnad, vilken kostnad i regel icke får medtagas vid statsbidragsberäkningen. Med hänsyn härtill har utredningen beträffande flertalet av de i bostadsstyrelsens index upptagna orterna låtit verkställa en omräkning av indexet med uteslutande av tomtkostnaden. Denna omräkning har givit till resultat, att indextalen något sjunkit på orter med höga tomtkostnader. Således blir indexsiffran för Stockholms del 108. Även för orter i Stockholms län med höga indextal noteras en nedgång. Högsta siffran i detta län efter fråndragning av tomtkostnaden blir 108. I områden med mycket låga siffror, t. ex. Malmöhus län, sker en mindre uppgång. På grund av tomtkostnadernas ringa betydelse i vissa områden av Norrland noteras här på flera håll en uppgång i indexsiffrorna. Maximum för hela landet erhålles i Kiruna med siffran 150.

Bostadsstyrelsens produktionskostnadsindex omfattar icke alla orter i riket. Det är emellertid givetvis icke uteslutet, att byggnadsföretag, som berättigar till statsbidrag, kan komma till utförande även å andra orter än detta index omfattar. När så är fallet torde vederbörande myndighet böra äga att påkalla besked av bostadsstyrelsen angående det index som bör gälla. Enligt vad som under hand inhämtats är den utredning, som erfordras för fastställande av Ortsindex för en ny ort, tämligen enkel och föga tidskrävande särskilt om — såsom här förutsättes — tomtkostnaden icke skall medräknas.

Mot införande av en generaliserande beräkningsmetod har invänts, att bidragen därigenom skulle förlora den värdebeständighet, som tillkommer bidrag, vilka utgå på den faktiska kostnaden. Då det gäller byggnadsbidrag synes det emellertid utredningen, som om denna konsekvens på ett enkelt sätt skulle kunna undvikas, nämligen genom en anknytning av beräkningen till det allmänna byggnadskostnadsindexet. Utredningen föreslår, att bidragsunderlaget för skolbyggnader på detta sätt indexregleras.

Vid en sådan reglering bör i varje särskilt fall tillämpas det indextal, som är gällande vid tidpunkten för bidragsbeslutets meddelande. Då enligt den generaliserande beräkningsmetodens syfte bidragsunderlaget skall vara en i förväg beräknad kostnad, torde ändringar i indextalet efter bidragsbeslutets meddelande i regel icke få medföra justering av bidragsunderlaget.

b) Statsbidragssakkunnigas förslag

De sakkunniga ansluter sig i fråga om sättet för beräkning av bidrag underlaget för permanenta skolbyggnader till allmänna statsbidragsutredningens förslag men föreslår, att enhetspriset 1 000 kronor per kvadratmeter nettogolvyta anknytes till prisläget den 1 januari 1957 i stället för den 1 januari 1956. Vidare förordas beträffande inventariestikostnader att bidrag endast skall utgå till kostnader för inventarier till skolverkstäder.

Som motiveringar för dessa avvikelser från statsbidragsutredningens förslag anföres i huvudsak följande.

Självfallet anknyter det förordade enhetspriset av 1 000 kronor per kvadratmeter till dagens läge på det byggnadstekniska området. Därest byggnadsteknikens utveckling skulle medföra en sänkning av byggnadskostnaderna, bör givetvis enhetspriset sänkas i motsvarande grad. Detsamma bör givetvis också gälla för det fall att byggnadsbesparingsutredningen framlägger förslag, som kan möjliggöra minskade byggnadskostnader. Vi finner emellertid den föreslagna sänkningen av bidragsunderlaget med 6 procent icke fullt tillräcklig för syftet att åstadkomma en minskning av byggnadskostnaderna. Vi vill i detta sammanhang erinra om byggnadsbesparingsutredningens uppfattning, att det bör vara möjligt att utvinna åtminstone en tioprocentig minskning av byggnadskostnaderna genom en rationell utformning och tekniskt-ekonomiskt riktigt utförande av byggnaderna utan att deras funktion försämras. Med beaktande härav bör enhetspriset anknytas till prisläget den 1 januari 1957. Byggnadskostnaderna beräknas nämligen under år 1956 ha stigit med drygt tre procent. Då vi förordar att statsbidrag till inventarier endast skall utgå i visst fall, skulle härav följa en genomsnittlig sänkning av bidragsunderlaget med ytterligare någon procent.

Vårt förslag innebär alltså, att det genomsnittliga bidragsunderlaget för skolbyggnader kommer att ligga cirka tio procent under det nuvarande. Att genom ett ännu lägre enhetspris än 1 000 kronor ytterligare sänka bidragsunderlaget anser vi icke kunna komma i fråga, då därmed de praktiska möjligheterna att hålla de verkliga byggnadskostnaderna inom ramen för bidragsunderlaget skulle omintetgöras och syftet med det föreslagna systemet för bidragsunderlagets bestämmande förfelas. Vi anser oss nämligen ha skäl att räkna med att kommunerna skall allvarligt sträva efter att hålla byggnadskostnaderna inom ramen för ett rimligt bidragsunderlag.

I likhet med allmänna statsbidragsutredningen har de sakkunniga funnit, att man beträffande de provisoriska skolbyggnaderna alltjämt bör grunda statsbidragsberäkningen på visst enhetsbelopp per klassrum, och ansluter sig till utredningens uttalande rörande behovet av en höjning av statsbidraget. I anledning därav föreslås, att som enhetsbelopp för ifrågavarande statsbidrag fastställs 20 000 kronor för varje klassrum med biutrymmen, vilket belopp i sig innefattar både byggnads- och inventariestkostnad. Med hänsyn bland annat till att dessa byggnader numera i stor utsträckning torde levereras monteringsfärdiga, har de sakkunniga däremot icke funnit skäl förorda, att å ifrågavarande enhetsbelopp skulle tillämpas byggnadskostnads- och ortsindex. Enhetsbeloppet torde i stället efterhand få omprövas med hänsyn till byggnadskostnadsutvecklingen. I anslutning till detta förslag anför de sakkunniga.

I detta sammanhang vill vi fästa uppmärksamheten på att ifrågavarande bidrag till provisoriska skolbyggnader endast avser klassrum jämte inventarier till dessa. Om ett skoldistrikt genom att uppföra en dylik byggnad anskaffar t.ex. en slöjdsal eller skolmåltidslokaler utgår däremot intet statsbidrag alls. Då man med tanke på det stora lokalbehovet för skolan nu och framdeles måste sträva efter att på olika vägar nå fram till ett förbilligande av skolbyggandet, synes en ökad användning av provisoriska byggnader böra stimuleras. Vi finner därför att en mer ingående omprövning av denna statsbidragsfråga med det snaraste bör ske.

I fråga om elevhemmen för folkskolan och högre skolor föreslår de sakkunniga, att ytterligare utredningar göres rörande beräkningen av bidragsunderlaget, innan nuvarande bidragssystem ändras.

Även när det gäller formeln för uträkning av statsbidragsprocenten förordar de sakkunniga utredningens förslag och de motiverar sitt ställningstagande särskilt med att formeln ger värdebeständighet åt bidragen. De sakkunniga anser sig också kunna tillstyrka en bidragsbestämning med utgångspunkt enbart i en kommuns skatteunderlag såsom en i flertalet fall tillämpbar huvudregel, vilken dock enligt de sakkunnigas uppfattning bör kompletteras med ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att vid särskilda skäl jämka bidragsprocenten, sådan den framgår av formeln, högst tio enheter uppåt. Någon högre maximiprocent än 80 föreslås dock inte.

Då, såvitt de sakkunniga kunnat finna, några omständigheter inte inträffat, som kan motivera ett avsteg från den år 1945 antagna principen för fördelning mellan stat och kommun av skolbyggnadskostnaderna, har de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att normalbidragsprocenten bör återföras till det läge som då fastställdes, d. v. s. till 50 procent.

För bidragen till folkskolans och de högre skolornas elevhem föreslår de sakkunniga en enhetlig procentsats och förordar att den bestämmes till 75 procent utan någon diskretionär jämningsmöjlighet.

Yrkesskolväsendet

Nuvarande bestämmelser

För närvarande utgår statsbidrag till de egentliga byggnadskostnaderna, endast då fråga är om yrkesskola som erkänts som central verkstadsskola eller om sjömansskola. Bidrag till stadigvarande undervisningsmateriel utgår emellertid även då det gäller andra typer av yrkesskolor. Då denna bidragsform kan sägas vara av viss betydelse vid bedömningen av frågan om byggnadsbidrag redogöres här för samtliga utgående bidrag till engångskostnader för yrkesundervisningen.

I yrkesskolstadgan (1955: 503) skiljes mellan statsunderstödd kommunal yrkesskola och statsunderstödd enskild yrkesskola. Kommunal yrkesskola kan vara lokal eller central. Skolans verksamhetsområde omfattar i det förra fallet antingen en kommun eller flera varandra närliggande kommuner, som gemensamt anordnar yrkesskolan. Central skolas verksamhetsområde omfattar i regel en landstingskommun eller mera.

I statsbidragshänseende gäller en särskild kungörelse för de centrala verkstadsskolorna (1951: 586). Såsom central verkstadsskola kan Kungl. Maj:t erkänna verkstadsskola, som upprättas av landsting eller förening av landsting eller av landsting i förening med stad, som ej deltagar i landsting. Även skola som upprättas av primärkommun inom landstingsområde kan erkännas som central verkstadsskola.

Statsbidrag till övriga yrkesskolor regleras i kungörelsen 1955: 504.

Statsbidrag till engångskostnader för undervisningen vid central verkstads skola utgår enligt följande bestämmelser. Till anskaffning av undervisningslokaler och lokaler för administration utgår bidrag med hälften av de kostnader för lokalernas uppförande eller förvärvande, som Kungl. Maj:t prövar skäliga. I nämnda kostnader får icke inräknas utgifter för tomt och framdragande av ledningar till tomtgränsen.

Till kostnaderna för anskaffning av en första uppsättning stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner, verktyg och dylikt), som prövas erforderlig, utgår statsbidrag med 90 procent av de styrkta kostnaderna. Inredning och inventarier för undervisningslokaler kan bekostas med statsmedel intill ett belopp, som uppgår till högst hälften av de styrkta kostnaderna.

Efter samma grunder som här redovisats utgår statsbidrag till kostnaderna för anskaffning av lokaler för elevinternat vid central verkstads skola samt av inventarier och inredning härför. Vad som nu sagts om statsbidrag till centrala verkstadsskolor gäller också om flygmekanikerskolan i Mölndal och om sjömansskolorna.

Av engångskostnader för kommunala l o k a l a yrkesskolor och a n d r a centrala yrkesskolor än centrala verkstadsskolor utgår statsbidrag endast till anskaffning av den första uppsättningen av sådan stadigvarande undervisningsmateriel, som prövas erforderlig. Bidraget utgår med hälften eller, i vissa undantagsfall, med två tredjedelar av kostnaderna. E n s k i l d a yrkesskolor indelas i statsbidragshänseende i två grupper, A-skolor och B-skolor. Kungl. Maj:t bestämmer till vilken grupp viss skola skall hänföras. Till A-skola utgår bidrag till engångskostnader enligt samma grunder som till lokal yrkesskola och till B-skola med belopp som Kungl. Maj:t bestämmer.

Föreliggande förslag

a) *Statsbidrags s a k k u n n i g a s s y n p u n k t e r*

Statsbidrags s a k k u n n i g a har under hand av chefen för ecklesiastikdepartementet anmodats att i samband med sina överväganden rörande statsbidragsberäkningen för skolbyggen inom det allmänna skolväsendet även undersöka möjligheterna att för yrkesskolornas del komma fram till ett system, grundat på ett enhetspris per kvadratmeter nettogolvyta. På grundval av sina med biträde av särskilda experter gjorda undersökningar konstaterar de sakkunniga, att då tillräckligt underlag i vart fall icke för närvarande föreligger att förorda någon annan metod än att som bidragsunderlag använda de för varje fall beräknade kostnaderna, bör denna väg tills vidare följas i fråga om bidrag till yrkesskolbyggnader. Eventuellt skulle en kombination med ett maximipris kunna tänkas på så sätt, att bidraget utgår på de beräknade kostnaderna, men att bidragsunderlaget begränsas efter ett visst högsta pris per kvadratmeter nettogolvyta. De sakkunniga anser, att det kan övervägas att tills vidare försöksvis tillämpa en maximering av bidragsunderlaget på så sätt, att detta må beräknas efter högst 1 000 kronor per kvadratmeter nettogolvyta.

Som motivering för sitt ställningstagande anför de sakkunniga bland annat följande.

Den tid som stått till vårt förfogande för att undersöka möjligheterna att för yrkesskolornas vidkommande åstadkomma ett system i fråga om beräkning av bidragsunderlaget, liknande det som vi förordat för det allmänna skolväsendet, har varit mycket begränsad. Redan på grund härav har det undersökta materialet måst bli litet. Därtill kommer att tillgängligt material på detta område överhuvudtaget är väsentligt mer begränsat än i fråga om folkskolorna, enär statsbidrag hittills endast utgått till centrala verkstadsskolor och sjömansskolor men ej till skolor för handel och husligt arbete eller till lokala och enskilda yrkesskolor.

Det är därför vanskligt att draga några bestämda slutsatser av resultatet av experternas undersökningar. Dessa visar en avsevärd spännvidd mellan det lägsta kvadratmeterpriset, 718 kronor för centrala verkstadsskolan i Mjölby, och det högsta, 1 277 kronor i Borås. Tar man 1 000 kronor såsom liggande ungefär mitt emellan dessa båda ytterligheter, skulle det för huvudmannen innebära en vinst i förra fallet och en förlust i senare fallet. Vi måste alltså konstatera, att vi här står på en betydligt osäkrare grund än ifråga om folkskolan och högre skolor för att kunna förorda, att systemet med ett generellt enhetspris per kvadratmeter nettogolvyta utan vidare skall tillämpas även beträffande yrkesskolbyggnader. I fråga om skolor för enbart handel och husligt arbete synes systemet genomförbart men ej för verkstadsskolor av alla storlekar och typer. Då utvecklingen mer och mer torde gå i riktning mot att lokaler för handel och husligt arbete sammanbygges med verkstadslokaler, torde det av praktiska och andra skäl vara mindre lämpligt med olika bidragssystem för ifrågavarande yrkesområden. Uteslutet är kanske ej att nå fram till en lösning, som innebär tillämpning av systemet med enhetspris per kvadratmeter nettogolvyta men med olika pris på olika lokaler. Det är emellertid icke möjligt att utan ytterligare rätt ingående undersökningar uttala sig härom. Möjligen skulle ett mera differentierat enhetsprissystem bli alltför invecklat att tillämpa och från den synpunkten framstå som mindre önskvärt.

I avvaktan på resultatet av en översyn av bestämmelserna rörande beräkning av bidraget till elevhem vid olika skolformer förordar de sakkunniga oförändrade bidragsgrunder för yrkesskolornas elevhem.

b) *Överstyrelsens för yrkesutbildning förslag*

Överstyrelsen föreslår beträffande centrala yrkesskolor att statsbidrag — då ett eller flera landsting är huvudman — skall utgå till kostnaderna för anskaffande av undervisnings- och administrationslokaler samt för undervisningslokalernas inventarier och inredning enligt samma grunder som nu gäller för statsbidrag till centrala verkstadsskolor. Är primärkommun huvudman för central yrkesskola, skall Kungl. Maj:t äga bestämma, att statsbidrag till kostnader för undervisnings- och administrationslokaler skall utgå enligt de för landstingskommun gällande grunderna. Eljest skall bidrag för dessa skolor utgå enligt de för de lokala yrkesskolorna föreslagna reglerna.

Beträffande lokala kommunala yrkesskolor föreslår överstyrelsen, att statsbidrag till kostnaderna för anskaffande av sådana undervisnings- och administrationslokaler, som överstyrelsen för yrkesutbildning vid provning finner vara erforderliga, samt för en första uppsättning inventarier för undervisningslokalerna skall utgå enligt det bidragssystem, som nu gäller för bidrag till byggnader för folkskoleväsendet och vissa högre skolor.

För de enskilda yrkesskolornas del, till vilka överstyrelsen icke hänför företagsskolor, föreslås att bidrag till anskaffande av undervisnings- och administrationslokaler skall bestämmas av Kungl. Maj:t inom ramen för en av riksdagen fastställd maximiprocent, vilken enligt överstyrelsens mening bör vara 80.

Slutligen föreslår överstyrelsen, att statsbidrag skall kunna utgå till kostnaderna för anskaffande av lokaler för elevhem och för anskaffande av inventarier och inredning av sådana lokaler, oavsett vad slags yrkesskola det är fråga om. Då bidrag bör utgå efter ensartade grunder har överstyrelsen föreslagit samma bidragssystem som nu tillämpas beträffande elevhem vid central verkstadsskola.

Under erinran om att bidrag till byggnader för högre skolor kan utgå retroaktivt i fråga om företag, som påbörjats tidigast den 1 juli 1954, uttalar överstyrelsen, att den anser det synnerligen skäligt, att samma bestämmelser tillämpas för yrkesskolornas del.

Överstyrelsen anför bland annat följande som allmän motivering för sitt förslag.

Staten ombesörjer själv en ringa del av yrkesutbildningen — statliga är endast de högre tekniska läroverken — utan verkar i detta samband främst rådgivande och stimulerande genom bidragsgivning i olika former. Då det nu gäller att utforma ett nytt statsbidrag, måste hela tiden stimulanssynpunkten hållas i sikte. Det gäller att stimulera primärkommunerna till väsentligt ökade insatser för deras yrkesskolor. Det gäller samtidigt att slå vakt om det storartade intresse för yrkesutbildningen, som landstingen har visat och visar. På yrkesutbildningsområdet är också ett stort antal enskilda skolor av utomordentligt värde. Det gäller att bereda dessa möjlighet att under sitt fortbestånd få tillräckliga och rationella lokaler.

När det gäller primärkommunernas yrkesskolor synes det vara mest rationellt att i möjligaste mån ansluta det nya statsbidragssystemet till de regler, som för närvarande gäller för folkskolan och enhetsskolan. Vad angår de enskilda yrkesskolorna är förhållandena så varierande att ett statsbidrag, bestämt av Kungl. Maj:t efter fritt skön inom en av riksdagen fastställd maximiprocent synes vara det mest rationella.

En mycket viktig förutsättning för en riktig utveckling av yrkesutbildningen är dessutom, att det nuvarande särskilda statsbidraget till stadigvarande undervisningsmateriel får kvarstå även om byggnadsbidrag införes. Dylik materiel vid yrkesskolorna betingar nämligen så stora kostnader, att vinsten med nytillkommande byggnadsbidrag många gånger skulle nästan försvinna, om ej ett särskilt statsbidrag till stadigvarande undervisningsmateriel också får utgå. Båda dessa bidragsformer är lika nödvändiga för en tillfredsställande utveckling av yrkesutbildningsväsendet.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

Tre olika ehuru delvis sammanfallande förslag föreligger nu till bedömning, när ställning skall tagas till frågan om nya eller ändrade bestämmelser rörande statsbidragsgivningen för skolbyggnader. Förslagen har avgivits av allmänna statsbidragsutredningen, sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område samt överstyrelsen för yrkesutbildning. Först bör nämnas allmänna statsbidragsutredningens betänkande om förenklad statsbidragsgivning till primärkommunernas kapitalutgifter, i vilket framlägges förslag om mera enhetliga och enkla grunder för beräkning av ett tjugotal anläggningsbidrag, bland vilka märkes de nu till byggnader inom det allmänna skolväsendet utgående bidragen. Utredningen diskuterar ingående olika metoder för bidragsberäkningen, och målet för dess arbete har varit att åstadkomma förenklingar i de från administrativ och kameral synpunkt ofta betungande metoder som nu tillämpas. Avvägningen av anläggningskostnadernas fördelning mellan stat och kommun har däremot inte fallit inom utredningens uppdrag.

De två grundläggande uppgifterna för utredningen har varit dels att finna en enkel metod att i olika fall bestämma de kostnader på vilka statsbidraget skall beräknas (bidragsunderlaget), dels ock att konstruera ett lätthanterligt och samtidigt rättvisande system för att bestämma hur stor del av bidragsunderlaget som i varje enskilt fall skall täckas av statsbidrag. För det senare ändamålet har utredningen konstruerat en formel, som i princip skall kunna tillämpas för bestämmande av anläggningsbidragets storlek i alla de fall sådant skall utgå med procenttal av bidragsunderlaget. Procenttalet avses skola differentieras efter kommunernas ekonomiska bärkraft. Normalbidragsprocenten kan varieras från bidrag till bidrag och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun vid anläggningar av olika art blir beroende på vilken normalbidragsprocent för statsbidraget, som statsmakterna fastställer för de olika fallen.

Jag torde emellertid inte nu behöva gå närmare in på denna i och för sig mycket väsentliga del av allmänna statsbidragsutredningens förslag, som för övrigt utförligare redovisats i det föregående. Redan av sagda torde nämligen framgå, att utredningens förslag i denna del inte lämpligen bör bli föremål för en bedömning i detta sammanhang, då det här endast är fråga om några av de bidrag, som enligt utredningens mening skulle beräknas enligt den nämnda formeln. Ett beslut om formelns tillämpning i ett visst fall måste nämligen samtidigt innebära ett ställningstagande till normalbidragsprocentens storlek, d. v. s. till kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, och detta torde inte lämpligen böra ske för ett begränsat område för sig utan komma i fråga först när förutsättningar föreligger att överblicka resultatet av en sådan fördelning för hela det bidragsområde, som beröres av utredningens förslag. Sådana förutsättningar kommer att vara förhållanden först sedan statsbidragsutredningens betänkande remissbehandlats och ärendet varit föremål för beredningar inom vederbörande departement. Med hänsyn härtill har jag icke för avsikt att i förevarande sammanhang till prövning upptaga frågan om ändring av formerna för beräkning av statsbidragsprocenten till permanenta skolbyggnader eller om förändring i de grunder, enligt vilka fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för skolbyggnader för närvarande sker. I dessa avseenden räknar jag tills vidare med oförändrade principer.

Av det anförda följer, att jag nu icke heller är beredd att pröva det förslag om normalbidragsprocentens storlek och därmed direkt sammanhängande frågor, som framlagts av sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område i deras betänkande om statsbidrag till byggnader för det allmänna skolväsendet m. m. Däremot finner jag det synnerligen angeläget att ställning nu tages till de sakkunnigas förslag rörande grunderna för bestämningen av bidragsunderlaget och möjligheterna att därvid ej endast förenkla statsbidragsberäkningen utan jämväl nedbringa kostnaderna för skolbyggnadsverksamheten. Jag ämnar också till prövning upptaga de sakkunnigas förslag rörande provisoriska skolbyggnader.

Det tredje förslag som nu bör beaktas är överstyrelsens för yrkesutbildning skrivelse med förslag till bestämmelser om statsbidrag till yrkesskolbyggnader. Till detta skall jag återkomma, sedan jag först redovisat mitt ställningstagande till statsbidrags-sakkunnigas förslag i de delar jag nyss angivit.

De sakkunniga föreslår, att det bidragsunderlag, på vilket statsbidraget till kostnaderna för nybyggnad och tillbyggnad av permanenta skollokaler inom det allmänna skolväsendet skall beräknas, bestämmas enligt en enhetsprismetod. De sakkunniga förordar, att därvid skall tillämpas ett enhetspris av 1 000 kronor per kvadratmeter nettogolvyta och att enhetspriset anknutes till kostnadsläget den 1 januari 1957. Beräkningarna av bidragsunderlaget skall enligt förslaget ske med tillämpning av såväl det allmänna byggnadskostnadsindex som bostadsstyrelsens ortsindex. Förslaget skulle, förutom betydande förenklingar i handläggningen av statsbidragsärendena, medföra att det genomsnittliga bidragsunderlaget för skolbyggnader komme att ligga omkring tio procent under det nuvarande.

Sett från förenklingssynpunkt torde inga invändningar kunna resas mot den föreslagna enhetsprismetoden och flera av remissmyndigheterna har understrukt dess betydelse i detta avseende. Jag vill här framhålla att i nuvarande läge förutsättningar inte torde föreligga för tillämpning av någon annan och lämpligare enhet än kvadratmeter nettogolvyta. Huvudintresset knyter sig också mindre till själva den föreslagna principen för bestämmande av bidragsunderlaget, vilken jag ger min anslutning, än till frågan om enhetsprisets storlek. Helt allmänt kan sägas, att detta bör vara så avpassat, att det ger ett bidragsunderlag, som motsvarar kostnaderna för en från ekonomisk synpunkt rationell skolanläggning, vilken samtidigt tillgodoser skäligen krav från undervisningssynpunkt. Det utredningsarbete som bedrivits av allmänna statsbidragsutredningen och statsbidrags-sakkunniga har emellertid inte haft till mål att fastställa, hur en sådan anläggning skall se ut. Ett tillfredsställande resultat i det avseendet kan endast nås genom forskning inom det skolbyggnadstekniska området. Någon uppfattning om vad som genom byggnadstekniska och planlösningstekniska rationaliseringsåtgärder kan stå att vinna i besparingshänseende är det inte möjligt att nu erhålla. Det måste även konstateras, att de resurser som hittills kunnat ställas till förfogande för nämnda forskningsändamål är begränsade. I förevarande sammanhang har skolöverstyrelsen också hemställt, att ett belopp av 150 000 kronor ur anslaget till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet skulle få disponeras för forskning rörande skolbyggnadsekonomi.

Att ökade resurser ställes till förfogande för detta ändamål är enligt min mening ett nödvändigt led i strävan att nå verkligt effektiva resultat, när det gäller besparingar på skolbyggnadsområdet. Denna fråga torde därför ytterligare böra prövas i samband med budgetarbetet under hösten 1957.

Såsom framgår av de sakkunnigas förslag ger emellertid också själva statsbidragssystemets utformning vissa möjligheter att stimulera till det nedbringande av skolbyggnadskostnaderna, som med hänsyn till investeringsutrymmet är en uppenbar nödvändighet. Även om föreliggande utredningsmaterial inte ger erforderlig vägledning för absolut bestämda slutsatser om i vilken omfattning skolbyggnadskostnaderna kan nedbringas, utgör det enligt min mening likväl tillräckligt underlag för en viss bedömning av vad som i nuvarande läge bör kunna åstadkommas i detta hänseende.

På grundval av ett uttalande av statens byggnadsbesparingsutredning har statsbidragssakkunniga ansett en nedpressning av det genomsnittliga bidragsunderlaget för skolbyggnader med 10 procent vara möjlig, utan att den sålunda erhållna ramen skulle bli snävare än att de verkliga byggnadskostnaderna skulle kunna hållas inom denna. Med utgångspunkt härifrån har enhetspriset 1 000 kronor per kvadratmeter nettogolvyta föreslagits. Åtskilliga remissinstanser, däribland statens byggnadsbesparingsutredning och byggnadsstyrelsen, har emellertid ansett att det föreslagna enhetspriset är för högt. Härvid utgår man från den allmänna erfarenheten, att byggnadsstandarden för skolbyggen i många fall är avsevärt högre än vad som från allmänna synpunkter är önskvärt och nödvändigt med hänsyn till tillgängliga resurser. Det har vid remissbehandlingen vidare framhållits, att man inte såsom vid utredningen skett, när medelkostnaderna på statistisk väg framräknats, bör låta även de dyrbaraste byggena påverka det kostnadsgenomsnitt, som skall ligga till grund vid bedömningen av vad som är skälig kostnadsnivå, utan att man endast bort medtaga sådana byggen, som representerar en från ekonomisk synpunkt godtagbar planlösning och materialstandard.

Den bärande tanken i detta resonemang har enligt min mening inte tillräckligt uppmärksamrats av de sakkunniga. Jag är med hänsyn till de krav på återhållsamhet med de produktiva resurserna, som måste ställas och som måste lända till efterrättelse inom olika områden, beredd att ansluta mig till den bland remissmyndigheterna kraftigt företrädde uppfattningen att de sakkunniga ej bedömt besparingsmöjligheterna nog realistiskt utan föreslagit ett för högt enhetspris. Det bör i detta sammanhang också beaktas, att vid tillämpning av enhetsprismetoden någon justering i efterhand av statsbidragssumman i förhållande till de verkliga byggnadskostnaderna ej skall ske. Jämväl denna omständighet talar för att enhetspriset avväges med återhållsamhet. I avvaktan på resultatet av ytterligare undersökningar inom det byggnadstekniska området rörande förbilligande byggmetoder och planlösningar finner jag mig dock böra förorda, att enhetspriset per kvadratmeter nettogolvyta inte nu bestäms till lägre belopp än 900 kronor, med prisläget den 1 januari 1957 taget som utgångspunkt. Detta belopp, 900 kronor, bör på sätt föreslagits av de sakkunniga anknytas till ortsindex med uteslutande av tomtkostnader. I enlighet med vad som gäller i fråga om det statsunderstödda bostadsbyggandet föreslår jag däremot, att någon anknytning till byggnadskostnadsindex inte sker. Särskilt bidrag till inventarietkostnader bör, såsom de sak-

kunniga förordat, endast utgå då fråga är om inventarier för skolverkstäder. Beträffande begreppet nettogolvyta torde vad de sakkunniga därom anfört i huvudsak böra godtagas.

I fall, då en beräkning av bidragsunderlaget på grundval av enhetsprismetoden skulle ge helt missvisande resultat, bör i enlighet med de sakkunnigas förslag Kungl. Maj:t äga fastställa bidragsunderlaget med hänsyn till de beräknade verkliga kostnaderna för byggnadsföretaget. De sakkunniga har som exempel på tänkbara sådana fall pekat på anläggningar, som inrymmer enbart speciallokaler, exempelvis centralkök för skolmåltidsverksamheten.

Vid ombyggnad av samt utförande av ändrings- och reparationsarbeten å befintliga skollokaler bör såsom de sakkunniga förordat de beräknade verkliga kostnaderna läggas till grund för bestämmande av bidragsunderlaget.

Vad jag nu föreslagit beträffande tillämpning av enhetsprismetoden innebär, att det genomsnittliga bidragsunderlaget för nybyggnad och tillbyggnad av permanenta skolbyggnader skulle komma att ligga i det allra närmaste 19 procent under det nuvarande, därest beräkningen göres på det urval av skolbyggnadsföretag, som använts vid utredningen. Jag vill understryka, att syftet med en dylik nedpressning självfallet inte är att åstadkomma någon motsvarande krympning av skolbyggnadskvoten utan, som jag framhöll i propositionen 1956:123, att försöka utvinna ett så stort antal skollokaler som möjligt inom de disponibla resursernas ram. Mot denna tankegång har från olika remissinstansers sida anförts, att fastställandet av bidragsunderlaget enligt en enhetsprismetod inte i och för sig garanterar någon investeringsbesparande effekt i de enskilda fallen, och det har därför ifrågasatts, om inte bestämmelser borde införas om påföljder i statsbidragshänseende vid överskridande av vissa fastställda kostnader. Några åtgärder i den riktningen anser jag mig emellertid inte böra nu förorda. Jag räknar nämligen med att den föreslagna ändringen av bidragsbestämmelserna, vars nödvändighet i hushållningens intresse lätt inses, skall föranleda kommunerna att nedbringa anläggningskostnaderna för skollokaler genom en målmedveten inriktning av sin skolplanering på byggnadsprogram inom skäligen ekonomiska gränser. Jag vill i detta sammanhang också fästa uppmärksamheten på de ökade anspråk på investeringsresurserna för skoländamål, som kan förväntas med anledning av det statsbidrag till yrkesskolbyggnader, som jag i det följande ämnar föreslå.

De ändrade regler för bestämmande av bidragsunderlaget, som jag här förordat, bör bli gällande så snart som möjligt. Jag föreslår, att de får tillämpning i fråga om varje statsbidragsärende, som ingivits till statlig myndighet (statens folkskolinspektör) efter februari månads utgång 1957. Kommun, som efter nämnda datum inlämnat statsbidragsansökan, är givetvis oförhindrad att återkalla denna, om det från kommunens sida finnes önskvärt att byggnadsföretaget med hänsyn till de föreslagna nya bestämmelserna omprojekteras med iakttagande av större återhållsamhet än som ursprungligen skett.

Beträffande provisoriska skolbyggnader har de sakkunniga förordat, att den nuvarande kombinationen av en fast procentsats och ett maximibelopp av 15 000 kronor per klassrum jämte 750 kronor för den första uppsättningen inventarier ersättes med ett enhetsbidrag av 20 000 kronor per

klassrum. Detta belopp, vilket ej skulle vara indexreglerat, skulle innefatta bidrag till såväl byggnads- som inventariekostnader. De sakkunniga har emellertid i anslutning till detta förslag framhållit, att en ökad användning av provisoriska lokaler bör stimuleras, och förordat, att åtgärder vidtages för att bidrag skall kunna utgå även till kostnaderna för andra provisoriska skollokaler än klassrum.

Med hänsyn till det stora behovet av lokaler för skolväsendet finner jag det angeläget att nuvarande begränsning av möjligheterna att erhålla statsbidrag till provisoriska lokaler borttages. Jag föreslår därför, att statsbidrag skall kunna utgå till kostnaderna för anskaffning av provisoriska lokaler för undervisning, förvaring av skolmateriel, administration och skolmältidsverksamhet i den mån de från skolsynpunkt prövas vara fullt godtagbara. Denna utvidgning av statsbidragsgivningen till att avse även andra provisoriska lokaler än klassrum torde böra tillämpas från och med den 1 juli 1957.

Vidgas ramen för statsbidragsgivningen till provisoriska lokaler på angivet sätt, kan emellertid statsbidragsbeloppet inte beräknas efter ett enhetspris per lokalenhet med hänsyn till lokalernas stora variationer alltefter de ändamål för vilka de avses. Skolöverstyrelsen har därför på min anmodan undersökt möjligheterna att beräkna byggnadsbidrag till angivna slag av provisoriska lokaler enligt metoden med enhetspris per kvadratmeter nettogolvyta. Överstyrelsen redovisar, att det verkliga kvadratmeterpriset för provisoriska klassrumsbyggnader, för vilka statsbidrag tillstyrkts åren 1955 och 1956, varit 495 kronor. Med utgångspunkt från det av de sakkunniga föreslagna statsbidraget av 20 000 kronor per provisoriskt klassrum — motsvarande 333 och 400 kronor per kvadratmeter vid 60 respektive 50 kvadratmeters golvyta — har överstyrelsen beräknat, att ett bidrag till olika provisoriska skollokaler, utformat som ett enhetsbelopp per kvadratmeter nettogolvyta, lämpligen bör fastställas till 325 kronor.

Jag har funnit detta belopp väl avvägt och förordar, att statsbidrag till provisoriska lokaler från och med den 1 juli 1957 utgår med 325 kronor per kvadratmeter nettogolvyta. Bidrag till erforderliga biutrymmen skall ingå i detta belopp. Något särskilt inventariebidrag anser jag inte erfordras för provisoriska lokaler. Ej heller bör detta enhetsbidrag vara indexreglerat.

I gällande grunder för beräkning av statsbidrag till kostnaderna för elevhem vid folkskolor och högre skolor föreslår de sakkunniga ingen annan ändring än att en för båda slagen av elevhem enhetlig bidragsprocent fixeras. I och för sig är detta ändringsförslag motiverat. Då emellertid frågan om beräkning av bidragsunderlaget för elevhemsbyggnader bör ytterligare utredas och spörsmålet om en enhetlig bidragsprocent lämpligen bör prövas i samband därmed, är jag icke nu beredd att föreslå någon ändring av gällande bestämmelser rörande statsbidragsprocentens storlek i detta avseende.

Jag övergår så till spörsmålet om statsbidrag till kostnaderna för yrkesskolbyggnader. Först torde då böra erinras om att statsbidragssakkunniga undersökt möjligheterna att även för yrkesskolornas del fastställa bidragsunderlaget på grundval av ett enhetspris. De sakkunniga har emellertid i detta avseende inte ansett sig kunna förorda

något annat system än att de individuellt beräknade verkliga kostnaderna skall utgöra bidragsunderlag, dock att försöksvis en maximering av bidragsunderlaget kunde tänkas på så sätt att det finge beräknas efter högst 1 000 kronor per kvadratmeter nettogolvyta.

När det gäller byggnadsbidrag till centrala yrkesskolor har överstyrelsen i sin skrivelse den 3 oktober 1956 med förslag angående byggnadsbidrag för lokala m. fl. yrkesskolor utgått ifrån förutsättningen, att någon ändring i nu gällande bestämmelser om statsbidrag till anskaffning av lokaler för centrala verkstadsskolor inte skall ske. I sitt sedermera avgivna yttrande över statsbidragssakkunnigas betänkande har överstyrelsen emellertid anslutit sig till tanken på en maximering av bidragsunderlaget för lokala yrkesskolor enligt statsbidragssakkunnigas nyss angivna förslag. Såsom bidragsberättigade lokaler skulle därvid räknas sådana som överstyrelsen prövade erforderliga för undervisning, administration, uppehållsrum för eleverna samt skolmältidsverksamhet.

Enligt min mening är det angeläget att även i fråga om statsbidrag till yrkesskolbyggnader komma fram till den förenkling av bidragsberäkningen och den stimulans till förbilligande av skolbyggandet, som enhetsprismetoden innebär. För närvarande föreligger dock inte tillräckligt material för att enhetspriser för olika slag av yrkesskolbyggnader skall kunna bestämmas med erforderlig säkerhet och enhetsprismetoden göras till en, utom i undantagsfall, ensamt tillämplig beräkningsgrund. Jag ämnar emellertid föranstalta om ytterligare undersökningar i denna riktning. I avvaktan på resultatet därav anser jag mig böra förorda den princip för maximering, som statsbidragssakkunniga fört fram. Principen bör enligt min mening äga tillämpning vid beräkning av bidragsunderlagets storlek för samtliga slag av yrkesskolbyggnader, till vilka statsbidrag skall kunna utgå. Jag föreslår alltså att enhetsprismetoden, i den utformning och med de undantag som jag förordat beträffande skolbyggnader inom det allmänna skolväsendet, skall gälla som maximeringsregel vid sidan av i övrigt för varje slag av yrkesskolbyggnader gällande bestämmelser om beräkning av bidragsunderlagets storlek för nybyggnad och tillbyggnad samt för inventarier och inredning.

Vad jag nu förordat får i första hand tillämpning beträffande sådana byggnadsföretag för yrkesskolor, till vilka redan nu statsbidrag kan utgå, alltså för centrala verkstadsskolor och sjömansskolor. I avseende å dessa skolor kommer maximeringsregeln närmast att tjäna som en precisering av gällande statsbidragskungörelsens föreskrift om att bidragsunderlaget skall utgöras av de kostnader som befinnes »skaliga». I övrigt räknar jag icke nu med någon ändring av grunderna för engångsbidrag till centrala verkstadsskolor.

Vad i övrigt gäller överstyrelsens förslag anser jag mig böra förorda, att bestämmelserna om bidrag till engångskostnader för centrala verkstadsskolor göres tillämpliga beträffande andra centrala yrkesskolor för vilka ett eller flera landsting är huvudman. Detta innebär, att också statsbidraget till den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel blir enhetligt för alla centrala yrkesskolor med nyss nämnd huvudman.

Jag ansluter mig vidare till överstyrelsens förslag, att, om Kungl. Maj:t så bestämmer, även sådan central yrkesskola, som har annan kommun än landstingskommun såsom huvudman, skall kunna få statsbidrag till engångskostnader enligt bestämmelserna för dylikt bidrag till central verk-

stadsskola. I likhet med överstyrelsen syftar jag härvid i första hand på sjömansskolor — för vilka denna princip för övrigt redan gäller — och på sådana skolor som de kommunala tekniska skolorna i Hässleholm, Katrineholm och Örnsköldsvik.

I fråga om statsbidrag till kostnaderna för anskaffande av lokaler för lokala yrkesskolor och sådana centrala yrkesskolor, som icke skall åtnjuta bidrag enligt de för centrala verkstadsskolor gällande grunderna, föreslår jag, att bestämmelserna om bidrag till byggnadsarbeten för det allmänna skolväsendet skall äga motsvarande tillämpning, dock med den skillnaden att enhetsprismetoden, såsom jag nyss framhållit, endast skall tillämpas för maximering av bidragsunderlaget. Detta skall alltså i första hand utgöras av de beräknade verkliga kostnaderna för lokaler samt inventarier och inredning.

I fråga om nuvarande bestämmelser rörande bidrag till den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid lokal yrkesskola eller därmed jämställd central yrkesskola räknar jag icke med någon ändring.

Även inom yrkesskolväsendet torde behov av provisoriska skollokaler kunna uppstå. Jag förordar därför, att i detta hänseende samma bestämmelser, som jag i det föregående föreslagit med avseende å det allmänna skolväsendet, blir tillämpliga för de kommunala yrkesskolorna. Anledning att i förevarande avseende göra någon skillnad mellan centrala och lokala skolor torde icke föreligga.

Vad gäller de enskilda yrkesskolorna har jag, ehuru dessa skolor är av stor betydelse för yrkesutbildningen, med hänsyn till de ytterligt skiftande förhållanden som råder beträffande skolornas huvudmannaskap icke ansett mig böra tillstyrka överstyrelsens förslag, att statsbidrag till lokalanskaffning skall kunna utgå enligt i författning givna bestämmelser. Såsom statskontoret och riksräkenskapsverket föreslagit, torde det få bero på riksdagens beslut i varje särskilt fall om staten skall lämna bidrag till kostnader för anskaffande av lokaler för enskilda yrkesskolor.

För närvarande utgår statsbidrag till kostnader för anskaffande av lokaler för elevhem samt till inredning och inventarier för sådana lokaler endast då fråga är om elevhem vid central verkstadsskola och sjömansskola. Under framhållande av att elevhem som supplement till skolorna i många fall blir nödvändiga, om den tänkta yrkesskolorganisationen skall kunna genomföras, föreslår överstyrelsen, att byggnadsbidrag skall kunna utgå till elevhem även i andra fall än då det gäller central verkstadsskola. Efter att ha övervägt olika former för statsbidragsberäkningen har överstyrelsen, med hänsyn till att bidrag till elevhemmen inom yrkesskolväsendet bör utgå enligt ensartade grunder, funnit sig böra föreslå, att bidrag skall utgå enligt de för elevhem vid central verkstadsskola nu gällande reglerna.

Jag delar överstyrelsens uppfattning om nödvändigheten av att statsbidrag skall kunna utgå till kostnaderna för elevhem vid yrkesskolor i större utsträckning än som nu är fallet och föreslår, att bidragsmöjligheterna utsträcker till att gälla elevhem vid samtliga slag av centrala och lokala yrkesskolor. Bidrag bör, såsom överstyrelsen förordat, tills vidare

utgå enligt nuvarande regler för bidrag till elevhem vid central verkstads-skola. Jag vill emellertid framhålla, att den utredning angående beräkning av bidragsunderlag och angående enhetlig bidragsprocent för elevhem, som jag i det föregående uttalat mig för, bör omfatta även elevhemmen inom yrkesskolorganisationen.

Överstyrelsen har slutligen hemställt att de föreslagna nya statsbidragsbestämmelserna skall gälla retroaktivt och kunna tillämpas på byggnadsföretag, som påbörjats tidigast den 1 juli 1954. En dylik anordning kan jag icke biträda utan föreslår, att de här förordade statsbidragsgrunderna rörande lokaler för yrkesskolväsendet skall gälla från och med den 1 juli 1957.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning meddela närmare bestämmelser i de nu behandlade frågorna i huvudsaklig överensstämmelse med de av mig förordade riktlinjerna.

Motioner

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena hänvisas till motionerna I: 123, I: 474, II: 39, II: 327, II: 444, II: 447 och II: 599.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande av *skolöverstyrelsen* över det i motionerna I: 36 och II: 39 framställda yrkandet om ändring i villkoren för byggnadsbidrag till kommunala högre skolor samt ett i samma motioner gjort yrkande om ersättning till högre kommunala skolor för bortfall av terminsavgifterna. Sistnämnda yrkande kommer utskottet att behandla i det följande i samband med anslagsberäkningar för budgetåret 1957/58. Utskottet har vidare i vederbörlig ordning inhämtat *dels* yttrande av *skolöverstyrelsen* över de i motionerna I: 284 och II: 327 framställda yrkandena rörande statsbidrag för inredande av verkstadslokaler vid folkskolor och rörande gymnastikanläggningar, *dels* yttrande över motionerna I: 362 och II: 444 angående rätt för elever vid de frivilliga påbyggnadsklasserna i folkskolan till fria skolskjutsar och inackorderingsbidrag av *skolöverstyrelsen* och *statskontoret*.

Skolöverstyrelsen har i sitt yttrande över *motionerna I: 36* och *II: 39* anfört följande.

Överstyrelsen erinrar om att enligt gällande stadgar undervisningen vid de högre kommunala skolorna, d. v. s. kommunala flickskolor, kommunala realskolor och praktiska realskolor, principiellt är avgiftsfri. Terminsavgifter får upptagas endast om detta »på grund av särskilda undantagsförhållanden» medgivits.

I realskoleutredningens betänkande om realskolan under övergångstiden (SOU 1956: 53) framhölls (sid. 372), att terminsavgifterna icke spelar någon större roll i nämnda skolformers ekonomi. Utredningen föreslog därför, att alla medgivanden att upptaga terminsavgifter vid dessa skolor skulle återkallas från tidpunkt, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

I samband härmed anförde utredningen följande (sid. 373): »I ett mindre antal fall skulle emellertid borttagandet av terminsavgifterna, åtminstone om det sker i ett slag, kunna medföra en avsevärd påfrestning för kommunens ekonomi. Vi anser oss inte behöva räkna med att allvarliga svårigheter skall uppstå för någon av de kommuner, som står som huvudmän för kommunala flickskolor eller praktiska realskolor. Däremot kan det behövas undantag för vissa kommuner med förhållandevis lågt skatteunderlag, vilka står som huvudmän för kommunala realskolor.

Vi har i det föregående räknat med eventualiteten, att en och annan av de kommuner, som begåvats med allmänna läroverken, icke befinnes villig att ikläda sig vidgade förpliktelser i och för avskaffande av terminsavgifterna. Så länge sådana undantag finns bland de allmänna läroverken, synes det icke vara alltför mycket att erinra mot att även enstaka kommuner med kommunal realskola erhåller Kungl. Maj:ts medgivande att under några år fortsätta att upptaga terminsavgifter. Vi förutsätter dock, att Kungl. Maj:t vid prövningen av ansökningar om sådan dispens förfar restriktivt såväl i avseende på antalet beviljade ansökningar som i avseende på storleken av de avgifter, som skulle få upptagas. Självfallet bör beviljat undantag upphöra, om kommunen tilldelas byggnadsbidrag för sin skola.»

Enligt propositionen 1956: 123 (sid. 154) har styrelsen för svenska landskommunernas förbund förklarat sig icke hysa några betänkligheter mot slopandet av terminsavgifterna vid de högre kommunala skolorna, vilka avgifter enligt styrelsens mening icke längre har någon nämnvärd kommunalekonomisk betydelse.

I propositionen erinrade departementschefen om realskoleutredningens förslag, att de gjorda medgivandena att upptaga terminsavgifter återkallas, och anförde: »Jag är av samma mening och kommer, därest icke riksdagen uttalar någon annan mening, att föreslå Kungl. Maj:t att återkalla de gjorda medgivandena med utgången av budgetåret 1956/57. Realskoleutredningen har ifrågasatt, huruvida icke i undantagsfall förlängt tillstånd att upptaga terminsavgifter bör kunna ifrågakomma för kommun, som upprätthåller kommunal realskola. Jag kan icke ställa mig principiellt helt avvisande till någon kortare tids förlängning av tillståndet på grund av alldeles särskilda undantagsförhållanden men anser det mindre troligt, att en dylik förlängning i praktiken skall behöva förekomma.»

Sedan riksdagen beslutat i enlighet med departementschefens förslag, har i stadgarna för de högre kommunala skolorna förekommande bestämmelser om undantag från principen om avgiftsfri undervisning utslutits med tillämpning fr. o. m. den 1 juli 1957 (SFS 1956: 440—442). I fråga om kommunala realskolor har dock i kungörelsen 1956: 442 gjorts följande tillägg: »dock att vid kommunal realskola, där lärjungeavgifter med stöd av bestämmelse i skolans reglemente upptagas under läsåret 1956/57, dylika avgifter må även därefter kunna förekomma, såvitt Kungl. Maj:t med hänsyn till särskilda undantagsförhållanden finner skäl det medgiva.»

Med anledning av vad som anförts i motionerna vill överstyrelsen särskilt understryka realskoleutredningens uttalande, att beviljat undantag från principen om avgiftsfri undervisning vid kommunal realskola självfallet bör upphöra, om kommunen tilldelas byggnadsbidrag för sin skola, även om att styrelsen för svenska landskommunernas förbund uttalat, att terminsavgifterna icke längre hade någon nämnvärd kommunalekonomisk betydelse.

De omständigheter, som åberopas i motionerna, synes ha blivit beaktade vid 1956 års riksdags beslut med anledning av propositionen nr 123 angående skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande. Såvitt överstyrelsen kan finna, har i motionerna icke anförts några nya omständigheter, som skulle kunna motivera ett förändrat ståndpunktstagande av riksdagen.

På grund av vad sålunda anförts finner överstyrelsen icke skäl tillstyrka bifall till motionerna.

I sitt yttrande över angivna yrkanden i *motionerna I: 284* och *II: 327* har *skolöverstyrelsen* anfört följande.

Enligt kungörelse 1945: 882 angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet utgår statsbidrag till kostnader för anskaffande av skollokaler, som överstyrelsen förklarar erforderliga således även för skolverkstäder.

Överstyrelsen får vidare erinra om att sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område i sitt den 13 december 1956 avgivna betänkande föreslagit, att statsbidrag skall utgå även för anskaffande av den första uppsättningen inventarier till skolverkstad för folkskolan.

Beträffande frågan om underlättande av möjligheterna för uppförande av gymnastikbyggnader kan överstyrelsen framhålla, att under år 1956, då folkskolans byggnadskvot utgjorde 152 miljoner kronor, gymnastiklokaler- nas andel uppgick till omkring 23 miljoner kronor eller cirka 15 procent. Härav belöpte omkring en fjärdedel på äldre ofullbordade byggnadsföretag.

Under senare år har ett förhållandevis stort antal gymnastiklokaler uppförts för folkskolorna. Under år 1956 har sålunda statsbidrag erhållits till omkring 100 nya gymnastiksalar. I allmänhet uppföres nu nya skolanläggningar i sin helhet utan beskränning. Undantag förekommer bland annat beträffande Stockholms stad, då den för staden disponibla kvoten ej alltid förslår till fullständiga anläggningar, samt beträffande mindre skolor av B-form, där dock antalet gymnastiklektioner är förhållandevis ringa och skoldistriktet alltmer planerar kombinerade lokaler, t. ex. gymnastikrum-matsal.

Ett stort antal ofullbordade byggnadsföretag har utförts under åren 1942—1952. Det är angeläget, att antalet ej ökas genom beskränning av de nya byggnadsföretag, som framdeles utföres, bland annat med hänsyn till de ökande kostnader, som byggande i etapper medför.

Av de kvarstående äldre gymnastiksalsetapperna har blott ett begränsat antal fått utföras varje år. Då skolbyggnadskvoten är mycket knapp, måste en jämförelse göras mellan olika byggnadsförslag. De flesta skoldistrikt, som har att välja mellan att antingen komplettera en befintlig anläggning med gymnastiklokaler eller att uppföra en ny byggnad med klassrum för annan skola, torde i nuvarande läge föredraga sistnämnda alternativ.

Överstyrelsen har under hösten 1956 efterhört folkskolinspektörernas uppfattning angående i vilken omfattning de kvarstående etapperna — det är för övrigt ej alltid fråga enbart om gymnastiklokaler — borde uppföras under den närmaste tiden. I förhållandevis stor utsträckning anser inspektörerna att etappbyggena ej bör få komma före övriga angelägna byggen. En folkskolinspektör framhåller för sin del, att gymnastiksalsetapperna endast vid mycket stora skolor bör komma i förgrunden, enär de då, genom

att dupliceringsmöjligheterna ökas, kan bidra till att lätta lokalbristen i övrigt.

Det synes alltså knappast vara möjligt att öka antalet av de gymnastiksalsetapper, som nu årligen får fullföljas, om ej skolbyggnadskvoten avsevärt höjes. En höjning av skolbyggnadskvoten framstår såsom ett mycket angeläget önskemål.

Av de avgivna remissvaren över *motionerna I: 362* och *II: 444* inhämtas bland annat följande.

Skolöverstyrelsen erinrar om att kungörelserna den 30 juni 1947 (nr 346) angående statsbidrag för anordnande av skolskjutsar åt skolpliktiga barn och den 17 juni 1943 (nr 538) angående statsbidrag för inackordering av skolbarn i skolhem eller enskilda hem är tillämpliga beträffande skolpliktiga barn, som fullgör obligatorisk skolgång i folkskola eller — under viss förutsättning — fortsättningsskola. Kostnaderna för anordningar, som kommer till stånd enligt nämnda kungörelser, ankommer helt på stat och kommun. Att anordningarna således principiellt är kostnadsfria för barnen och deras målsmän har sin motivering just däri, att det här är fråga om *obligatorisk* skolgång. Med denna motivering är det oförenligt att utvidga tillämpningsområdet för ovanstående kungörelser till att omfatta jämväl anordningar för elever i folkskolans frivilliga klasser (högre avdelningen). De i propositionen nr 122 föreslagna nya bestämmelserna är lika litet som de nuvarande tillämpliga på elever i folkskolans högre avdelning.

Elever i folkskolans högre avdelning är även uteslutna från möjligheten att erhålla bidrag till kostnader för skolfärder och inackordering (studiebidrag) enligt kungörelsen den 5 juni 1953 (nr 530) angående statlig studiehjälp åt elever vid vissa läroanstalter, vars tillämpning faller inom studiehjälpnsnämndens verksamhetsområde.

Av ovan anförda skäl anser överstyrelsen det icke böra ifrågakomma, att den obligatoriska folkskolans statsbidragsbestämmelser om skolskjutsar och inackordering utsträckas att gälla även högre avdelningens elever. Det naturliga synes här vara att i de särskilda fallen avvakta införandet av obligatorisk undervisning i ifrågavarande klasser, varigenom de avsedda statsbidragsbestämmelserna automatiskt blir tillämpliga.

Enligt överstyrelsens mening kunde hellre övervägas, att elever i folkskolans högre avdelning finge ifrågakomma till studiehjälp enligt 4 kap. kungörelsen 1953: 530. Härvid är att märka, att folkskolans högre avdelning var upptagen bland de läroanstalter, åt vilkas elever stipendier kunde utgå enligt 1 kap. kungörelsen 1946: 552, som föregick den nuvarande kungörelsen 1953: 530. Bestämmelserna i sistnämnda kungörelse har tillkommit på grundval av ett av dåvarande studielänenämnden framlagt förslag till ändrade statsbidragsgrunder beträffande den statliga studiehjälp. Med motivering som framgår av referat i propositionen 1952: 220 sid. 23 f. ansåg nämnden icke skäl föreligga, att eleverna i folkskolans frivilliga högre avdelningar i fortsättningen skulle erhålla sådan studiehjälp. För egen del anser överstyrelsen dock övervägande skäl tala för att studiehjälp skall kunna utgå även åt den elevkategori, varom är fråga. Det gäller här ungdom, som efter avslutad obligatorisk skolgång utnyttjar en möjlighet till fortsatt undervisning inom det allmänna skolväsendets ram, på en del orter den enda möjlighet till dylik undervisning, som står till buds. Även om studie-

tiden för högre avdelningens elever är förhållandevis kort, synes det överstyrelsen dock obilligt och för elevrekryteringen hindersamt, att dessa elever och deras målsmän helt går miste om den ekonomiska lättnad, som genom studiehjälpen i största utsträckning erbjudes annan studerande ungdom i motsvarande åldersklasser.

På grund av det anförda vill överstyrelsen förorda, att möjlighet att erhålla studiehjälp återinföres för elever i folkskolans högre avdelning.

Statskontoret har anfört bland annat följande.

Gällande bestämmelser rörande den statliga bidragsgivningen för anordnandet av skolskjutsar och för inackordering av skolbarn (kung. 346/1947 respektive 538/1943) avse uttryckligen endast skolpliktiga barn.

Det antal folkskoleelever, vilka såsom icke-skolpliktiga äro uteslutna från tillämpningen för ifrågavarande statsbidragsregler torde knappast vara mera betydande. Såsom framgår av de uppgifter, vilka redovisats av skolöverstyrelsens planeringskommitté för de stora årskullarna i dess år 1955 framlagda betänkande, förekomma nämligen frivilliga folkskoleklasser huvudsakligen i större tätorter (se »Skolan och de stora årskullarna», bil. III: 3, sid. 277). Med hänsyn till den begränsade betydelse, som skolskjuts- och inackorderingsverksamheten således kan antagas hava för eleverna i de frivilliga klasserna, kan ifrågasättas, om tillräckliga skäl föreligga för genomförandet av den i motionerna ifrågasatta utvidgningen av statsbidragssystemet. I detta sammanhang må för övrigt framhållas, att införandet av ett frivilligt åttonde skolår stundom torde, såsom skolöverstyrelsens nyssnämnda planeringskommitté uttalat, endast utgöra ett övergångsstadium, innan en motsvarande utökning av skolpliktstiden, exempelvis på grund av förbättrad lokaltillgång, kan genomföras. Fullföljandet av föreliggande planer för det obligatoriska skolväsendets förstärkning komma i dylika fall att innebära en naturlig lösning av den i motionerna behandlade statsbidragsfrågan.

Därest åtgärder i motionernas syfte i allt fall skulle finnas påkallade, torde en jämkning av ovanberörda statsbidragsregler få övervägas. En tillämpning beträffande nu ifrågavarande elevkategori av de i motionerna antydda bestämmelserna i kungörelsen 530/1953 angående statlig studiehjälp åt elever vid vissa läroanstalter anser statskontoret däremot icke böra ifrågakomma.

Utskottet

De av Kungl. Maj:t i förevarande proposition framlagda olika förslagen avser dels vissa driftbidrag inom det allmänna skolväsendet — bidrag till skolskjuts- och inackorderingsverksamhet och till försöksverksamhet på enhetsskolans högstadium — dels ock anläggningsbidrag inom det allmänna skolväsendet och yrkesskolväsendet. I de delar, som rör driftbidragen, utgör Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag ett komplement till den av riksdagen tidigare i år behandlade propositionen nr 112 angående grunder för en förenklad statsbidragsgivning, avseende driftbidragen till primärkommunerna.

Omläggningen av den nuvarande statsbidragsgivningen till skolskjuts-

och inackorderingsverksamheten i folk- och fortsättningsskolan och till försöksverksamheten på enhetsskolans högstadium föreslås träda i kraft den 1 juli 1958, d. v. s. samtidigt med de i propositionen nr 112 framlagda förslagen. De förordade ändrade grunderna för statsbidrag till anläggningskostnader föreslås dels inom det allmänna skolväsendet skola beträffande permanenta skollokaler tillämpas i fråga om byggnadsföretag, rörande vilket ansökan om statsbidrag ingivits till statlig myndighet efter utgången av februari 1957, samt beträffande provisoriska skollokaler från och med redovisningsåret 1957/58, dels ock inom yrkesskolväsendet, avseende centrala och lokala yrkesskolor, tillämpas från och med nyssnämnda redovisningsår.

Utskottet kommer i det följande att huvudsakligen endast behandla sådana frågor, beträffande vilka utskottet funnit anledning till erinringar eller uttalanden eller i vilka jämväl motionsvis framställda yrkanden föreligger till prövning.

Departementschefens förslag om ändrade grunder för statsbidrag till skolskjutsverksamheten i folkskolan har utskottet funnit sig böra biträda. Detta innebär i huvudsak att utskottet i likhet med departementschefen anser, att enda villkoret för statsbidrag till kostnaderna för skolskjutsar bör vara, att skolvägen är lång och besvärlig, att den nu gällande ovillkorliga föreskriften om anbudsförfarande, då avtal om skjutsning på entreprenad skall träffas, bör upphävas samt att såsom förutsättning för statsbidrag bör som huvudregel gälla, att bidrag till skolskjuts skall utgå för elever i klass 1—3 med minst 3 kilometers skolväg och för elever i högre klasser med minst 4 kilometers skolväg.

Statsbidrag till egentliga skolskjutsar utgår nu i princip med 80 procent av skoldistriktets verkliga kostnader för skjutsarna. I vad gäller skolskjutsar med reguljära trafikmedel har icke ifrågasatts någon ändring på denna punkt. Däremot har allmänna statsbidragsutredningen uttalat sig för en generaliserande beräkning av statsbidraget till skolskjutsar med särskilt insatta fordon av innebörd att bidraget till alla skoldistrikt skulle utgå med visst belopp per barn och skjuts. De av skolöverstyrelsen tillsatta sakkunniga har påtalat, att en på detta sätt utformad beräkningsmetod medför att skillnaden mellan statsbidragen för långa och korta skjutsar blir densamma, oberoende av hur många barn som medföljer skjutsen samt att statsbidraget för de långa skjutsarna kommer att bli lågt jämfört med statsbidraget för de korta. Enligt de sakkunnigas förslag borde därför ifrågavarande statsbidrag utgå med, förutom ett visst belopp per körkilometer, ett med hänsyn till körsträckans längd differentierat bidragsbelopp per barn.

Departementschefen har på anförda skäl förklarat sig icke vara beredd att utan kompletterande utredning taga ställning till frågan om generaliserande grunder för beräkning av statsbidraget till särskilt insatta fordon.

Det synes utskottet uppenbart, att en förenkling av det nuvarande statsbidragssystemet bör eftersträvas och utskottet anser i likhet med departementschefen att en kompletterande utredning bör komma till stånd. I anledning av departementschefens uttalande, att de av allmänna statsbidragsutredningen och de sakkunniga föreslagna systemen för beräkning av statsbidrag till kostnader för särskilt insatta skolskjutsar i princip vore godtagbara, vill utskottet emellertid för sin del särskilt understryka, att det vid utredningsarbetet är nödvändigt att söka ernå en sådan lösning av frågan, att statsbidraget kommer att på lämpligt sätt anknyta till de faktiska kostnaderna, i den mån dessa kan anses motsvara skäligen eller normala skjutskostnader.

Enligt gällande skolskjutskungörelse kan ersättning till kostnader för självskjuts utgå endast till lärjungar i folkskolans sjunde eller högre klasser. Statsbidragssakkunnigas förslag avser en vidgad rätt till ersättning för självskjuts, benämnd skolvägsersättning. Sådan ersättning borde enligt de sakkunniga utgå oberoende av vilken klass eleven tillhör och oberoende av färd sätt, men under förutsättning att elevens skolväg vore av viss längd och att egentlig skolskjuts ej anordnats på vägsträckan. Detta förslag har departementschefen icke ansett sig kunna biträda och ej heller har departementschefen varit beredd föreslå, att de nuvarande bestämmelserna om ersättning till kostnader för självskjuts utsträcker till att gälla för elever i den obligatoriska skolans alla klasser.

Enligt utskottets mening talar vissa skäl för de sakkunnigas förslag om införande av skolvägsersättning och i vart fall finner utskottet det av rättviseskäl motiverat, att de nuvarande bestämmelserna angående ersättning till kostnader för självskjuts utsträcker till att jämväl omfatta elever i klasserna 1—6. Utskottet förutsätter därför att Kungl. Maj:t tager omförmälda spörsmål under förnyad prövning och för riksdagen framlägger de förslag i ämnet, som därvid kan befinnas möjliga.

Beträffande statsbidrag till kostnader för inackordering av skolbarn i enskilda hem eller skolhem har departementschefen föreslagit, bland annat, att statsbidraget till alla skoldistrikt skall utgå med samma belopp, 3 kronor, per elev och inackorderingsdag.

Statsbidrag för inackordering i enskilda hem — bidrag utgår nu med 80 procent av skoldistriktets verkliga kostnader — utgick läsåret 1954/55 i medeltal med 2 kronor 94 öre per barn och inackorderingsdag. En generaliserande omräkning av statsbidraget efter ett enhetligt belopp av 3 kronor skulle alltså icke innebära någon minskning av statsbidragsgivningen totalt sett vid ett i förhållande till läsåret 1954/55 oförändrat kostnadsläge. Emellertid har den allmänna kostnadsnivån stigit sedan nyssnämnda läsåret och därtill kommer att inackorderingskostnaderna uppvisar stora lokala variationer. Ett enhetligt belopp av 3 kronor skulle därför i åtskilliga fall

medföra ett försämrat statsbidrag. Mot bakgrunden härav har utskottet funnit sig böra förorda, att bidrag till kostnaderna för inackordering i enskilda hem skall utgå med 3 kronor 25 öre per elev och inackorderingsdag. Däremot tillstyrker utskottet bifall till departementschefens förslag att statsbidraget till inackordering i skolhem skall fastställas till 3 kronor per elev och inackorderingsdag. De för närvarande till detta ändamål utgående statsbidragsbeloppen utgör 2 kronor 40 öre om barnbespisning ej är anordnad vid skolan samt eljest 2 kronor. Utskottet förutsätter givetvis att de nu tillstyrkta statsbidragsbeloppen fortlöpande anpassas till förändringarna i inackorderingskostnaderna. Vad departementschefen i detta sammanhang i övrigt föreslagit har inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Statsbidrag till sådana skolskjuts- och inackorderingskostnader, som är en direkt följd av centraliseringen av *f o r t s ä t t n i n g s s k o l v ä s e n d e t* i ett distrikt, utgår nu enligt andra grunder än till kostnaderna för skjutsning och inackordering av elever i folkskolan. I syfte att åstadkomma större enhetlighet i bidragstilldelningen föreslår departementschefen, att bidrag till skolskjutsar och inackordering skall utgå efter samma grunder för fortsättningsskolans elever som för folkskolans. Utskottet biträder detta förslag, varigenom såväl en väsentlig förenkling vinnes i statsbidragssystemet som en förbättring erhålles i de yttre förutsättningarna för fortsättningsskolverksamheten framförallt på landsbygden.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft de i anslutning till statsverkspropositionen väckta likalydande motionerna I: 362 och II: 444, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att elever vid de frivilliga påbyggnadsklasserna i folkskolan erhålla likartade möjligheter till fria skolskjutsar och inackorderingsbidrag som elever vid folkskolor eller vid realskolor och vissa andra läroanstalter.

Utskottet får erinra om att gällande bestämmelser om statsbidrag till anordnande av skolskjutsar och för inackordering av skolbarn endast avser skolpliktiga barn, som fullgör obligatorisk skolgång i folkskola eller fortsättningsskola. Någon ändring på denna punkt har icke ifrågasatts i Kungl. Maj:ts föreliggande förslag. Elever i folkskolans frivilliga klasser (högre avdelningen) är även uteslutna från möjligheterna att erhålla bidrag till kostnader för skolfärder och inackordering (studiebidrag) enligt kungörelsen den 5 juni 1953 angående statlig studiehjälp åt elever vid vissa läroanstalter.

Ifrågavarande elevkategori intager sålunda nu en särställning i förhållande till annan studerande ungdom i motsvarande åldersklasser. En ändring härutinnan är enligt utskottets mening av billighetsskäl motiverad. Emellertid är utskottet icke berett att utan en närmare undersökning av därmed sammanhängande problem uttala sig om huru denna fråga lämpligast bör lösas. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att låta under-

söka förutsättningarna för att bereda elever i folkskolans högre avdelning förmåner av ovan angivet slag. Utskottet, som förväntar att Kungl. Maj:t därefter för riksdagen framlägger förslag i ämnet, förordar att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet sålunda anfört.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om statsbidragsgivningen till försöksverksamheten på enhetsskolans högstadium har icke givit utskottet anledning till erinran. Förslaget i denna del innebär bland annat, att samma generaliserande metod för beräkning av bidragsunderlaget till lönekostnaderna för försöksskolornas högstadier skall komma till användning och samma avdragsbelopp per bidragsberättigande lärartjänst göras som i den av riksdagen numera bifallna propositionen nr 112 föreslagits för folkskoleväsendet i allmänhet. I syfte att kompensera försöksdistrikten för eljest inträffande bidragsförluster på grund av omläggningen av statsbidraget till lärarlönekostnaderna föreslås ett för samtliga skoldistrikt enhetligt försökskostnadsbidrag av 80 kronor per elev och år — bidraget skall liksom hittills beräknas efter antalet elever på högstadiet vid läsårets början — vilket belopp utskottet funnit väl avvägt.

Utskottet övergår härefter till att behandla Kungl. Maj:ts förevarande förslag i vad det avser statsbidrag till anläggningskostnader inom det allmänna skolväsendet och kommer härvid i första hand att uppehålla sig vid frågan om ändrade grunder för statsbidrag till permanenta skollokaler.

I enlighet med vad som förordats av allmänna statsbidragsutredningen och sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område föreslår departementschefen, att såsom huvudregel skall gälla, att bidragsunderlaget för statsbidrag till kostnaderna för nybyggnad och tillbyggnad av permanenta skollokaler bestämmas efter ett enhetspris per kvadratmeter nettogolvyta i stället för såsom nu på grundval av de i detalj beräknade kostnaderna.

Den förordade generaliserande metoden — den s. k. enhetsprismetoden — för bidragsunderlagets fastställande innebär enligt utskottets mening ostridigt en betydande förenkling av det administrativa arbetet med prövningen av statsbidragsärendena, och dess införande utgör ett naturligt led i de pågående strävandena att förenkla statsbidragsgivningen till kommunerna. En annan väsentlig fördel med enhetsprismetoden är att kommunerna redan vid sina preliminära överväganden rörande de ekonomiska förutsättningarna för ett byggnadsföretag i stort sett kan beräkna storleken av det blivande statsbidraget.

Då det är angeläget att en förenkling av statsbidragsberäkningen nu kommer till stånd och i varje fall för närvarande förutsättningar icke torde föreligga för tillämpning av någon lämpligare metod, har utskottet funnit

sig böra godtaga den av departementschefen förordade enhetsprismetoden för bestämmande av bidragsunderlaget för nybyggnad och tillbyggnad av permanenta skollokaler. Utskottet återkommer i det följande till frågan om enhetsprisets storlek, men vill redan här framhålla, att det för metodens tillämpning är av avgörande betydelse att enhetspriset avväges på ett ur olika synpunkter riktigt sätt.

Därest för särskilda fall en beräkning av bidragsunderlaget på grundval av enhetsprismetoden skulle ge helt missvisande resultat bör enligt departementschefens förslag Kungl. Maj:t äga fastställa bidragsunderlaget med hänsyn till de beräknade verkliga kostnaderna för byggnadsföretaget. Utskottet, som ansluter sig till detta förslag, vill för sin del framhålla, att en dylik undantagsmöjlighet från huvudregeln är en förutsättning för enhetsprismetodens införande.

Utskottet delar vidare departementschefens uppfattning om att de beräknade verkliga kostnaderna alltjämt bör läggas till grund för bestämmande av bidragsunderlaget vid ombyggnad av samt utförande av ändrings- och reparationsarbeten å befintliga skollokaler.

Redan av det nu anförda följer, att utskottet avstyrker bifall till det i motionen II: 599 framställda förstahandsyrkandet, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag rörande ändring av grunderna för beräkning av bidragsunderlaget för permanenta skollokaler inom det allmänna skolväsendet liksom även till de båda likalydande motionerna I: 474 och II: 600, vilkas hemställan i sak synes överensstämma med nyssnämnda yrkande i motionen II: 599. För övrigt torde motionärernas kritiska inställning — såvitt utskottet kan finna — icke så mycket vara riktad mot enhetsprismetoden såsom sådan utan fastmera mot det i propositionen föreslagna enhetsbeloppet ävensom mot att åtgärder icke föreslagits i syfte att säkerställa bidragens värdebeständighet.

Med avseende å sistnämnda fråga avvisar departementschefen statsbidragsutredningens och statsbidragssakkunnigas förslag om enhetsbeloppets anknytning till byggnadsstyrelsens byggnadskostnadsindex. Utskottet får i anledning härav framhålla följande.

En fördel med den nuvarande metoden för bestämmande av bidragsunderlaget efter de verkliga kostnaderna är, att dettas storlek automatiskt följer den allmänna kostnadsutvecklingen i landet. En av penningvärdets förändring föranledd stegring av de faktiska kostnaderna medför sålunda också ökat bidragsunderlag. Bidraget är härutinnan värdebeständigt. För bevarande av denna värdebeständighet vid det nya systemet erfordras att enhetspriset anknytes till byggnadskostnadsindex. Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt skulle alltså medföra den väsentliga olägenheten, att statsbidragets realvärde successivt skulle minska vid en allmän kostnadsstegring. Visserligen föreligger den möjligheten, att successivt justera enhetsbeloppet i förhållande till den allmänna kostnadsutveckling-

en, men erfarenheten visar svårigheten att i praktiken få en dylik anpassning genomförd.

Vid den prövning utskottet ägnat förevarande spørsmål har utskottet för sin del funnit starkt vägande skäl tala för att säkra garantier för bidragets värdebeständighet redan från början tillskapas, varför utskottet i detta syfte — med bifall till motionen II: 599 i den del, varom här är fråga — förordar, att enhetsbeloppet på sätt allmänna statsbidragsutredningen och statsbidragssakkunniga föreslagit anknytes till byggnadsstyrelsens byggnadskostnadsindex. Av praktiska och administrativa skäl bör byggnadskostnadsindex per den 1 januari vara avgörande för bidragsunderlaget respektive kalenderår. För beaktande av lokala kostnadsvariationer bör såsom departementschefen förordat det av bostadsstyrelsen utarbetade ortsindexet med uteslutande av tomtkostnader tillämpas.

Innan utskottet går närmare in på frågan om enhetsbeloppets storlek vill utskottet erinra därom, att utskottet tidigare i skilda sammanhang framhållit angelägenheten av att skolbyggnadsverksamheten förbilligas och att största möjliga antal skollokaler utvinnes inom den för ändamålet bestämda byggnadskvoten. I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1954: 166 fann utskottet det vidare angeläget, att vid översynen av grunderna för statsbidraget till skolbyggnader statsbidragsbestämmelserna utformades så, att ett nedbringande av anläggningskostnaderna stimulerades.

Enhetsprismetoden torde fylla sistnämnda krav, därest enhetspriset avväges riktigt. Mot departementschefens uttalande, att beloppet bör vara avpassat så, att det ger ett bidragsunderlag, som motsvarar kostnaderna för en från ekonomiska synpunkter rationell skolanläggning, vilken samtidigt tillgodoser skäliga krav från undervisningssynpunkt, finns givetvis icke något att erinra. Det framstår därför som synnerligen angeläget att väsentligt ökade resurser ställes till förfogande för forskning inom det skolbyggnadstekniska området. Först härigenom kan, såsom departementschefen också framhållit, klarhet vinnas om hur en skolanläggning skall se ut och vad som genom byggnadstekniska och planlösningstekniska rationaliseringsåtgärder kan stå att vinna i besparingshänseende.

Vid angivna förhållande framstår det också för utskottet som självfallet, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på angelägenheten av att pågående utredningar om skolbyggandets ekonomi bedriver sitt arbete med största skyndsamhet. Därför saknas enligt utskottets mening anledning för riksdagen att såsom i motionen I: 123 påyrkats i skrivelse till Kungl. Maj:t särskilt framhålla vikten härav. Anmärkas må i detta sammanhang att skolöverstyrelsen efter samråd med statens nämnd för byggnadsforskning, statens byggnadsbesparingsutredning samt sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område den 11 oktober 1956 avlämnat särskild redogörelse för arbetet på rationalisering av skolbyggnadsverksamheten och därvid uppnådda resultat.

Så länge ett fullständigt utredningsmaterial ej framlagts är det uppenbarligen icke möjligt att med någon större grad av säkerhet bedöma huru stora besparingsmöjligheterna är. I såväl motionerna I: 474 och II: 600 som motionen II: 599 har också riktats den allvarliga invändningen mot departementschefens förslag, att en avsevärd nedpressning av bidragsunderlagen förordas utan att samtidigt anges på vad sätt en minskning av kostnaderna skall kunna komma till stånd. Denna motionärernas invändning har uppenbarligen fog för sig och kan enligt utskottets mening icke lämnas obeaktad vid enhetsprisets fastställande.

Räknat efter prisläget den 1 januari 1956 ansåg statsbidragsutredningen att enhetspriset borde bestämmas till 1 000 kronor per kvadratmeter nettogolvyta, vilket enligt utredningens beräkningar skulle innebära en nedpressning av bidragsunderlaget med cirka 6 procent under förutsättning dock, att — förutom särskilt bidrag till kostnaderna för inventarier till skolverkstäder — bidrag till övriga inventariiekostnader utginge med ett belopp av 30 kronor per kvadratmeter nettogolvyta. Statsbidragssakkunniga ansåg den sålunda föreslagna sänkningen av bidragsunderlaget med 6 procent icke vara fullt tillräcklig för syftet att åstadkomma en minskning av byggnadskostnaderna och förordade därför att enhetspriset anknöts till prisläget den 1 januari 1957 i stället för den 1 januari 1956 samt att det särskilda inventariebidraget om 30 kronor slopades. Den genomsnittliga sänkningen av bidragsunderlaget skulle då enligt statsbidragssakkunnigas under hösten 1956 gjorda beräkningar uppgå till cirka 10 procent.

Departementschefen föreslår att enhetspriset per kvadratmeter nettogolvyta bestämmas till 900 kronor och anknytes till prisläget den 1 januari 1957. Till kostnaderna för inventarier för skolverkstäder föreslås bidrag skola utgå på belopp, som bestämmas från fall till fall. Särskilt bidrag till övriga inventariiekostnader skall alltså ej utgå. Förslaget innebär enligt departementschefens i propositionen redovisade beräkningar att det genomsnittliga bidragsunderlaget för nybyggnad och tillbyggnad av permanenta skollokaler kommer att ligga cirka 19 procent under det nuvarande. I realiteten innebär emellertid departementschefens förslag en sänkning av de genomsnittliga bidragsunderlagen med cirka 24 procent på grund av att byggnadskostnadsindex — enligt numera tillgängliga uppgifter — år 1956 steg med 8,2 procent i stället för med av departementschefen uppskattade 3 procent.

Utskottet vill framhålla, att det icke — i varje fall för närvarande — synes möjligt att hålla de faktiska byggnadskostnaderna inom ett bidragsunderlag, begränsat på sätt ett godtagande av departementschefens inställning till frågan skulle innebära. Efter ingående prövning av förevarande fråga har utskottet funnit sig kunna acceptera ett enhetspris av 900 kronor, dock under förutsättning att detta pris anknytes till prisläget den 1 januari 1956 i stället för — enligt departementschefen — till den 1 januari

1957. Då utskottet i det föregående förordat, att enhetspriset skall anknyttas till byggnadskostnadsindex kommer de genomsnittliga bidragsunderlagen enligt utskottets ovannämnda förslag att — i förhållande till vad departementschefen förordat — höjas med det procenttal, varmed byggnadskostnadsindex stigit under år 1956 eller med 8,2 procent. Det i motionen II: 599 framställda andrahandsyrkandet har i den del det berör förevarande fråga härmed blivit i viss utsträckning tillgodosett.

Utskottet har icke funnit sig böra frångå departementschefens förslag om att de ändrade reglerna för bidragsunderlagens bestämmande skall tillämpas i fråga om varje statsbidragsärende, som ingivits till statlig myndighet efter februari månads utgång 1957.

I de i anslutning till statsverkspropositionen väckta motionerna I: 361 och II: 447 har yrkats, såvitt här är i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att Kungl. Maj:t vid fastställande av bidragsunderlag för byggnader inom det allmänna skolväsendet iakttaga sträng återhållsamhet. Då syftet med detta yrkande blivit tillgodosett genom Kungl. Maj:ts nu avhandlade förslag, torde ifrågavarande motionsyrkande icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet måste med beklagande konstatera att det allmänna skolväsendets utrymme i tillståndsbudgeten för skolbyggnadsändamål för innevarande år beräknas minska med 10 miljoner kronor. Visserligen har klassrumpaviljongerna nu undantagits från byggnadsregleringen, men fördelarna härav uppväges i den mån samtidigt det kvoterade antalet klassrum och andra skollokaler minskas. Med hänsyn till det utomordentligt stora lokalbehovet vill utskottet framhålla vikten av att det allmänna skolväsendets nybyggnadsbehov tillgodoses i betydligt större utsträckning än för närvarande. Därest redan under innevarande år en större total investeringsverksamhet skulle bli möjlig eller en regional eller lokal omfördelning inom den totala byggnadskvoten skulle visa sig påkallad eller önskvärd, är det enligt utskottets mening i högsta grad angeläget, att därvid tillvaratages alla möjligheter till ökat utrymme för investeringar för det allmänna skolväsendet.

I anslutning härtill har utskottet till behandling förehaft de i motionerna I: 284 och II: 327 under b) och c) framställda yrkandena, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte dels hemställa om åtgärder i syfte att underlätta uppförande av gymnastikanläggningar vid skolor, uppförda under tiden 1942—1952, dels ock framhålla vikten av att en mindre restriktiv praxis anlägges från och med budgetåret 1958/59 i fråga om tillståndsgivning till gymnastikanläggningar vid för folkskolan aktuella skolbyggen. Skolöverstyrelsen har i sitt i det föregående redovisade remissyttrande framhållit, att det knappast är möjligt att öka antalet av de gymnastik-etapper, som nu årligen får fullföljas, om ej skolbyggnadskvoten avsevärt höjes. Mot bakgrunden härav torde förutnämnda motionsyrkanden icke

böra föranleda annan riksdagens åtgärd, än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet anfört rörande tillgodoseendet av det allmänna skolväsendets byggnadsbehov.

Departementschefen har — såsom i det föregående angivits — i fråga om statsbidrag till inventarienkostnader för permanenta skollokaler förordnat, att särskilt bidrag skall utgå till kostnaderna för inventarier till skolverkstäder. Bidraget föreslås skola utgå på belopp som efter prövning av Kungl. Maj:t bestämmes från fall till fall. Utskottet tillstyrker bifall till departementschefens förevarande förslag. Det i motionerna I: 284 och II: 327 framställda yrkandet i förevarande hänseende torde härigenom hava blivit tillgodosett.

Utskottet har intet att erinra mot de förordade ändrade grunderna för statsbidrag till provisoriska skollokaler och tillstyrker följaktligen Kungl. Maj:ts förslag härutinnan.

I motionerna I: 36 och II: 39 har hemställts, såvitt här är i fråga, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i villkoren för kommunerna att utfå byggnadsbidrag till kommunala högre skolor att beslut om terminsavgifternas borttagande icke behöver föreligga. Då ifrågakvarande spörsmål prövats så sent som vid 1956 års riksdag och sedermera något nytt icke tillkommit i ärendet, avstyrker utskottet bifall till nämnda yrkande.

De i den förut omförmälda motionen I: 123 framlagda synpunkterna och framställda yrkandena — såvitt de icke ovan behandlats av utskottet — torde icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande yrkesskolväsendet föreslås i huvudsak att statsbidrag till byggnader för vissa centrala yrkesskolor — i princip de för vilka ett eller flera landsting är huvudman — skall utgå enligt nu för centrala verkstadsskolor gällande grunder. Statsbidrag till byggnader för övriga centrala yrkesskolor och för lokala yrkesskolor skall utgå enligt i huvudsak samma grunder som för bidrag till skollokaler för det allmänna skolväsendet; bidragsunderlaget skall dock i regel beräknas på de verkliga kostnaderna. Enhetsprismetoden, i den utformning och med de undantag som av departementschefen förordats beträffande skolbyggnader inom det allmänna skolväsendet, föreslås skola gälla som maximeringsregel vid sidan av i övrigt för varje slag av yrkesskolbyggnader gällande bestämmelser om beräkning av bidragsunderlagets storlek för nybyggnad och tillbyggnad samt för inventarier och inredning. De nya statsbidragsbestämmelserna föreslås skola tillämpas på byggnadsföretag, som påbörjats tidigast den 1 juli 1957.

Departementschefens förslag innebär alltså bland annat införande av byggnadsbidrag för lokala yrkesskolor och sådana centrala yrkesskolor, som

för närvarande ej är berättigade till dylikt bidrag. Utskottet hälsar detta förslag, genom vilket ett sedan länge aktuellt önskemål blir tillgodosett, med stor tillfredsställelse. Mot den av departementschefen förordade maximeringsregeln för bidragsunderlagens bestämmande har utskottet intet att erinra. Utskottet vill framhålla, att av maximeringsregelns avfattning automatiskt följer att enhetspriset om 900 kronor per kvadratmeter nettogolv-yta vid bifall till vad utskottet ovan förordat beträffande statsbidrag till byggnader inom det allmänna skolväsendet även i vad avser yrkesskolväsendet anknytes till prisläget den 1 januari 1956 samt blir såväl ortsinde-reglerat som byggnadskostnadsindexreglerat. Ej heller de av departementschefen i övrigt förordade grunderna för statsbidrag till engångskostnader för centrala och lokala yrkesskolor har givit utskottet anledning till erinran. Utskottet tillstyrker likaledes departementschefens förslag om att de förordade statsbidragsgrunderna skall avse byggnadsföretag som påbörjats tidigast den 1 juli 1957.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. beträffande driftbidrag inom skolväsendet

a) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, godkänna av utskottet förordade ändrade grunder för statsbidrag till skolskjuts- och inackorderingsverksamheten i folk- och fortsättningskolan, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1958/59;

b) att motionerna I: 362 och II: 444 icke må till annan åtgärd föranleda än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet i anledning av motionerna anförts;

c) att riksdagen må godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 15 mars 1957 förordade ändrade grunder för vissa statsbidrag till verksamheten på försöksskolornas högstadier, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1958/59;

II. beträffande anläggningsbidrag inom det allmänna skolväsendet

a) att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 599 samt med avslag å motionerna I: 474 och II: 600, godkänna av utskottet förordade ändrade grunder för statsbidrag till permanenta skollokaler, att tillämpas i fråga om byggnadsföretag, beträffande vilket ansökan om statsbidrag ingivits till statlig myndighet efter utgången av februari 1957;

b) att riksdagen må godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statsbidrag till provisoriska skollokaler, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1957/58;

c) att motionerna I: 36 och II: 39, såvitt här är i fråga, icke må av riksdagen bifallas;

d) att motionen I: 123 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

e) att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 284 och II: 327, såvitt här är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande tillgodoseendet av det allmänna skolväsendets byggnadsbehov;

f) att motionerna I: 361 och II: 447, såvitt här är i fråga, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. beträffande anläggningsbidrag inom yrkesskolväsendet

att riksdagen må godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till engångskostnader för centrala och lokala yrkesskolor, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1957/58.

II. Anslagsberäkningar för budgetåret 1957/58

1:o) **Allmänna läroverken: Bidrag till läroverkens kassor.** Kungl. Maj:t har (åttonde huvudtiteln, punkt 201, s. 491—496) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft de i det föregående angivna likalydande motionerna I: 36 och II: 39 av herrar *Sunne* och *Anderberg* samt herrar *Ahlsten* och *Jansson* i Kalix, i vilka hemställt, såvitt här är i fråga, »att statens bidrag från och med skolåret 1958/59 skall utgå jämväl till de högre kommunala skolorna efter samma grunder som av departementschefen föreslagits i årets statsverksproposition eller efter grunder som riksdagen kan komma att fatta beslut om för läroverken».

Genom beslut av fjolårets riksdag (SU 154 och 160; Rskr 315) skall systemet med inskrivnings- och terminsavgifter för elever vid allmänna läroverk avskaffas med utgången av läsåret 1956/57 i enlighet med i pro-

positionen 1956: 123 förordade grunder, dock att vederbörande läroverkskommun må besluta att, med bibehållande av avgiftssystemet, tills vidare kvarstå vid nuvarande förpliktelser mot läroverket.

Det nya systemet innebär bland annat, att kostnaderna för avgifternas bortfallande skall delas ungefär lika mellan staten och kommunerna. De senare skall åtaga sig kostnaderna för vissa av de ändamål, som nu tillgodoses av läroverkens kassor, och staten skall genom ökade bidrag till kassorna möjliggöra, att återstående kassorna åvilande utgifter efter avdrag för vissa inkomster kan bestridas av kassorna. Byggnadsfondens utgifter skall dock helt övertagas av kommunerna och fondernas nettobehållning överlämnas till dessa, varigenom fonderna upphör i sin nuvarande egenskap.

För närvarande finnes på riksstaten uppförda ett reservationsanslag om 570 000 kronor till Allmänna läroverken: Bokinköp och bokbindning och ett förslagsanslag om 2 500 000 kronor till Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna. *Departementschefen* föreslår, att i stället för dessa anslag skall å riksstaten uppföras ett nytt förslagsanslag benämnt Allmänna läroverken: Bidrag till läroverkens kassor. *Departementschefen* räknar för nästa budgetår med ett medelsbehov under detta nya anslag av 10 000 000 kronor, vilket i jämförelse med motsvarande medelsanvisning för innevarande budgetår innebär en anslagshöjning med 6 930 000 kronor.

Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framlagda förslag.

Utskottet får — med hänvisning till vad skolöverstyrelsen i sitt i det föregående återgivna yttrande över motionerna I: 36 och II: 39 anfört — erinra om, att den i dessa motioner avhandlade frågan var föremål för prövning av 1956 års riksdag. Då några nya omständigheter, som skulle kunna motivera ett ändrat ståndpunktstagande i ärendet från riksdagens sida ej sedan dess tillkommit, avstyrker *utskottet* bifall till motionerna I: 36 och II: 39, såvitt här är i fråga.

Under åberopande av det anförda hemställer *utskottet*,

I. att riksdagen må till *Allmänna läroverken: Bidrag till läroverkens kassor* för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 36 och II: 39, såvitt här är i fråga, icke må av riksdagen bifallas.

2:o) **Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet.** Kungl. Maj:t har (åttonde huvudtiteln, punkt 230, s. 544—547) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 65 800 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 3 000 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått

dels de i det föregående under avsnitt I angivna likalydande motionerna I: 361 och II: 447 av herr *Sveningsson* samt herr *Wachtmeister m. fl.*, i vilka hemställts, såvitt här är i fråga, att riksdagen måtte till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 62 800 000 kronor;

dels ock motionen II: 169 av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 108 000 000 kronor.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena torde få hänvisas till motionerna.

Skolöverstyrelsen har för nästa budgetår föreslagit en höjning av förevarande anslag med 45,2 miljoner kronor till 108 miljoner kronor. Överstyrelsen har därvid utgått från att det allmänna skolväsendets utrymme i tillståndsbudgeten för skolbyggnadsändamål skulle för kalenderåret 1957 höjas med 247 miljoner kronor.

Departementschefen har framhållit, att det alltjämt föreligger ett mycket stort byggnadsbehov inom skolväsendet. I vilken omfattning detta behov kan tillgodoses beror på kvottilldelningen för skolbyggnadsändamål. Vid bedömande av den antagliga belastningen å förevarande anslag under budgetåret 1957/58 har departementschefen utgått från att det allmänna skolväsendets utrymme i tillståndsbudgeten för skolbyggnadsändamål kommer att minska med i runt tal 10 miljoner kronor. Denna minskning av det kvoterade antalet klassrum och andra skollokaler motväges emellertid av det förhållandet, att klassrumspaviljongerna nu undantagits från byggnadsregleringen. Departementschefen har vidare anfört bland annat följande.

I fråga om anslagsberäkningen för nästa budgetår kan å ena sidan den nyssnämnda begränsningen av tillståndsbudgeten för det allmänna skolväsendet väntas medföra en viss minskning av anslagsbehovet. Å andra sidan bör man förutsätta, att paviljongbyggnandet kommer att öka, beräkningsvis så att statsbidragskostnaderna härför ungefär motsvarar nyssnämnda minskning. Därjämte kan det från och med innevarande budgetår införda statsbidraget till vissa högre skolor med hänsyn till utbetalningsföreskrifterna beräknas för nästa budgetår föranleda en utgiftsökning av i runt tal 3 miljoner kronor. Anslaget skulle alltså behöva uppräknas med 3 000 000 kronor till 65 800 000 kronor.

Utskottet biträder — under erinran om vad utskottet tidigare i sitt förevarande utlåtande anfört rörande skolbyggnadskvoten — Kungl. Maj:ts förslag beträffande medelsanvisningen under förevarande anslag för nästa budgetår och avstyrker således bifall till motionerna II: 169 samt I: 361 och II: 447, sistnämnda två motioner såvitt här är i fråga.

Utskottet hemställer förty,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 169 samt I: 361 och II: 447, sistnämnda två motioner såvitt här är i fråga, till *Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet* för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 65 800 000 kronor.

3:o) **Bidrag till elevhemsbyggnader inom det allmänna skolväsendet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (åttonde huvudtiteln, punkt 231, s. 547—549), vilket innebär en anslagshöjning med 1 000 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) medgiva, att Kungl. Maj:t må för budgetåret 1957/58 bevilja statsbidrag till elevhemsbyggnader inom det allmänna skolväsendet med ett sammanlagt belopp av högst 4 000 000 kronor;

b) till *Bidrag till elevhemsbyggnader inom det allmänna skolväsendet* för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 200 000 kronor.

4:o) **Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (åttonde huvudtiteln, punkt 300, s. 678—680), vilket innebär en anslagshöjning med 2 300 000 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor* för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor.

Stockholm den 10 maj 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Ohlon, Näsström, Hesselbom, Einar Persson, Sundelin, Birger Andersson, Thun, Axel Andersson, Pålsson, Elfving, Rikard Svensson, fröken Ranmark, herrar Nils Theodor Larsson och Arrhén; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Petterson i Degerfors, Persson i Växjö, fröken Elmén, herrar Svensson i Alingsås, Gustafsson i Stockholm, Widén, Nilsson i Göingegården, fröken Olsson, herr Blidfors, fröken Karlsson, fröken Vinge, herrar Arvidson, Helén och Svensson i Stenkyrka.